

ความวิเวก

หนังสือชุดหมุดล้อมธรรมจักรของพุทธศาสนิกชน

๑. ความวิเวกเป็นสุข
๒. ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข
๓. ธรรมชาติแห่งชีวิต
๔. การตกอยู่ใต้อำนาจของระบบประสาธ
๕. ปรทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน

ความวิเวก

พุทธทาสภิกขุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรออกเผยแพร่

เพื่อรักษาต้นฉบับเดิมของธรรมทานมูลนิธิในสมัยที่หลวงพ่พุทธทาสยังมีชีวิตอยู่

ปัจจุบันนี้ธรรมทานมูลนิธิยังคงทำหน้าที่หมุนล้อธรรมจักรอยู่ต่อไป

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิและคณะผู้จัดทำครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำปรารภ

การจัดทำหนังสือชุดขนาดนี้ของกรมฯ นั้นได้โดย
แห่ง ก็โดยมีของของกรมฯ แห่งนี้คือกรม เว้นแต่
ประสงค์ ส่วนแต่มีใจเรา และมีความวิเศษ การจัดทำ
โดยคุณ อำนวยสิน.

กรมฯ เป็น รัฐวิสาหกิจ ของชาติ, แต่เราสนใจ
ก็มีเพียงรัฐวิสาหกิจที่พอจะรับทราบ. รัฐวิสาหกิจ
รัฐวิสาหกิจนั้น เป็น รัฐวิสาหกิจ แล้ว และเป็นการ
เสีย ว่าเป็นการที่กรมฯ ทราบถึง เพราะขาดรัฐวิสาหกิจ, และ
ที่จะมีต่อไปก็ไม่ได้เลย. กรมฯ มี รัฐวิสาหกิจ
กรมฯ นั้น เป็น กรมฯ ของแต่ละคน และจะ
รับทราบ แก่กันและกัน และกรมฯ นี้จะมีผล
เป็นที่สุด.

เป้าหมายของมนุษย์ ที่ถูกตั้งที่สุด คือ การที่
คน มีความสุขเป็น เป็นที่พอใจ และมีความดีอัน
ชนิดนี้ เป็นประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น อยู่ทุก
วัน และตลอดไป. ทั้งความสุข ซึ่งอยู่กับ
ชีวิต ชนิดที่ คน ใช้ประโยชน์ของ
มนุษย์ อยู่ทุกที่และ คน.

ข้อหนึ่งของ และยังเป็น รัก-ซื่อสัตย์-กล้า
กล้า ต่อ การกระทำ ถึงขนาดนี้แม้ว่า กล้า
นี้ดี; และ กล้า กล้า กล้า

คำนำในการพิมพ์หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักร

ความวิเวก

ธรรมสังคการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙

หนังสือชุด 'หมุนล้อธรรมจักร' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิ โดย คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิฯ เมตตา มอบให้ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ทั้งหลาย หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรนี้ ทางสวนโมกขพลาราม จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณการ แต่สาธุชนที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่ พุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันมีผู้สนใจสอบถามมา ทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามีไว้เป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อศึกษาปฏิบัติ และเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือ มอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระ พุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้น

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ

พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันขณะนี้หนังสือหมุล้อ
ธรรมจักรชุดนี้ยังหมุล้อเผยแผ่พระธรรมต่อไป โดยธรรมทาน
มูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการจัดทำชุดหมุล้อธรรมจักรชุดนี้

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่าน
เจ้าประคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) ผู้
ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้
ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแผ่ เพื่อเป็นธรรมสักการะและ
แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคล
กาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๔

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดหมุล้อ
ธรรมจักรชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่าง
ถูกต้องตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภา
มีความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิ
ได้มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ หนึ่ง ในการ
จัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือปกแข็ง
และเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ด้วยหวังให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปไม่มีใครพิมพ์หนังสือที่ดี
เช่นนี้ออกเผยแผ่ ลูกหลานของเราจะได้มีหนังสือที่ดีไว้ศึกษา
เพื่อเป็นประทีปส่องทางชีวิต

หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรนี้ จัดพิมพ์เป็นชุดและจัก
ได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่ง
หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักร ของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชน
จักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้
สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่าน
ต้องการสะสม หรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอ
ได้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ ธรรมทานมูลนิธิ โทร
(๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒ และ ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๕๔๐

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือ
สถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่
ธรรมสภา อันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์
(หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดนี้

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือ
ชุด หมุนล้อธรรมจักร ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอนอบน้อมถวายแด่
ท่านเจ้าประคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ)
พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปในทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

สารบัญ

ความวิเวกเป็นสุข	๑
ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข	๒๕
ธรรมชาติแห่งชีวิต	๕๑
การตกอยู่ใต้อำนาจของระบบประสาท	๕๑
ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน	๑๐๕

ของ พุทธศาสนิกชน

เรื่อง

ความวิเวก

หนังสือชุดหมอนต์ธรรมจักร

ความวิเวกเป็นสุข

นโม ดสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อิทานิ ปณฺณรสีทิวเส สนฺนิปติตาย พุทฺธปริสาย

กาจิมฺมิกถา กถิตเต :

สุโข วิเวโก ตฺถุจฺจสฺส สุตฺตมฺมสฺส ปสฺสโต - ติ

ธมฺโม สกฺกจฺจํ โสตฺพุโ - ติ.

วันนี้เป็นวันปวารณีสัปดาห์ที่ 15 เป็นวันที่พุทธบริษัทประชุมกัน
เพื่อบำเพ็ญกุศล มีการสวดธรรมเทศนาเป็นต้น จึงเป็นการสมควร
ที่จะมีธรรมเทศนาข้อใดข้อหนึ่ง แก่พุทธบริษัทผู้ประชุมกันแล้ว.

*ธรรมเทศนาในพรรษา ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๖ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

ซึ่งในบัดนี้จะได้กล่าว พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ในข้อที่ว่า *สุโข วิเวโก อุกฤษฏส* เป็นอาทิ. โดยอธิบายความ แห่งพระพุทธานุชาตินี้ ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้ง สำเร็จประโยชน์ ความสมควรแก่สติปัญญา, เพื่อส่งเสริมศรัทธาความเชื่อและความ เพียรเป็นต้นของท่านทั้งหลาย ให้เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะ ยุติลงด้วยเวลา.

ในครั้งที่แล้วมา ได้พูดถึง *สรณาคมน* : การถึงซึ่งพระ พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ ว่าจะต้องประพฤติหรือ กระทำกันอย่างไร, แม้ที่สุดแต่ว่า จะตั้งมั่นไม่ให้อาสำเร็จประโยชน์ โดยแท้จริงนั้น จะต้องทำในจิตใจอย่างไร จะต้องทำที่วาจาหรือ ที่ออกมาถึงภายนอกนั้นเป็นอย่างไร. จึงหวังว่าท่านทั้งหลาย คงยัง จะจำได้ ดังนั้นในวันนี้จะได้กล่าวต่อไป ถึงสิ่งที่ควรจะทราบ เนื่องกัน.

การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ *จนมีจิตใจเป็น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์* นั้น ขึ้นอยู่ที่การทำจิตใจของคน ให้มีความสะอาด สว่าง สงบ ซึ่งเป็นพระคุณทั้งของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์รวมกัน. ครั้นมีจิตใจสะอาด สว่าง สงบดัง

นี้แล้ว จะมีผลอะไรบ้างต่อไปอีก ซึ่งควรจะพิจารณาดู.

ถ้าว่ามีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ จริงตามสมควรแล้ว หรือจะถึงที่สุดก็ตาม ย่อมได้รับความรู้สึกอย่างหนึ่ง คือสิ่งที่เรียกว่า วิเวก. โดยเหตุที่สังเกตเห็นว่า ยังมีผู้เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าวิเวกนี้ น้อยเกินไปบ้าง หรือถึงกับไม่ตรงตามความหมายของคำคำนี้บ้าง ฉะนั้นควรจะเอามาพูดกันด้วยเหมือนกัน.

คำว่าวิเวกนั้น คนธรรมดาสามัญที่เป็นชาวบ้านก็พูดเป็น เช่น พูดว่าวิเวกจริง วิเวกจริง อย่างนี้ก็พูดเป็น แต่ก็ยังไม่แน่ว่า จะมีความหมายถูกต้องหรือไม่. แต่ถึงอย่างไรก็ตาม อยากจะกล่าวไว้เป็นข้อแรกเสียเลย ว่า ถ้าขึ้นชื่อว่าวิเวก แม้จะมีลักษณะสูงต่ำกว่ากันอย่างไร ก็มีความหมายที่คล้ายกัน, ความหมายทั้งหมดนั้น สรุปได้เป็นคำพูดสั้น ๆ ว่า ไม่มีอะไรบงกช.

ขอให้ท่านทั้งหลาย จงทำในใจถึงความหมายของคำว่า ไม่มีอะไรบงกชให้ดี ๆ ก็จะเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่าวิเวกได้ ตั้งแต่อย่างต่ำที่สุด จนถึงที่สูงที่สุด คือพระนิพพาน.

สำหรับตัวหนังสือหรือพยัญชนะที่ว่าวิ-เวกนี้ ก็แสดงความหมายอยู่แล้วว่า เต็มอย่างยิ่ง อย่างพิเศษ, แม้ว่าจะมีคำแปลอย่างอื่นได้อีกก็ไม่สำคัญ ผู้คำแปลว่าเต็มอย่างยิ่ง หรือ

อย่างวิเศษไม่ได้, คำว่าเดี่ยวอย่างวิเศษ ก็หมายความว่าเดี่ยว
จริงๆ คือไม่มีอะไรบกวน.

เมื่อคนรู้สึกว่ามีอะไรบกวน ก็รู้สึกสบายใจ ไปในป่า
หรือไปที่ทะเล ที่ร่มรื่นเขือกเย็น ก็เคยได้ยินคนบางคนร้องออก
มาเองโดยไม่ได้ตั้งใจ ว่ามันวิเวกจริง, คนบางคนมาที่นี้ร้องว่า
วิเวกจริง อย่างนี้ก็มี. นั่นเขาหมายความว่าไม่มีอะไรบกวน
ตามความรู้สึกในใจนั้น คือจิตใจกำลังไม่ถูกอะไรบกวน จะ
เรียกว่าจิตว่างก็ได้. แต่ไม่อยากจะเรียกว่าจิตว่าง เดี่ยวใครๆ
ก็จะหาว่าพูดเป็นแต่จิตว่าง, และคำว่าจิตว่างที่พูดไปแล้วนี้ ก็
ล้วนแต่เข้าใจผิดกันทั้งนั้น จีนพูดอีก ก็ดูจะไม่ค่อยมีประโยชน์ที่
ก้าวหน้าออกไปกว่านั้น จึงอยากพูดให้เป็นธรรมดาสามัญที่สุดว่า
ไม่มีอะไรบกวน.

ถ้าจิตสะอาด สว่าง สงบ มันก็พอจะมองเห็นว่า ไม่มี
อะไรบกวน. ถ้ามันสะอาด ก็หมายความว่าความสกปรกไม่รบกวน,
ถ้ามันสว่าง ก็หมายความว่าความมืดหรือความสงสัยมัน
ไม่รบกวน, ถ้ามันเป็นความสงบ ก็ไม่มีความวุ่นวายรบกวน
รวมกันแล้วก็ไม่มีอะไรบกวน.

อาการอย่างนี้ได้แม้แก่คนธรรมดาสามัญ เช่นว่าคนบาง

คนเดินมาถึงตรงนี้ก็ว่า วิเวกจริง วิเวกจริง ก็เพราะรู้สึกว่าเป็นใจ
 นั้นมันบอกไม่ถูก ในข้อที่ไม่มีอะไรรบกวน. แม้ว่าความไม่มี
 อะไรรบกวนนี่จะเป็นเพียงชั่วคราว มันก็มีผลสูงสุดเหมือนกับที่
 ไม่มีอะไรรบกวน ในข้อที่ว่ามันมีรสชาติที่แสดงออกมา เป็น
 ความสุข ชนิดที่ไม่เคยได้รับ.

พูดว่าความสุขนี้ก็มีหลายอย่าง ความสุขเพราะมีอะไรร
 บกวน หรือรบกวนมากๆ นั้นก็มี แล้วก็ชอบกันอยู่โดยมาก,
 แต่ความสุขที่ไม่มีอะไรรบกวนนี้ แม้จะตรงกันข้าม มันก็ยังคง
 เรียกว่าความสุข แล้วคนก็รู้จักกันอยู่เป็นอย่างดีส่วนหนึ่งด้วย
 เหมือนกัน. แม้ว่าคนที่หลงใหลในความสุขชนิดที่มีอะไรรบกวน
 มากๆ นั้น ไม่ใช่จะหลงใหลไปได้ตลอดไป เต็มมันก็ต้องการ
 จะพักผ่อน ต้องการจะหยุด ต้องการจะไม่ให้มีอะไรรบกวน,
 เหมือนคนที่กินของอร่อยๆ เข้าไปมาก เต็มมันก็ต้องกินน้ำ
 แล้วกินน้ำก็ไม่ลงอีก มันก็ต้องหยุด.

คนมักจะเข้าใจผิด ในเรื่องความไม่มีอะไรรบกวนอยู่มาก
 คือ เขาอยากจะมีอะไรรบกวน เช่น อยากมีเงิน, อยากมีชื่อเสียง,
 อยากมีอำนาจวาสนา, อยากมีอะไรต่างๆ, อยากเป็นนั่น
 อยากเป็นนี่, กระทั่งต้องไปที่นั่นต้องมาที่นี่. ทำไมไม่ไปในที่ที่

มันสงบสงัด? ก็เพราะอยากจะมีอะไรบวกรวน โดยไม่รู้สีกตัว. แล้วมักจะเคยชินกันมาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที ตั้งแต่ยังเป็นเด็กๆ มันถูกประเล้าประโลม ประคบประหงม บำรุงบำเรอ มันก็ติดนิสัยสันดาน ที่จะต้องให้มีอะไรมาบำรุงบำเรอ จึงจะเรียกว่าสบายหรือพอใจ, นี่ก็คือมีอะไรบวกรวน ไม่ใช่วิเวก. เมื่อเป็นดังนี้ก็ น่าจะรู้จักแยกให้เห็นแตกต่างกันเป็น 2 อย่าง ให้มันชัดเจนไปว่า ความสุขที่ได้รับจากการที่ต้องมีอะไรมารบกรวน นั้นมันก็อย่างหนึ่ง ความสุขที่ไม่ต้องมีอะไรมารบกรวนเลย นี่ก็อย่างหนึ่ง.

สำหรับความสุขที่ต้องมีอะไรมารบกรวน นี่ก็ยังคงแบ่งเป็นได้หลายๆ ชนิด เพราะว่าจิตใจของคนมันไม่เหมือนกัน, สิ่งหนึ่งคนหนึ่งชอบมันก็อยากให้มีมารบกรวน แต่สิ่งเดียวกันนั้นคนหนึ่งมันไม่ชอบมันไม่อยากให้มีมารบกรวน ฉะนั้นคนเราจึงชอบให้อะไรมาสู่สึนี้ไม่เหมือนกัน มันต่างกัน. แม้แต่การกินการดื่มอะไรต่างๆ เหล่านี้ มันก็ยังชอบไม่เหมือนกัน บางคนชอบเหยื่ออย่างนั้น บางคนชอบเหยื่ออย่างนี้ มิฉะนั้นแล้วมันก็คงจะไม่มีใครที่ไปชอบสิ่งที่ไม่น่าจะชอบ เช่น ของเมา หรือของที่มันมีรสแปลกประหลาดน่าอันตราย หรือมันก็มีอันตรายจริง ๆ ด้วย คนก็ยังชอบ เพราะมันมีอำนาจอันหนึ่งในสิ่งเหล่านั้น ที่ทำให้คนชอบ และ

ทำให้คนคิด จนกระทั่งเป็นบ่าวเป็นทาษของสิ่งเหล่านั้น ต้องหาเงินมากมาย เพื่อจะซื้อหาสิ่งเหล่านั้น. โดยส่วนใหญ่ ก็คือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า กามคุณหรือกามารมณ์ เป็นต้น, หรือแม้จะมีสิ่งอื่น ๆ เรียกชื่ออย่างอื่น มันก็เนื่องกันอยู่กับกามารมณ์ สงเคราะห์ได้ในกามารมณ์หรือว่าเป็นบริวารของกามารมณ์นั่นเอง.

คิดดูแล้ว ก็จะเรียกว่านำหัวก็ได้ นำสงสารก็ได้ นำเศร้าก็ได้ คือยอมเหน้อยมาก ยอมเปลืองมาก ยอมลำบากตัวอะไรทุกอย่างทุกประการ เพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา แล้วก็ไม่มีวิเวกเลย; แต่มันมีรสอย่างอื่น ซึ่งคนที่ไม่ชอบวิเวกเขาจะชอบ คือชอบให้มีอะไรมารบกวน มาแหย่มาขั้ว มาเร้าความรู้สึก.

ถ้ายังมีจิตใจอยู่ในลักษณะอย่างนี้มาก ๆ ก็ยากที่จะเข้าใจคำว่า วิเวก; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังอาจจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่าวิเวกในบางอย่างบางคราว อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว. เมื่อถูกรบกวนมากเข้า ออกไปสู่ความพักผ่อนหรือไปเที่ยวเล่นที่ทะเล ที่ภูเขา ที่อะไรต่าง ๆ นี่ก็คงรู้สึกว่ามีวิเวก แต่เขาไม่รู้จักเรียกว่าวิเวก และก็ไม่รู้จักแยกออกไปให้มันต่างกัน ว่านี่มันคือสิ่งที่ไม่มีอะไรรบกวน ไม่รู้จักความจริงของสิ่งนี้ แต่แล้วก็รู้สึกชอบ.

ฉะนั้นถ้าใครอยากจะเข้าใจคำว่าวิเวกในพระพุทธศาสนา

อย่างในบทว่า *สุโข วิเวโก คุญจสุส* เป็นต้นนี้ ก็ควรจะพิจารณาไป ตั้งแต่ความรู้สึกธรรมคาสามัญอย่างนี้ ว่าวิเวกนั้นคือความที่จิต ไม่ถูกอะไรรบกวน ซึ่งจะได้วิสันนาไปกว่าจะสมควรแก่เวลา.

พระบาลีข้อนี้มีว่า *สุโข วิเวโก คุญจสุส สุตมมุตส ปสฺสโต* ซึ่งแปลว่า *วิเวกของบุคคลผู้มีธรรมะอันสดับแล้ว เห็นอยู่ อิ่มอยู่ นี่เป็นความสุข.* ผู้ที่เคยได้ยินได้ฟังมาแต่ก่อน ก็ควรจะรู้ได้เองว่า การแปลคำบาลีออกมาเป็นคำไทยนี้ ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกัน เพราะว่าตัวหนังสือก็ทำให้แปลได้หลายอย่าง, ลำดับคำก็สามารถจะลำดับได้หลายอย่างต่าง ๆ กัน แปลถูกก็มี แปลผิดก็มี แปลถูกแต่ถูกน้อยก็มี.

ในที่นี้ต้องการให้ถูกตรงตามความหมายเป็นข้อใหญ่ แล้วก็ไม่ต้องการจะให้ผิดพยัญชนะหรือตัวหนังสือด้วย เช่นว่า *สุโข* ก็แปลว่า *ความสุข*, *วิเวโก* ก็แปลว่า *วิเวก*, *คุญจสุส* ก็แปลว่า *ของบุคคลผู้อิ่มแล้ว*, *สุตมมุตส* *ผู้มีธรรมอันได้สดับแล้ว*, *ปสฺสโต* เป็นผู้ *เห็นอยู่ซึ่งธรรมนั้น* จึงได้ใจความว่า *วิเวกของผู้ที่สดับธรรมะแล้วเห็นอยู่ จนอิ่มใจอยู่ นั้นเป็นความสุข.* จะพูดให้กลับกันเสียก็ได้ ว่า *ความสุขนั้นคือวิเวก* ของบุคคลผู้ *สดับธรรมะแล้วเห็นธรรมอยู่* แล้ว *อิ่มใจอยู่* หรือจะแปลไปอีกทางหนึ่งก็ได้

ว่า เมื่อคนได้สดับธรรมะแล้ว เห็นธรรมะนั้นอยู่ อิ่มใจอยู่ ก็เกิดวิเวกที่เป็นความสุข อย่างนี้ก็ได้ แล้วมันถูกเหมือนกันทั้งนั้น ถูกเท่า ๆ กันทั้งนั้น.

เพราะฉะนั้นต้องถือเอาใจความเป็นสำคัญว่า วิเวกอันเกิดขึ้นแก่บุคคลที่สดับธรรมะแล้ว เห็นธรรมะนั้นอยู่ แล้วมีความอิ่มใจอยู่ วิเวกนั้นเป็นความสุข; ไม่ได้พูดถึงความสุขที่เกิดมาจากการมีเงิน มีทรัพย์สินสมบัติ หรือมีกามารมณ์หรืออะไรต่าง ๆ อย่างที่ชาวบ้านเขารู้จักกันดี จะพูดถึงวิเวกที่ไม่ต้องใช้เงิน ไม่ต้องเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติ อย่างที่เรียกว่าไม่ต้องลงทุนเป็นเงินเป็นทอง. เพราะฉะนั้นเราจะได้ลองพิจารณากันดู เพราะว่ามันไม่ต้องใช้สตางค์ ที่จะหาความสุขอย่างนี้.

จะพิจารณาคำว่า วิเวกนั้นก่อน ซึ่งแปลว่า คนเดียว อย่างวิเศษ ก็คือความไม่มีอะไรบงกช ถ้ามีอะไรมารบกช มันก็ไม่ใช่อยู่คนเดียว เพราะว่ามันมีอะไรมารบกช.

ที่นี้สิ่งรบกชนั้นก็มิได้หลายอย่าง ทั้งข้างนอกทั้งข้างใน ทั้งที่เป็นสัตว์สังขารหรือว่ามันเป็นธรรมชาติ. บางทีก็มีแคะมีลมมีฝนมารบกช นี่ทางกายมันก็ไม่ชอบ, หรือมีสัตว์มารบกช มันก็ไม่ชอบ มีคนมารบกช มันก็ไม่ชอบ, มีโรคภัยไข้เจ็บอะไร

มารบกวณ ก็ล้วนแต่ไม่ชอบ แต่ที่สำคัญอย่างยิ่งนั้นก็คือ กิเลสมัน
 รบกวณ. กิเลสนี้ก็รู้จักกันดีแล้วว่าอะไรบ้าง จะแยกเป็น *ราคะ*
โทสะ โมหะ ก็ได้ จะไม่แยกก็ได้ เพราะว่าถ้าเป็นกิเลสแล้วก็
 เป็นสิ่งรบกวณทั้งนั้น.

แล้วความไม่มีอะไรรบกวณในที่นี้ ระบุชัดเจนไปว่า เป็น
 ความไม่รบกวณของบุคคล ที่ได้ฟังธรรมะแล้ว เห็นอยู่ซึ่ง
 ธรรมะนั้น แล้วก็อ้อมอยู่ หรือจะว่าอ้อมอยู่เพราะได้ฟังธรรมะแล้ว
 เห็นอยู่ซึ่งธรรมะนั้น นี้ก็ได้; ถ้าคนไม่อ้อม มันก็มีความหิวรบกวณ
 ฉะนั้นคนที่มีความหิวรบกวณ มันก็มีความวิเวกไม่ได้. ลองไป
 คิดดูถึงเมื่อหิวข้าวหรือหิวอะไรก็ตาม จะเป็นเรื่องหิวทางวัตถุ
 หรือทางจิตก็สุดแท้ มันก็คือไม่อ้อม, มันไม่อ้อมก็หมายความว่า
 ความไม่อ้อมมันรบกวณ คือมันหิวมันก็วิเวกไม่ได้ ในเรื่องของ
 จิตใจก็เป็นอย่างนี้.

ที่นี้มันมีคำประกอบเข้ามาอีกว่า เป็นผู้ที่มิธรรมะที่ได้
 ฟังแล้ว, นี่บางคนก็ไม่ได้ฟังธรรมะ หรือฟังแล้วก็เหมือนกับไม่
 ได้ฟัง ฉะนั้นจึงมีคำว่า *ปสุตโต* คือว่า เห็นอยู่ซึ่งธรรมะนั้นอีก
 ทีหนึ่ง. ข้อนี้บางทีมันก็จะได้แก่พวกเราโดยมากก็ได้ คือมันมีแต่
สุตฺตมฺมสุตฺต มิธรรมะอันฟังแล้ว ไม่มีที่เรียกว่า *ปสุตโต* คือเห็นอยู่.

นี่อยากจะขอลดความ อธิบายไปตามตัวหนังสือ เท่าที่มี อยู่ดังนี้ ว่ามีธรรมะอันสดับแล้วเห็นอยู่ ก็เห็นอยู่ซึ่งธรรมนั้น. นี่มันก็จะเนื่องกันไปถึง ข้อความที่ได้วิชันาพรรณนากันแล้ว ในการแสดงธรรมครั้งที่แล้วมา ว่าเห็นพระพุทธ เห็นพระธรรม เห็นพระสงฆ์ นี้ก็ใช้คำว่าเห็น; แต่คนได้ยินได้ฟังเรื่อง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ได้ยิน แต่แล้วก็ไม่ได้เห็น บางทีว่าเสียเองด้วยซ้ำไป ว่า พุทธ ธรรมโม สังโฆ นี้ก็ว่าไป แต่ในใจก็ไม่ได้เห็นซึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. หรือว่าจะเอาตัวอย่างกันเดี๋ยวนี้ที่นี้ว่า ได้ฟังคำว่า สุโข วิเวโก ทุณฺณสุส เป็นต้นนี้ ได้ฟัง แต่แล้วก็ไม่ได้เห็นอรรถเห็นธรรม เห็นความจริงของคำเหล่านี้.

เรื่องฟังนี้มันง่าย แต่ว่าเรื่องเห็นนั้นมันยาก เลยต้องเอามากำกับไว้ด้วยกันว่า ได้ฟังแล้ว ก็ต้องเห็นตัวธรรมะนั้นจริงๆ ด้วย เช่นเมื่อพูดว่า วิเวกๆ นี้ ได้ฟังแล้วก็ต้องได้เห็น คือได้รู้สึกด้วยจิตใจต่อสิ่งที่เรียกว่าวิเวกนั้นด้วย จึงจะเรียกว่าเห็น, ถ้าอย่างนี้ก็หมายความว่า มีธรรมะอยู่ในใจ.

การเห็นธรรมะต้องเห็นธรรมะที่มีอยู่ในใจ เห็นธรรมะในหนังสือ เห็นธรรมะที่คนอื่นบอกนั้นไม่ได้ ไม่เรียกว่าเห็น เพราะมันเห็นด้วยใจ ไม่ใช่เห็นด้วยตา เมื่อเห็นด้วยใจ ก็ต้อง

เห็นได้แต่ธรรมะที่มีอยู่ในใจ; เพราะฉะนั้นอย่างน้อยจะต้องรู้สึกในความสงบ หรือความวิเวกอันนี้ ที่เคยได้รับมาแต่กาลก่อน, หรืออาจจะเป็นได้ถึงกับว่า เดียวนี้เราก็ไม่มีอะไรรบกวนใจ ใจมันยังว่างอยู่ ก็พอจะได้ชิมรสของสิ่งที่เรียกว่าวิเวกนี้ สักนิดหนึ่งก็ได้.

ที่จะเห็นได้ง่ายก็เช่นว่า เดียวนี้ร่างกายไม่ถูกรบกวน คือสบายดี นั่งอยู่ในที่อันสงบสงัด ในเสนาสนะป่าเช่นนี้ ก็พอจะเรียกได้ว่ามีวิเวกในส่วนกาย. ที่นี้ในส่วนจิต ก็เรียกว่ากำลังไม่มีอะไรรบกวน ไม่ไปเป็นห่วงอะไรที่ไหน มันเป็นปกติอยู่ได้ นี้ก็เรียกว่าวิเวกในส่วนจิต. เดียวนี้ก็เลสเช่นราคะ โทษะ โมหะ เป็นต้น มันก็ไม่ได้รบกวน; แม้ว่าเราจะไม่ได้เป็นผู้สิ้นกิเลส แต่เดียวนี้ก็เลสยังไม่รบกวน ก็เรียกว่าวิเวกจากอุปธิคือกิเลส อยู่ชั่วขณะหนึ่ง, เรียกว่าจิตกำลังไม่มีตัวกูของกูที่ยึดถือเอาไว้ ไม่ได้แบกอะไรไว้ โดยความเป็นตัวกูของกู อย่างนี้ก็เรียกว่ามันว่างไปชั่วขณะหนึ่ง นี้ก็เรียกว่าวิเวกในส่วนสติปัญญาคือวิเวกจากกิเลส. ถ้าเข้าใจคำอธิบายเหล่านี้ ก็ย่อมจะมองเห็นสิ่งที่เรียกว่าวิเวก.

ฉะนั้นก็ไม่เสียเปล่า คือให้มันได้ครบทั้งสองคำว่า *สุตมมสุต ปสฺสโต* ของบุคคลผู้มีธรรมะอันได้ดับแล้ว เห็น

ธรรมะนั้นอยู่ คือเรากำลังพูดหรือฟังกันถึงเรื่องวิเวก แล้วก็รู้สึก
ต่อวิเวกนั้นอยู่ อย่างนี้ก็เรียกว่าไม่มีอะไรบกวนจิตใจ รบกวนกาย
ก็พอจะมีความรู้สึกชนิดที่เรียกว่า *ศุภจิต* คือ ความยินดี หรือความ
อิ่ม หรือความพอใจ ได้บ้างไม่มากก็น้อย.

ผู้ที่อิ่ม ก็หมายความว่าต้องพอใจ, ถ้าไม่พอใจจะรู้สึก
อิ่มอยู่ได้อย่างไร ถ้ามันมีอะไรไม่พอใจ. ฉะนั้นการที่ว่าไม่
ต้องการอะไรแล้วเดี๋ยวนี้ มันอิ่มแล้วโดยอัตโนมัติ พอไม่ต้องการ
อะไร มันก็อิ่มอยู่โดยอัตโนมัติ แล้วก็มีความพอใจ ในความรู้สึก
ว่ามันไม่ต้องการอะไร.

ขอให้สนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจนี้กันให้ยิ่งๆ ขึ้นไป การ
ที่เอาเรื่องนี้มาพูดมาเทศน์ในวันนี้ก็เพราะมองเห็นความสำคัญข้อนี้
คือข้อที่มักจะมาติดกันอยู่ที่นี่: นับตั้งแต่ว่า ฟังธรรมะแล้วก็
ไม่เห็นธรรมะ, เมื่อเห็นธรรมะ ก็ไม่ได้เห็นชนิดที่ทำให้เกิด
ความพอใจในธรรมะ หรือมีความอิ่มอยู่ด้วยธรรมะ. มันเนื่อง
กันอยู่เป็นชั้นๆ ฟังแล้วไม่เข้าใจก็มี เพราะถือเสียว่าฟังให้ได้บุญ
ตามธรรมเนียมก็พอแล้วก็มี ก็เลยไม่เห็นธรรมะ, หรือเห็น
ธรรมะแต่มันเห็นคันเกินไป เห็นเนื้อความบ้าง ไม่เห็นถึงกับว่า
เป็นความรู้สึกที่อิ่มใจหรือพอใจ, บางคนนั่งว่างอยู่ก็มี บางคน

คุยกันเสียก็มีเวลานี้ นี่คือคนโง่ที่ไม่รู้จักใช้เวลาให้สำเร็จประโยชน์. ฟังธรรมะแล้วไม่เห็นธรรมะก็มี, เห็นธรรมะแล้วไม่อ้อมก็มี ไม่รู้สึกอ้อมก็มี คือมันไม่ทำความพอใจให้ได้ อย่างนี้ฟังจนตายก็ไม่มีประโยชน์ก็ได้. ฉะนั้นควรจะหลับตา หรือว่าปิดหูปิดตาอะไรเสีย เพื่อจะได้ทำความรู้สึกในจิตใจ ให้น้อมไปให้เปลี่ยนไป ตามเรื่องราวของธรรมะนั้น.

ตัวอย่างในที่นี้ ก็คือให้รู้สึกถึงความหมายของคำว่าวิเวก วิเวกนี้มันเป็นอย่างไร? วิเวกที่กายเป็นอย่างไร? วิเวกที่จิตเป็นอย่างไร? วิเวกเพราะมันว่างไปหมด ไม่มีตัวกูของกูมันเป็นอย่างไร?

ถ้ายังมีกายอยู่ มันก็วิเวกแต่ที่ร่างกายไม่มีอะไรบกวน, ถ้ามีจิตอยู่ มันก็มีจิตที่ว่าไม่มีอะไรบกวน, แต่ถ้ามากกว่านั้น มันต้องถึงกับว่างไปเลย ไม่ได้สนใจเรื่องกายเรื่องจิต เพราะว่าทั้งกายทั้งจิตก็ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของเรา ก็ถึงธรรมะว่างอย่างยิ่ง ที่พอจะเรียกได้ว่านิพพานในระดับใดระดับหนึ่งได้ ก็มีรสของพระนิพพานนั้น ทำให้พอใจ ทำให้ยินดี ทำให้อ้อม ก็เข้าใจคำว่า สุโข วิเวโก ตฤจฺจส ได้จริง.

พร้อมกันนั้นก็รู้จักเปรียบเทียบ เช่นเปรียบเทียบ

วิเวกก็มีหลายอย่าง, ความสุขก็มีหลายอย่าง, ความอึดก็มีหลายอย่าง, การพึงธรรมนี้ก็จะมีหลายอย่าง, แล้วการเห็นธรรมนี้ก็ยังมีหลายอย่าง.

ความสุขมีหลายอย่างก็อย่างที่ว่ามาแล้ว คือสุขประเภทหนึ่งต้องมีอะไรมารบกวนมาขั้วเข้า, สุขอีกประเภทหนึ่งนั้นต้องอิสระเต็มที่ ไม่มีอะไรรบกวน.

วิเวกก็เหมือนกัน วิเวกหลอกๆ ก็มี, วิเวกจริง ๆ ก็มี, วิเวกทางกายก็มี, วิเวกทางจิตก็มี, และวิเวกเพราะมีแต่ความว่างอย่างนี้ก็มี.

ที่นี้อึดทางปากก็เหมือนกับว่ากินของแล้วมันอึด. ถ้าอึดทางจิตมันก็อึด เพราะว่ามันรู้สึกว่าทำอะไรก็ได้ ทำอะไรไว้ดี, พอใจตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ วันหนึ่งๆ ยกมือไหว้ตัวเองได้ นี่มันก็อึดในทางจิต. แต่ถ้าอึดในทางวิญญาณแล้ว มันยิ่งไปกว่านั้น มันไกลไปกว่านั้น คือ ความที่มันไม่ต้องการอะไร มันอยู่ด้วยความว่างจากตัวกูและของกู ซึ่งมันไม่มีผู้ต้องการ หรือมันไม่มีอะไรที่ควรต้องการ เพราะไม่มีความต้องการ ไม่มีผู้ต้องการ. นี่เป็นความอึดสูงสุด เป็นความอึดโดยอัตโนมัติ แต่แล้วก็ไม่ค่อยมีใครจะเข้าใจ.

เราอาจจะพูดได้ว่า ว่างนั้นแหละคืออิมที่สุด อย่างนี้ก็ไม่มีใครเข้าใจ, บางคนก็จะหาว่าพูดบ้าๆ บอๆ ไปเสียอีก เพราะว่าเขาต้องการให้มีตัวเราผู้อยาก แล้วก็ได้กิน แล้วมันก็อิม, ให้มีความต้องการ แล้วได้ตามที่ต้องการ แล้วมันก็อิม. นี่ก็ขอให้คิดว่า มันยังมีความโง่เหลืออยู่ก็มากนักย ต้องกินแล้วจึงอิม, หรือว่าต้องได้อย่างออกอย่างใจ ได้ประคบประหงมแล้วจึงจะรู้สึกอิม, หรือว่าเมื่อไม่ต้องการอะไรเลย ไม่รู้สึกเป็นตัวกูของกูที่อยากอะไรเลย มันจึงจะเรียกว่าอิม มีความอิมเป็นอยู่ชั้นๆ อย่างนี้.

มันไม่ยากหรือมันไม่ลึกลับเกินไป กว่าที่จะพอสังเกตได้ แต่มันเนื่องจากว่าเราเป็นคนไม่สังเกต ไม่ชอบสังเกต ไม่อยากจะสังเกต มันก็เลยไม่ค่อยเห็น ไม่ค่อยมีอะไรที่มาเปรียบเทียบกัน. กินข้าวกินน้ำมันอิมอย่างไร นี่ก็ควรจะรู้จักดี, อิมออกอิมใจว่าได้ทำบุญกุศลไว้ นี่มันเป็นอิมอย่างไร ก็ควรจะรู้จักไว้ จะได้เอามาเปรียบเทียบกัน, แล้วเมื่อจิตมันปลดทิ้งออกไปหมดไม่มีตัวกูของกู แล้วมันอิมอย่างไร มันไม่ต้องการกินข้าว ไม่ต้องการบุญกุศล มันไม่ต้องการอะไร มันก็ยังอิมได้อีกอย่างหนึ่ง; มันมีอยู่หลายๆ อย่างอย่างนี้. ฉะนั้นควรจะรู้จักมี รู้จักทำให้เกิดขึ้น

ตามสมควรแก่เรื่องราว แล้วแต่ว่ามันจะต้องการในทางไหนในระดับไหน คือทางกายหรือทางจิตหรือทางวิญญาณ.

ที่นี้ยังเหลือที่เป็นปัญหามาก คือเป็นปัญหาที่เป็นกันอยู่มาก ก็คือฟังธรรมะแล้วไม่เห็นธรรมะ, หรือว่ายิ่งไปกว่านั้นก็ คือ เป็นผู้แสดงธรรมะอยู่เอง แต่แล้วก็ไม่เห็นธรรมะ อย่างนี้ลองคิดดูซิว่ามันจะสักก็มาน้อย. อย่างว่าอาตมาแสดงธรรมะอยู่แท้ ๆ นี้ แล้วก็ไม่ได้เห็นธรรมะนั้น มันก็เป็นสิ่งที่มีได้ เพราะจะไปอ่านมาจากพระไตรปิฎก แล้วเอามาพูดก็ได้ ยังไม่ทันจะเห็นเลย; ส่วนผู้ที่ฟังนั้นบางทีก็ยังคงจะได้เปรียบกว่าเสียอีก เพราะถ้าตั้งใจฟังให้ดี ๆ ก็อาจจะเห็นได้.

เคยบอกว่า คนที่จำสวดมนต์แปลไม่ได้ ก็ควรจะนั่งหลับตาแล้วฟังให้ดีที่สุด จะได้ประโยชน์มากกว่า ที่จะไปเสือกกะโหลกว่าผิด ๆ ถูก ๆ ให้คนอื่นเขารำคาญ. แต่นิสัยมันอยากจะอวด ว่าไม่ค้อยเป็นไม่ค้อยถูก มันก็อยากจะอวดและแสดงออกไป นี่มันเสียหายหมด คนอื่นเขาก็รำคาญ, แล้วตัวเองก็ไม่ได้อะไร ว่าผิด ๆ ถูก ๆ มันจะยิ่งเสียหาย ยิ่งจะผิด ๆ ถูก ๆ. ถ้าอย่างนี้แล้วก็ไม่มีทางที่จะเห็นธรรมะ เพราะว่าผู้ที่จำได้ดีหลับตาว่าอย่างถูกต้องเรียบร้อย ก็ยังยากที่จะเห็นธรรมะในขณะ

นั่น. มันต้องสำรวจม สำรวจที่จะว่าให้ถูก ว่าให้พร้อม มันต้อง
 แบ่งจิตใจออกไปเป็นเรื่องสำรวจบ้างอะไรบ้าง, ถ้าหยุดเสียนั่ง
 ฟังนิ่งๆ ด้วยจิตใจแท้จริง นี่จะได้ผลกว่า จะมีโอกาสที่จะเห็น
 ธรรมะได้มากกว่า.

*นี่คนที่แสดงธรรมะบางทีก็ไม่เห็นธรรมะ, คนที่ฟัง
 ธรรมะบางทีก็ไม่เห็นธรรมะ, แม้แต่คนสวดสาธยายธรรมะนี้
 ก็ไม่ได้เห็นธรรมะ.*

มันต้องทำให้ดีที่สุด จึงจะได้เห็นธรรมะ แม้ในขณะที่
 ว่าฟังธรรมก็ดี, แสดงเสียเองก็ดี, เามาสาธยายก็ดี, หรือ
 สอนคนอื่นอยู่ก็ดี, หรือเอามาคิดมานึกใคร่ครวญอยู่ในจิตในใจ
 อยู่ก็ดี มันมีทางที่จะเห็นธรรมะ จนกระทั่งบรรลุถึงวิมุตติหลุด
 พันได้ทั้งนั้น. มันเคยมี จึงได้กล่าวไว้ในพระบาลีว่า ทนทาง
 แห่งวิมุตติมิได้ถึงอย่างนี้ เมื่อฟังธรรมะอยู่บรรลุธรรมชั้นวิมุตติ
 ก็มี, เมื่อแสดงธรรมให้ผู้อื่นฟังอยู่บรรลุธรรมชั้นวิมุตติด้วยตน
 เอง ผู้แสดงนั้นได้บรรลุเองก็มี, หรือเอามาท่องอยู่ได้บรรลุ
 ธรรมชั้นวิมุตติเองก็มี, แล้วเมื่อใคร่ครวญอยู่ที่บรรลุธรรมะก็มี
 นั้นเป็นธรรมดา; มันแปลกตรงที่ว่า เมื่อแสดงธรรมแก่ผู้อื่นอยู่
 จิตหลุดพันก็มี หรือเอามาท่องอยู่จิตหลุดพันก็มี นี่น่าสนใจ.

ถ้าฟังดีแล้วก็มีหวังมาก เพราะมันไม่ยากเท่าที่จะไปแสดงเสียเอง หรือว่าเป็นเพียงแค่สักว่าเอามาท่อง หรือมาสาธยายอยู่ แต่เมื่อได้มีข้อความกล่าวไว้อย่างนี้ แล้วมันก็เป็นความจริงอย่างนี้ด้วย. ฉะนั้นจึงหวังว่า ทุกคนจะพยายามทำให้มันเป็นโอกาส ที่จะมีโชคดียิ่งขึ้นมา เช่นว่า เมื่อสวดมนต์ที่เรียกว่าสาธยายนี้ ก็สวดให้ดีสวดให้จริง ด้วยจิตใจที่แน่วแน่มั่นคง ซึ่ง, เมื่อจะฟังธรรมก็ฟังให้จริง, เมื่อจะแสดงธรรมก็แสดงให้จริง ๆ.

สำหรับชาวบ้านสำหรับอุบาสกอุบาสิกา นี้ ก็มีโอกาที่จะแสดงธรรม; ถ้าใครยังฟังไม่ออก ก็แสดงว่าไม่เคยคิดไม่เคยนึก. เพราะถ้าพูดไปแล้ว ทุกคนมีโอกาแสดงธรรม หรือก็แสดงอยู่แล้วด้วยซ้ำไป คือเมื่อจะพูดอะไรกับคนอื่นนั่นแหละเป็นเวลาแสดงธรรม อย่าไปพูดโมโหโทโส อย่าไปดูเขา อย่ามีโทสะ กัดคก ลุ่มอยู่ในใจ แล้วพูดอะไรออกไป ถ้าอย่างนี้มันก็ไม่เป็นการแสดงธรรม.

คิดดูให้ดีเสียก่อนว่าจะพูดอะไรกับใครสักทีหนึ่ง คิดให้มันรอบคอบแล้วจึงพูดออกไป มันเป็นการแสดงธรรม จะสำเร็จประโยชน์ คือคนฟังเขาจะเชื่อเขาจะทำตาม แล้วคนพูดก็ได้บุญ.

จะเดือนสติใครสักคำหนึ่ง ก็ต้องคิดให้มาก ๆ ให้มันถูกกับเรื่อง แล้วก็พูดออกไป, นั่นก็มีค่าเท่ากับแสดงธรรม เพราะที่เราคิดมาก บางทีเรารู้สึกมากกว่าคนที่จะฟังเราเดือน. ฉะนั้นถ้าเราก่อนแต่จะเดือนใครคิดให้มาก ๆ เราก็มีโอกาสจะเห็นธรรมะมากกว่าคนที่เราจะไปเดือน; เราไปเดือนเขาเพียงคำสองคำ แต่ถ้าเราคิดมาก คิดรอบคอบถี่ถ้วนแล้วจึงจะไปเดือนเขา ก็เป็นอันว่า เรานั้นรู้มากข้อมากเรื่อง หรือหลายระดับหลายคู่หลายทางเสียก่อน.

หรือว่าแม้แต่จะสอนหรือจะเดือนลูกเด็ก ๆ ที่ยังเล็กมาก ๆ ถ้าคิดให้มากเสียก่อนแล้วจึงพูดออกไป คงจะได้ประโยชน์แก่ผู้เดือน แล้วมันฉลาดอย่างยิ่ง ฉลาดขึ้น. แม้แต่จะพูดกับสุนัขกับแมวนี้ ก็ยังต้องคิดมาก ว่าจะทำอย่างไรดี จะพูดอย่างไรดี จะมีน้ำเสียงท่าทางอย่างไรดี จึงจะสำเร็จประโยชน์. นี้ก็เรียกว่าเป็นเรื่องที่ทำโดยไม่ประมาท ด้วยพิจารณาธรรมะอยู่เสมอ คือให้มันมีการพิจารณาธรรม มีธรรมะเห็นธรรมะอยู่เสมอ ให้มันอยู่กับธรรมะเสมอ ก็เรียกว่าเห็นธรรมอยู่เสมอ.

ในการฟังธรรมก็ดี ในการพูดเสียเองก็ดี ในการท่องบ่นสาธยายก็ดี ก็เป็นผู้มีธรรมเห็นธรรมะอยู่เสมอ จะอ้อมหรือไม่อ้อมก็

ลองไปทำकुเถอะ, มันจะรู้ได้เอง ว่าถ้าเราทำอย่างไรนี้ มันจะรู้สึกว่ามีใจหรือไม่ใจ ไปลองสังเกตตัวเอง.

แต่นี้มักจะทำอย่างที่เรียกว่าหัด ๆ ซุ่ม ๆ หรือสะเพร่า นี้คือความประมาท; ถ้ามีสิ่งนี้อยู่ด้วยแล้ว ไม่มีหวังที่จะเห็นธรรมะ หรือว่าจะอิมด้วยอะไรได้ มันจะไม่อิมเลย จะไม่รู้สึกอิมเลย แล้วก็ไม่เห็นธรรมด้วย แม้จะฟังยังงใจอยู่ มันก็ยิ่งรำคาญมากกว่า ฉะนั้นความสุขก็ไม่มีเพราะข้อนี้.

นี่แหละเป็นสิ่งที่รู้สึกรู้ว่าเป็นปัญหาเฉพาะหน้า คือมาติดตันกันอยู่ที่นี้โดยมาก ในข้อที่ไม่ได้รับความสุขจากพระธรรมหรือจากพระศาสนา ทั้งที่เราก็ตพยายามที่จะอยู่กับวัดกับวา กับพระศาสนากับพระธรรม ทั้งท่อง ทั้งบ่น ทั้งสวด ทั้งสอน ทั้งอะไรกันอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าโดยกิริยาอาการแล้ว ก็ใกล้ชิดคุ้นเคยกันอยู่กับพระศาสนาหรือพระธรรม แต่แล้วทำไมไม่มีความสุข. การที่จะหลอกตัวเองว่ามีความสุขนั้นมันก็ทำได้ แต่จิตมันก็รู้สึกอยู่ว่าไม่เป็นสุข มันต้องแก้ไข ให้มันกลายเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เป็นสุขโดยแท้จริง ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ดังที่ได้กล่าวแล้วแต่คราวก่อนว่า แม้แต่จะตั้งนโม ถ้าทำให้ดีจะรู้สึกอิมใจไปตั้งแต่ตั้งนโม. ถ้าทำให้ดีกว่านั้นอีก ก็จะ

รู้สึกอึดใจตั้งแต่เมื่อแรกจุดเทียน, จะจุดธูปจุดเทียน ถ้าทำให้ดี ให้ถูกต้องในเรื่องของจิตใจ มันก็จะมีการเห็นธรรมะ หรือสัมผัสกันอยู่กับธรรมะ มีธรรมสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ในจิตใจ มันก็อึดใจเหมือนกัน.

หรือว่ายิ่งกว่านั้น มันอาจจะอึดใจตั้งแต่ย่างเท้าก้าวเข้ามาในวัดนี้ หรือมาแต่บ้าน ถ้าตั้งใจไว้ถูกต้อง มันจะมีความพอใจ หรือความอึดใจนี้ ที่จะเป็นความสุขพร้อมกันไปในตัว มาตั้งแต่ออกจากบ้าน. เข้ามาในวัดก็ทำอะไรด้วยสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ จะจุดเทียน จะรับศีล จะถวายทานหรือว่าจะฟังเทศน์ จะเป็นเรื่องของความอึดอยู่ด้วยธรรมะ ที่เรียกว่าอึดใจนั้น เป็นความสุขแท้จริงจนเคยชินเป็นนิสัย, ถ้ามันเคยชินเป็นนิสัยแล้ว ก็นับว่ารอดตัว เพราะว่าเราสร้างบารมีสำเร็จ.

ความเคยชินไปในทางของธรรมะนี้เขาเรียกว่าบารมี หรือสร้างบารมี หรือบ่มนิสัย, ถ้าความเคยชินเป็นไปในทางกิเลส เขาก็เรียกว่าอาสวะหรืออนุสัย อย่าเอาไปปนกัน; ถ้ามันบ่มไปในทางกิเลส ก็เรียกว่าสร้างอนุสัยสร้างอาสวะ ถ้ามันบ่มไปในทางถูกต้องทางธรรมะ ก็เรียกว่าสร้างบารมี สร้างอุปนิสัย สร้างปัจจัยแก่พระนิพพาน.

นี่เป็นสิ่งที่น่ากลัว ถ้าไปทำอะไรให้เกิดเป็นนิสัยแล้วมัน
 แก่ยาก เช่น เราจะชอบพูดด้วยโทสะ หรือว่าจะคิดด้วยโทสะ
 เป็นนิสัย มันก็โทสะเป็นนิสัย ก็จะได้ยาก. แต่ถ้าว่าคอยระวัง
 ให้ดีมีสติสัมปชัญญะ อย่าพูด อย่าทำ อย่าคิดไปด้วยโทสะ มันก็
 ค่อยๆ เปลี่ยน เปลี่ยนนิสัยไปในทางสติสัมปชัญญะ มีความรู้สึก
 ตัวอยู่เสมอ เป็นเรื่องฆ่ากิเลส คัดทอนกำลังของกิเลสอยู่ตลอดเวลา
 เวลา นี้ที่เรียกว่าการบำเพ็ญบารมี.

เกิดตัวกูครั้งหนึ่งก็เรียกว่าชาติหนึ่ง ฉะนั้นถ้าเกิดตัวกู
 ครั้งใด ก็ขอให้เป็นการแก้ไขกิเลส คือตัวกูของกูตัวนั้นเสียทุกที
 ไปเลย, มันจะเกิดยากขึ้น มันก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามทางที่จะ
 ไม่เกิด. ก็เรียกว่าอบรมบ่มนิสัยสร้างบารมีกันหลาย ๆ ชาติ หลาย ๆ
 สิบชาติ หลาย ๆ ร้อยชาติพันชาติ เพราะในปีหนึ่งมันอาจจะเกิด
 ตัวกูตั้งหลายร้อยหนหลายพันหนก็ได้ ให้มันเป็นเรื่องแก้ไขให้
 มันไปในทางที่ตรงกันข้ามไว้เรื่อยไป นี้เรียกว่าสร้างบารมี. แต่
 ถ้าปล่อยไปตามอารมณ์ ปล่อยไปตามเรื่องตามราว ก็สร้างอนุสัย
 สร้างอาสวะให้มันหนาแน่น ก็เลยเดินกันคนละทาง ไม่มีทางที่
 จะฟังธรรมะรู้เรื่อง, ไม่มีทางที่จะพอใจหรืออัมใจในการเห็น
 ธรรมะนั้น แล้วอยู่เป็นสุข.

นี่ก็เป็นวันเข้าพรรษา ซึ่งเคยพูดกันทุกๆ ปีมา ว่าในพรรษานี้ควรจะมีอะไรที่ดั่งอธิษฐานไว้ให้เป็นพิเศษดีกว่า ดีกว่าที่จะไม่ดั่ง; ไม่ต้องกลัวว่าจะมีใครว่า แหมทำกันแต่ในพรรษาเท่านั้นนอกพรรษาก็ไม่ทำ. เราไม่ได้มีหลักอย่างนั้น เราทำตลอดเวลา แต่ว่าในพรรษานี้ตั้งใจจะทำให้ดีเป็นพิเศษ ให้มันก้าวหน้าออกไปอีกสักก้าวหนึ่ง จนเป็นของธรรมดาไป, ที่ถึงพรรษาใหม่ ก็ทำให้มันก้าวหน้าออกไปอีกสักก้าวหนึ่ง คงจะไม่กี่พรรษาหรอก คงจะได้รับผลเป็นที่พอใจ.

เดี๋ยวนี้ก็มาคุยกันในข้อที่คิดชัดเป็นอุปสรรค มันคิดชัดอยู่ตรงที่ว่า ยังมีความประมาทเหลืออยู่มาก ไม่ได้ฟังให้ดี แล้วก็ไม่เห็นธรรมะ, เมื่อไม่เห็นธรรมะ ก็ไม่มีความอึดใจในธรรมะ มันก็ไม่เจริญงอกงามในทางของธรรมะ. ถ้าไม่ได้รับความพอใจความอึดใจโดยแท้จริงจากธรรมะแล้ว คนเรานั้นก็ไม่รักธรรมะ ไม่พอใจในธรรมะ ไม่มีความพยายามที่จะก้าวไปในทางของธรรมะ เพราะมันไม่มีอะไรที่ทำให้รู้สึกพอใจ.

ความพอใจนี้สำคัญมาก ไม่ใช่ทำให้ถอยหลัง หรือไม่ใช่ทำให้มันหยุดอยู่ แต่ว่าความพอใจนี้จะช่วยดึงไปข้างหน้าเรื่อย. เรื่องนี้ก็สอนกันผิด ๆ อยู่ว่า ถ้าสันโดษแล้วมันก็ไม่ก้าวหน้า

พอใจเสียแล้วมันก็หยุดอยู่แค่นี้ที่ตรงนี้. นี่มันไม่จริง มันเหมือนกับว่าหาเงิน พอได้เข้าแล้วมันก็ไม่หยุด มันก็หาอีก, ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน ถ้าได้มาแล้ว มันจะทำให้เกิดความรู้สึกอึดใจในธรรมะ พอใจในธรรมะ แล้วก็จะหาต่อไปจนกว่าจะสมบูรณ์เต็มที่. ไม่ต้องกลัวว่าความอึดใจนี้จะทำให้หยุด ไม่ก้าวหน้าในธรรมะ ความไม่รู้จักอึดใจในธรรมะ ไม่มีธรรมะมาให้อึดใจเสียเลย นั่นแหละจะทำให้หยุด ระวังให้ดี ๆ.

ที่นี้เรามีหลักที่ดีกว่านั้น ก็คือว่า ในขณะที่เดียวกัน ให้มันมีทั้งความสุขและให้มีทั้งความก้าวหน้า, ก้าวหน้าก็ก้าวไปเรื่อย แล้วความสุขก็มีอยู่เรื่อย มากขึ้นเรื่อย. บางคนมีความคิดอย่างอื่น ว่าต้องทำเสร็จแล้วจึงจะมีความสุข, บางคนก็พูดว่า จะได้นิพพานในอนาคตกาลอีกไม่รู้กี่ชาติก็หมิ่นชาติ อย่างนั้นก็มี. ที่ตรงนี้ไม่มองกันถึงเรื่องความสุขหรือสิ่งที่เรียกว่าวิเวก.

ขอให้สนใจคำว่าวิเวก ซึ่งจะหาได้ตรงนี้ ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ด้วยการทำจิตใจอย่างนี้, นั่นก็เป็นเรื่องนิพพานตัวอย่าง เป็นนิพพานชิมลอง เป็นของที่ให้ชิมลอง เพื่อจะให้มีมีความสุขพอใจ สนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ขอให้สนใจในสิ่งที่เรียกว่า จิตไม่ถูกรบกวนให้มากเป็น

พิเศษ. แล้วก็อย่าไปโทษคนอื่นหรือสิ่งอื่น ว่ามารบกวนเรา ที่มันเกิดการรบกวนขึ้น ก็เพราะว่าเรามันทำจิตไว้ไม่ดี คຸ້ມครองจิตไว้ไม่ดี, เดียวก็ไปโทษสถานที่บ้าง เดียวก็ไปโทษคนอยู่ข้างเคียงบ้าง เดียวก็ไปโทษสุนัขและแมวบ้าง กระทั่งโทษผีโทษสาถ์ โทษอะไรต่าง ๆ มันก็ยิ่งผิดยิ่งผิดมั่วมากขึ้นทุกที.

ไม่ต้องไปโทษใคร รู้แต่ว่าตัวเองมันทำยังไม่ถูก, แล้วก็ไม่ต้องโทษตัวเองด้วยซ้ำ ขึ้นไปโทษตัวเองอยู่ มันก็เป็นความโง่ชนิดหนึ่ง. โดยพยายามระวังให้มันถูก ให้ตัวเองทำให้ถูก ให้ตัวเองจัดไว้ดี อะไรไว้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีสติสัมปชัญญะไว้ให้ดี ถึงสุนัขกับแมวมันจะกัดกันให้หนวกหู ถ้าเราทำจิตไว้ดีก่อนแล้ว เราก็ไม่รู้สึกโกรธหรือขัดเคือง, นี่เป็นตัวอย่าง.

เป็นเรื่องที่นานมาแล้ว เป็นเรื่องที่ไม่ควรจะแก้ตัวหรือบิดพลิ้ว หรือคือดิ่งอะไรกันอีกต่อไป มันหลายปีแล้วหรือหลายสิบปีแล้ว, ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องผิดเพี้ยนอีกแล้ว มันนานนักแล้วไม่ควรจะผิดเพี้ยนอีกแล้ว, แล้วก็ไม่ควรจะบิดพลิ้วแก้ตัวคือดิ่งดันทุรังกันไปทางไหนอีก. ควรจะจัดหรือทำให้มันเข้ารูปเข้ารอยอย่างที่ว่าตั้งนโมก็ว่าให้ดี, สรณาคมน์ก็ว่าให้ดี, รับศีลฟังธรรมอะไรก็ทำให้มันดี ให้โหม่ใจอยู่เสมอ เพราะว่าเรามันจัดทำไว้ดีใน

ส่วนเกี่ยวกับจิตใจ.

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ทำไว้ดีที่สุดแล้ว คือทำไว้อย่างที่เรียกว่า ไม่เหลือวิสัยสำหรับพุทธบริษัททั้งหลาย ที่จะเข้าถึงธรรมะนี้, ท่านได้ตรัสไว้ดี จนเราก็เอามาท่องมาบ่นว่า *สวากุขาโต ภคเวตา ธมฺโม ธรรมะคือสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าท่านได้ตรัสไว้ดีแล้ว* หรือ *สาธุ ธมฺมสุธมฺมคฺคา สาธุในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ดี* หรือเป็นธรรมที่ตรัสไว้ดี หรือเป็นธรรมดีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ก็ตาม.

ให้มันมองเห็นอย่างนี้ ว่าเราเหลวไหล ไม่ใช่ว่าพระพุทธเจ้าท่านทำไว้ไม่ดี คือท่านทำไว้ดีที่สุด จนไม่มีอะไรที่จะให้ดีกว่านี้ได้. ท่านก็เป็นคนดี ท่านได้ทำสิ่งต่างๆ ไว้ดี, แล้วก็มิผู้ปฏิบัติตามได้สำเร็จประโยชน์ ไม่เหลือวิสัย คือหมุ่สงฆ์ผู้ปฏิบัติดีก็มีเป็นพยานอยู่. มันก็พอแล้วสำหรับที่จะไม่ลังเล ไม่เคลือบแคลงว่า นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ หรือเหลือวิสัย หรือพ้นสมัย มันก็ไม่ควรจะมี. ควรจะมองดูแต่ข้อที่ว่า เรามันไม่ฟังให้ดี แล้วเราก็ไม่เห็นธรรมะนั้นอยู่ มีเท่านั้นเอง.

หนังสือชุดหมิ่นล้อธรรมจักร

ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

อิทานิ อภฺถมํทิวเส สฺนฺนํปติตาย พุทฺธปริสาย

กาจฺจรมํกิตฺตา กถิตฺเต :

อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ ปาณญฺเต สฺสณฺณโม-ติ

ธมฺโม สกฺกจฺจํ สฺตคฺคไฟฺ-ติ.

ณ บัดนี้ จะได้วิสันนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่อง
ประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธาความเชื่อ และวิริยะความ
พากเพียร ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงาม

ก้าวหน้า ตามทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาวันนี้ อาศัยพระบาลีที่ตรัสไว้ว่า *อพยายามุชฌิ สุขํ โลกํ ปาณญูเต สุตถณฺณโม การไม่ถึงซึ่งการประทุษร้าย* ตำรวมอยู่ในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลาย เป็นความสุขในโลก ดังนี้.

ในครั้งที่แล้วมา ได้แสดงลักษณะของความสุข โดยอาศัย พระพุทธภาษิตที่ว่า *สุโข วิเวโกฯ ว่า วิเวกทั้งหลาย ของบุคคล ผู้มีธรรมอันได้สดับแล้ว เห็นแล้ว เป็นความสุข.* นั่นก็เป็นการแสดงความสุขโดยปริยายหนึ่ง ซึ่งมีใจความสำคัญสั้นๆ ว่า วิเวกทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือว่าวิเวกในทางกาย วิเวกทางจิต วิเวกทางอุปธิใด ๆ ของบุคคลผู้มีธรรมะอันสดับแล้ว เห็นธรรมะนั้นอยู่ ก็เป็นผู้มีความสุข.

วิเวกในกรณีนั้นหมายถึง ความที่ไม่ถูกรบกวน ทางกายก็ไม่มีถูกรบกวน ทางวาจาก็ไม่มีถูกรบกวน ทางจิตก็ไม่มีถูกรบกวน. หรือจะกล่าวอีกทีหนึ่งก็ว่า ทางกายก็วิเวก ไม่มีถูกรบกวน, ทางจิตก็วิเวก ไม่มีถูกรบกวน, ทางสติปัญญาความคิดความเห็นก็วิเวก คือ ไม่มีกิเลสรบกวน เป็นความไม่ถูกรบกวนในทุกทางอย่างนี้ ของบุคคลผู้มีธรรมะที่ได้ฟังแล้ว เห็นอยู่

ซึ่งธรรมนั้น. นี่เป็นพระพุทธานุภาพ ที่แสดงความสุขโดยนัยที่แรก ว่าดังนี้.

ส่วนนัยที่สองนี้ ทรงแสดงความรู้ที่ไม่มีการประทุษร้าย คือไม่มีการเบียดเบียน มีความสำรวมดีในสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลาย ก็เป็นความสุข. นี่ทรงแสดงความสุข ที่เนื่องไปถึงบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่น. ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงแสดงด้วยการที่ไม่เบียดเบียนซึ่งกัน คำว่า *พยาบาท* ก็หมายถึง การถึงซึ่งการกระทำ ที่ทำให้เกิดความพินาศ หรือผิดปกติไป. อย่างนี้ก็เรียกว่า การเบียดเบียน.

และการเบียดเบียนนี้ ก็ยังหมายความได้กว้างขวางถึงกับว่า เบียดเบียนตนเองด้วยตนเองก็มี. แล้วก็เบียดเบียนผู้อื่นอีกก็ยังมี. ถ้าจะกล่าวให้สั้นเชิงก็ต้องกล่าวว่า เป็นการเบียดเบียนตนเองด้วย เบียดเบียนผู้อื่นด้วย. เพราะว่าตนเองก็เป็นสัตว์ที่มีชีวิต มีความรู้สึกนึกคิดด้วยเหมือนกัน; การสำรวม นั้นช่วยให้ไม่เกิดการเบียดเบียน. การเบียดเบียนนั้นคือ ทำให้ผิดปกติไป. จากการที่อยู่โดยสงบหรือเป็นผาสุก เบียดเบียนกันด้วยกายก็มี, เบียดเบียนกันด้วยวาจาก็มี, เบียดเบียนด้วยจิตคิดประทุษร้าย คือใช้กำลังจิตเป็นการเบียดเบียน

อย่างนี้ก็มี.

คนที่เบียดเบียนผู้อื่น ย่อมเชื่อว่าเบียดเบียนตนเอง ด้วย และเบียดเบียนก่อนด้วยซ้ำไป. เพราะว่าคนที่จะคิดเบียดเบียนผู้อื่นนั้น ความคิดอันชั่วร้ายคือกิเลส มันได้เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลนั้นแล้ว มันจึงได้คิดจะเบียดเบียนผู้อื่น. ความคิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่นซึ่งเป็นกิเลสนั้น มันเบียดเบียนจิตใจของบุคคลนั้นก่อนแล้ว ยังไม่ทันจะไปเบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย หรือด้วยวาจาสักที ก็เป็นการเบียดเบียนตนเองอยู่แล้ว.

ขอให้สังเกตดูข้อนี้ให้ดี ๆ ว่า ความคิดที่จะเบียดเบียนเขานั้นมันเป็นความร้อน. ใครเคยเห็น เคยได้ยิน เคยรู้สึกด้วยตนเองที่ไหนบ้าง ว่าการคิดเบียดเบียนผู้อื่นนั้นมันเป็นความเย็น หรือเป็นความเย็นอกเย็นใจ? ความคิดที่จะเบียดเบียนเขานั้น พอสักว่าคิดเท่านั้นมันก็เป็นของร้อน นี้ก็เบียดเบียนแล้ว, นี้ก็คิดไป ๆ มันก็เป็นมโนกรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็เป็นการเบียดเบียนที่มากขึ้น.

นี่ถ้าว่ามีการกระทำเช่นนั้นจนเคยชินเป็นนิสัย มันก็เกิดความเคยชินในการคิดเช่นนั้น เกิดเป็นอนุสัย เช่น ปฏิฆอนุสัย ขึ้นมาอีก มันก็เลยมีความเคยชินที่จะเบียดเบียนผู้อื่น

แน่นแฟ้นอยู่ในสันดานของคน, อย่างนี้เรียกว่าอนุสัย คือความเคยชินแต่ที่จะคิดเบียดเบียนผู้อื่น มากจนเป็นสันดานที่เดียวเรียกว่าปฏินอนุสัย, หรือถ้าเรียกให้ติดต่อกันก็เรียกว่า ปฏินานุสัย.

ถ้าใครได้สังเกตเห็นตัวเอง ว่ามีความคิดที่เลื่อนลอยควบคุมไม่ได้ แล้วมันก็เลื่อนลอยไปในทางคิดร้าย มุ่งร้าย ต่อสิ่งนั้นสิ่งนี้ สัตว์นั้นสัตว์นี้ คนนั้นคนนี้, ไม่เคยมีความคิดไปในทางเมตตากรุณาเป็นต้นเลย ดังนี้แล้ว. ก็ขอให้รู้เถิดว่า คนนั้นแหละมันมีปฏินานุสัยมากในสันดาน จนล้นขึ้นมาในความรู้สึกคิดนึก มันจึงได้คิดนึกบ่อยๆ, นึกสนุกขึ้นมาก็คิดร้าย, นอนอยู่สบายๆ ใจมันก็เลื่อนลอยไปในทางที่จะคิดร้าย, ตื่นนอนขึ้นมามันก็คิดร้าย ไม่มีเหตุผลอะไร.

เมื่อเป็นอย่างนี้ก็จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกคิดร้ายสัตว์อื่นผู้อื่นนั้น มันได้เบียดเบียนบุคคลผู้นั้นเองอยู่ตลอดเวลา ทั้งหลับทั้งตื่น โดยรู้สึกตัวบ้าง โดยไม่รู้สึกตัวบ้าง ก็เป็นคนบาปหนา มีแต่ความร้อน. ความคิดมันก็เป็นไปในทางที่ประสงค์ร้ายหรือมุ่งร้าย ไม่เท่าไรมันก็ออกมาทางวาจาหรือทางกาย เป็นคนพูดหยาบ.

เป็นพระเป็นเณรแล้ว ก็ยังพูดหยาบยิ่งกว่าชาวบ้าน, มีวาจาที่มีน้ำเสียงดุร้ายหยาบคายยิ่งกว่าชาวบ้าน ทั้งที่เป็นบรรพชิต,

นี่คิดว่ามันทำลายเท่าไร? มันทำความเสียหายเท่าไร? ถึงชาวบ้านที่เป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็เหมือนกัน ที่เรียกตัวเองว่าอุบาสกอุบาสิกา แต่ก็มีคนบางคนเป็นคนปากร้ายมุ้งร้าย มีกริยาทำทางดุร้าย ยิ่งไปเสียกว่าบุคคล ที่ไม่ได้ประกาศตนว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกา อย่างนี้ก็มี.

ความคิดที่ประทุษร้าย มันประทุษร้ายใครก่อน คิดดูให้ดี ๆ. เมื่อเราคิดจะประทุษร้ายใครสักคนหนึ่งนั้น มันประทุษร้ายตัวเองเสียเต็มที เต็มทีนะ, ถ้ายังเป็นความคิดที่แรมวัน แรมเดือน แรมปี กว่าจะได้ไปทำร้ายผู้อื่นอย่างนี้ มันก็เผาผลาญตัวเองให้เราร้อน ให้กรอบเกรียมไปแล้วในจิตใจ.

ความคิดที่จะไปทำร้ายเขานั้น ยังไม่ได้ทำร้ายใครสักที แต่มันทำร้ายเจ้าตัว เราร้อนทั้งหลับทั้งตื่น เดิน ยืน นั่ง นอน ทุกอิริยาบถไปที่เดียว. อย่างนี้เรียกว่า มีความคิดที่ประทุษร้ายอยู่ในใจ แล้วก็ออกมาทางกาย ออกมาทางวาจา, ในที่สุดก็ไปเบียดเบียนผู้อื่นทางกาย ทางวาจา, มีการทำอันตรายผู้อื่น หรือไปปะทะเข้ากับบุคคลที่เขาต่อสู้ ก็ได้วิวาทกัน เลยกลายเป็นความเสื่อมเสีย หรือความวินาศด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังนี้.

ขอให้พิจารณาดูให้ดี ว่ามันเป็นความร้อนเท่าไร? ถ้ามอง

เห็นความข้อนี้อันแล้ว ก็จะค่อย ๆ เห็นอรรถเห็นธรรม ที่ได้ฟังแล้วนี้ ว่าพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสนี้มันเป็นความจริงสักเท่าไร คือท่านตรัสว่า ถ้าไม่มีการประทุษร้าย ไม่เบียดเบียน สรรวมเป็นอย่างดีในสัตว์มีชีวิตทั้งหลายแล้ว ก็เป็นความสุขในโลก.

คำว่าโลกนั้นแหละฟังดูให้ตี ๆ มักจะไม่ค่อยได้ยินได้ฟังกันให้ครบถ้วน และมักจะรู้จักกันแต่โลกข้างนอก คือโลกที่นอกตัวเองออกไป นี้ก็ไม่ค่อยสำคัญยิ่งกว่าโลกข้างใน คือในจิตใจของเราเอง. เช่นเราคิดประทุษร้ายผู้อื่นนี้ โลกข้างในคือจิตใจของเราภายในนั้นมันร้อนเป็นไฟ มันก็หาความสุขไม่ได้, พอไปทำการเบียดเบียนออกไปถึงข้างนอก มันก็ร้อนกันไปข้างนอก ทำโลกข้างนอกให้ร้อนด้วย ทำโลกข้างในให้ร้อนด้วย.

ทีนี้ถ้ามันตรงกันข้าม คือ จิตไม่ประทุษร้ายแล้ว มันก็กลายเป็นจิตที่ตรงกันข้าม คือ ความรักใคร่ เมตตา กรุณา ปรานี หวังดี หวังความสงบแก่สัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลาย. ถ้าเป็นอย่างนี้ มันก็เย็น ซึ่งตรงกันข้ามกับร้อน มันไม่มีความทุกข์ แต่มันกลายเป็นมีความสุข, พอสักว่าคิดอย่างนี้เท่านั้นใจก็เย็น แล้วก็มีความสุขแก่บุคคลนั้นก่อน จนกว่าจะแผ่ไปถึงคนอื่นนั้นมันที่หลัง คนนั้นมันเย็นก่อน มีความสุขก่อน.

ตั้งใจไว้ให้ถูกต้อง อย่าให้เป็นไปในทางประทุษร้าย มันก็เย็นขึ้นมาทันที หรือมีความสุขขึ้นมาทันที, มีความพอใจตัวเองขึ้นมาทันที, ไม่กลัวอะไรขึ้นมาทันที รู้สึกว่าได้ทำความดีความปลอดภัยให้แก่ตัวเอง แล้วยังเกิดไม่กลัวอะไรขึ้นมาทันที.

ข้อนี้มันก็ประหลาดอยู่บ้าง คือ ถ้าเราดำรงใจไว้ถูกต้อง จนตัวเองก็พอใจตัวเองแล้ว จะเกิดอาการที่ไม่กลัวอะไรขึ้นมาทันที, สิ่งที่เคยกลัวก็จะไม่กลัว จะเป็นเรื่องผีसाงสัตว์ร้ายอะไรก็ไม่กลัว, จะเป็นเรื่องความมืด หรืออะไรที่มันไม่มีเหตุผลก็ไม่กลัว เรียกว่าไม่มีอะไรที่จะทำให้เกิดความรู้สึกกลัว ที่เคยกลัวแต่ก่อนจะไม่รู้สึกกลัว.

ถ้าไม่เชื่อหรือยังมองไม่เห็น ก็ขอให้จำไว้ก่อน เอาไปสังเกตศึกษาพิจารณาให้ดีๆ ว่าถ้าเราได้ตั้งใจไว้ดี ถูกต้องตามหลักเกณฑ์อันนี้ มันจะเกิดความรู้สึกกลัว หรือเกิดความไม่กลัวขึ้นมาอย่างน่าประหลาด. ความตายไม่รู้หายไปทางไหนหมด ไม่มาเกิดในความรู้สึก ให้รู้สึกกลัว, หรือความทุกข์อย่างอื่น ๆ มันก็ไม่วิ่ววามาในใจให้เกิดความรู้สึกกลัว. อย่างนี้มันก็มีความสุข หรือที่เรียกว่าเย็น ก็ไม่ร้อน, นั่นแหละ

คือข้อที่ว่า *อหฺยยาปชฺฉณํ สุขํ โลกํ ความไม่ประทุษร้ายหรือเบียดเบียน เป็นความสุขในโลก.*

ความไม่ประทุษร้ายนี้ขยายความออกเป็น *ปาณญฺเต สฺสณฺณโม* คือ *ระมัดระวังตัวดี* ไม่ให้กระทบกระทั่งแก่สัตว์มีชีวิตทั้งหลายทั้งปวงแม้แต่นิดเดียว; อย่างว่าแต่จะไปฆ่าเขาเลยแม้แต่เพียงกระทบกระทั่งทางกายสักนิดหนึ่ง ทางวาจาสักนิดหนึ่งก็ไม่มี เพราะเหตุว่าใจมันไม่มีความรู้สึกที่จะประทุษร้าย มันก็เย็นและก็เป็นสุข.

บางคนที่ยังไม่ทราบ ก็อยากจะบอกให้ทราบว่าพระพุทธภยิตที่ตรัสอย่างนี้นั้น ท่านตรัสเมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ยังไม่ได้พูดจากับใครด้วยซ้ำไป, พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ๆ ยังไม่ทันได้พูดจาสั่งสอนใครที่ไหนด้วยซ้ำไป ท่านก็ตรัสกับตัวเอง. อย่างนี้เขาเรียกว่าอุทาน พิมพ์อยู่ด้วยตนเอง หรือว่าอาจจะไม่ออกมาเป็นเสียงก็ได้ พิมพ์อยู่ข้างในก็ได้, แต่สิ่งที่เรียกว่าอุทานนี้ หมายความว่า พูดเป็นเสียงออกมา เหมือนกับที่เราเห็นคนบางคนเขาพูดอะไรอยู่คนเดียว เราก็คิดว่าเขาบ้า. บางทีเขาไม่ได้บ้า เรามันบ้าเองที่ไปคิดว่าเขามันบ้า เพราะว่าเขาต้องมีความรู้สึกอะไรอยู่ในใจรุนแรงมาก จนเขาลืมไป ก็เลยพูดออก

มาคนเดียว.

เดี๋ยวนี้พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ ก็มีความรู้สึกในการตรัสรู้
รู้ว่าผลต่าง ๆ นั้นมันเกิดขึ้นมาจากการตรัสรู้ จึงได้ตรัสข้อแรกที่ว่า
วิเวกเป็นสุขแต่เดี๋ยวนี้ไม่เบียดเบียนก็ยังเป็นสุข. ส่วนตัวท่าน
ก็วิเวกจากกิเลส วิเวกจากอะไรทุกอย่าง ไม่มีอะไรบกวนก็เป็น
สุข, แล้วบุคคลที่เป็นอย่างนี้มันเบียดเบียนใครไม่ได้ ก็เลยมอง
เห็นกว้างออกไปถึงว่า นี่มันเป็นความสุขทั่วไปทั้งโลก. ผู้ที่มีจิตใจ
หลุดพ้นแล้วอย่างนี้ ไม่มีการกระทบกระทั่งด้วยความรู้สึก
ทางใจก็ดี ทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ไม่กระทบกระทั่งใคร.

เราไม่เคยตรัสรู้อย่างพระพุทธเจ้า, เราไม่เคยรู้สึกอย่าง
พระพุทธเจ้า, ไม่เคยนั่งคิดคนเดียวแล้วก็พูดออกมาอย่างนี้
เหมือนกับพระพุทธเจ้า. เปรียบเทียบกันดูแล้วมันต่างกัน
อย่างที่ว่าจะเปรียบเทียบกันไม่ไหว เรายังไม่รู้อะไรด้วย, แล้วเรา
ยังชอบปล่อยไปคาบอารมณ์ *อยากจะทำใครสักใคร่* *อยากจะทำ*
ใครสักใคร่ *อยากจะทำใครสักใคร่*, บางทีก็ตีเอาพ่อแม่ก็มี อาจจะ
มีบางคนตำพ่อแม่ของตัวเองก็อาจจะไม่มี. แม้ไม่ถึงอย่างนั้น มันก็
ต้องมีเรื่องอะไรให้มาโกรธ ให้มาหงุดหงิด แล้วก็ออกมาเป็นคำ
กล่าวที่ล้วนไม่น่าฟังทั้งนั้น ถ้าในใจมันหงุดหงิด ปากมันก็พูด

ออกมาไม่น่าฟังทั้งนั้น, แล้วมือไม้มันก็สั่น หรือมันก็อยู่ไม่นิ่ง จับนั้นฟาดนี้ จับนี้ขว้างโน่น มันไปตามอารมณ์นั้น.

เราไม่ต้องไปดูพวกยักษ์พวกมารกันที่ไหน ก็ดูที่คนเหล่านี้, หรือว่าไม่ต้องไปดูสัตว์นรกบางชนิดที่โหดกันอีก ดูที่คนที่กำลังโกรธหุดหงิดเร่าร้อนอย่างนี้อยู่ น้ำมันจะมีประโยชน์ มันจะได้ละลาย แล้วก็จะไม่กล้าทำอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราก็ไม่ดู ถึงมันมามีอยู่ต่อหน้าเราก็ไม่เห็น คือเราไม่เห็นในจิตใจ, ไม่มองเข้าไปในจิตใจของบุคคลที่แสดงอาการอย่างนั้นอยู่; เห็นเป็นของธรรมดา เพราะว่าเราก็เป็นเสียเองบ่อยๆ เลยเอาอย่างกันไปหมด. ไม่มีใครเข้าไปศึกษาลึกเข้าไปในจิตใจของใคร ว่าทำไมเขาจึงพูดอย่างนั้น ทำไมเขาจึงทำอาการอย่างนี้ ซึ่งล้วนแต่กระทบกระทั่งไปเสียทั้งนั้น. ถ้าเป็นมากเข้า มันเลยไปถึงที่เขาเรียกกันว่าประชดประชันแตกดันอะไรต่างๆ, ไม่มีเรื่องก็ทำให้มีเรื่อง เรื่องนิดก็ทำให้เป็นเรื่องมาก ก็เลยยังมีความร้อนมากมีความทุกข์มาก.

ฉะนั้นคนที่อายุมากพอ ก็น่าจะมองเห็น แล้วก็สอนลูกเด็กๆ ให้รู้จักสังเกต แล้วค่อยๆ มองเห็นขึ้นมาตามลำดับ. หรือว่าถ้าบิดามารดาเป็นคนเขือกเข็น ลูกก็จะเอาอย่างโดยไม่รู้สีกตัว,

เรียกว่าเป็นการเอาอย่างกันโดยไม่รู้สีกตัว เพราะว่าตั้งแต่เกิดมาก็เห็นแต่ความละมุนละม้าย เรียบร้อย เขือกเย็น อดกลั้นอดทน อย่างนี้ มันก็ซึมเข้าไปในนิสัยของเด็กๆ ให้เป็นคนอย่างนั้นบ้าง. จึงสำคัญอยู่ที่ผู้ใหญ่ จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดี เป็นเรื่องตั้งต้นที่ดี แล้วก็จะมีการตั้งต้นสำหรับเด็กๆ ที่ดีต่อไป, ในที่สุดมันก็จะพูดกันง่าย. กล่าวได้ว่าเป็นสกุลของสัมมาทิฐิ หรือว่าเป็นสกุลของสัตบุรุษพุทธบริษัท ที่อยู่กันด้วยความสงบเย็น ไม่มีจิตใจเร่าร้อน, ไม่มีวาจาเร่าร้อน, ไม่มีการกระทำทางกายที่เร่าร้อน มันก็เย็นคือสงบ.

เมื่อสงบก็เรียกว่าสัตบุรุษ สะตะในที่นี้ แปลว่า สงบคือเย็น, บุรุษในที่นี้ก็แปลว่าคน หญิงก็ได้ชายก็ได้, สัตบุรุษแปลว่าบุคคลผู้มีความสงบ โดยมากก็ใช้กับพวกภรวาส ในภาษาไทยเราว่าเป็นสัตบุรุษ. คำว่าสัพบุรุษก็เหมือนกัน สะนี้ก็มาจากสะตะหรือสันตะ ก็แปลว่าสงบเหมือนกัน.

แต่ว่าในที่อื่นในพระบาลี หรือว่าในการพูดจาที่อื่น ในยุคอื่น เช่นในยุคใกล้ๆ พุทธกาลนี้ คำว่าสัตบุรุษเขาหมายถึงพระอรหันต์ด้วย พระอรหันต์ก็เรียกว่าสัตบุรุษ, แล้วก็เรียกลดลงมา กระทั่งถึงสัตบุรุษที่เป็นชาวบ้าน ที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์.

เลยถูกประณามมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว ยกิริยาอาการอย่างนี้ไว้ให้หลวงตาแก่ๆ, ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง ที่เขามักจะยกไว้ให้หลวงตาแก่ๆ.

ที่นี้ถึงแม้ภิกษุหนุ่มสามเณรก็เถอะ มันก็มีได้เหมือนกัน อย่าได้ประมาทเลย, มันอาจจะมิได้คนละแบบคนละอย่าง ในกรณีต่างๆ กัน แต่ทำไมไปยกให้หลวงตาแก่ๆ? ก็เพราะว่ามันทำมานาน ทำมาจนแก่ ทำมาจนเป็นนิสัย คือทำที่บ้านกะลูกกะเมียกะใครมาตั้งแต่แรกๆ จนแก่อายุจะบวช ก็ออกมาบวชแล้วก็ละไม่ได้ มันก็ยังมาเป็นเอนามากที่วัด แสดงบทบาทออกมา. นี่คือข้อที่ว่าหลวงตาแก่ๆ ได้รับการประณามอย่างนั้นอย่างนี้ อยู่ที่บ้านบางที่ไม่สะดวกที่จะอาละวาด มาอยู่ที่วัดก็เลยอาละวาดอย่างนั้นอย่างนี้. นี่ก็เป็นการเสื่อมเสียอย่างยิ่ง ของพระศาสนา หรือว่าของคณะสงฆ์ แทนที่เราจะมีพระแก่ๆ ที่มีความอดกลั้น อดทนน่าให้หัวหน้าเคารพ กลับเป็นว่าทำเสียอย่างนี้, ความขี้โลก ความขี้เหนียว ความขี้โกรธอะไร ก็มักจะเอาไปไว้ให้ที่หลวงตาแก่ๆ.

ฉะนั้นขอวิงวอนว่า คนแก่ๆ ที่เพิ่งมาบวชตอนแก่ๆ นี้ ช่วยกัณฐ์หน้าอันนี้ไว้ให้รอดด้วยเถอะ อย่าให้คำประณามว่าอะไรๆ

เดี๋ยวนี้เราหมายความว่ากันอย่างนี้ ถ้าไม่หมายความว่าอย่างนี้มันก็จะคงจะน่ากลัว คือจะไม่มีสัตว์บุรุษเหลืออยู่ในโลก, ถ้าเรียกแต่พระอรหันต์ว่าเป็นสัตว์บุรุษ เดี่ยวนี้ไม่รู้ว่ามีพระอรหันต์ที่ไหน หรือไม่มีเสียแล้ว สัตว์บุรุษไม่มีในโลก มันก็จะลุกเป็นไฟ.

ฉะนั้นเอามาไว้ที่คนธรรมดาสามัญ ชาวบ้านชาวเมืองกันนี้บ้าง ว่าอยู่กันให้ดี ๆ ให้มีความบังคับตัวเอง ด้วยความสงบอย่างกระทบกระทั่งทางกาย ทางวาจา ทางใจ แก่ใคร ๆ รวมทั้งตัวเองด้วย. ถ้าเราไม่คิดประทุษร้าย มันก็ไม่มีการประทุษร้ายตัวเองด้วย ไม่มีการประทุษร้ายผู้อื่นด้วย, คนอย่างนี้แหละเรียกว่าสัตว์บุรุษ มันสงบ เมื่อสงบก็มีความสุข นี่ไม่ต้องพูด. ให้พยายามทำความสงบให้ละเอียดละออ ให้พิถีพิถันให้จริง ๆ จัง ๆ หรือจะพูดกลับว่า ถ้ารู้สึกไม่มีความสุขก็คือไม่สงบ.

ถ้าเรารู้สึกไม่เป็นสุข ก็รีบมองดูที่ความสงบหรือความไม่สงบ ในจิตใจของเราเอง, อย่างทำอย่างที่เคยตัวมาแต่ก่อน ๆ พอไม่สงบก็ไปเที่ยวหาเรื่องว่าคนนั้นว่าคนนี้ คำคนนั้น คำคนนี้ ทั้งที่ไม่มีเรื่องอะไรเลยก็มี.

พวกหลวงตาแก่ ๆ ได้รับการประณามในข้อนี้มาก เพราะว่าหลวงตาแก่ ๆ แก่มักจะชี้คำ ไม่มีเรื่องก็เที่ยวไปตำเขาก็ได้ ก็

ประกอบไปด้วยเมตตา สหุเพ สดตา อเวรา อหยาปชฺฌา อนีมา
 สุขี อดตานิ ปริหรนตุ ที่ว่ากันอยู่ทุกวัน. แต่นี้มันว่าอย่างนกแก้ว
 นกขุนทอง บางทีจะยิ่งกว่านกแก้วนกขุนทองเสียอีก เพราะมัน
 ว่าด้วยความเคยชินอย่างคน. ฉะนั้นต้องทำให้ได้จริงเหมือนที่
 ปากเราว่า หรือได้รับการสั่งสอนให้ว่า สหุเพ สดตา สัตว์ทั้ง
 หลายทั้งปวง, อเวรา จงเป็นผู้ไม่มีเวรต่อกันและกัน, อนีมา
 ไม่มีการกระทบกระทั่งกันให้ลำบาก, อหยาปชฺฌา คือข้อนี้
 คือไม่มีการประทุษร้ายด้วยกายวาจาใจ, สุขี อดตานิ ปริหรนตุ
 ให้ทุกคนรู้จักบริหารตน ให้เป็นผู้มีความสุขสงบเย็นเกิด.

นี่เป็นเรื่องที่ทำกันมา สอนกันมา อบรมกันมา ตั้งแต่
 แรกที่เราจะมีพุทธศาสนา และกล่าวก้าวว่า ก่อนแต่มีพุทธ-
 ศาสนาเสียด้วยซ้ำไป พอมิพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าก็ทรงย้ายมาก
 ถึงข้อนี้ ยิ่งขึ้นไปอีก. แม้จะไม่มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ความรู้สึก
 เมตตากฎาต่อกันนี้ ก็เป็นที่นิยมชมชอบกันมาก มาแต่กาล
 ก่อน. เพราะว่าเราได้ยินเรื่องราวในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ว่าก่อนแต่
 พระพุทธเจ้าจะบังเกิดขึ้นมาตรัสรู้ในโลกนี้ ก็มีบุคคลผู้ออก
 บำเพ็ญความเพียรเป็นดาบส เป็นฤๅษีเป็นอะไรก็สุดแท้; แต่
 แล้วมันไปเหมือนกันตรงที่ว่า เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา

ก็มาไว้ที่หลวงตาแก่ๆนี้; ให้มันกลับไปทีอื่นเสียที ก็จะเรียกว่า ได้ช่วยกั้วพระศาสนาให้ดีขึ้น ไม่น้อยทีเดียว. โดยมากหลวงตาแก่ๆ มักจะกระทบกระทั่งผู้อื่นด้วยวาจา เป็นเสียอย่างนั้น เพราะความเคยชินมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก ละไม่ได้.

ทีนี้คนหนุ่มๆ ก็รีบกลัวเสียแต่เดี๋ยวนี้ ภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยรีบกลัวกันเสียแต่เดี๋ยวนี้ หรือว่าใครก็ตามที่อายุยังน้อยๆ รีบกลัวกันเสียแต่เดี๋ยวนี้ คืออย่าให้โรคนี้มันเกาะเอาจนแน่นหนาจนละลายยาก. ทุกคนพอจะมองเห็นว่า ถ้าได้ทำมาถึงขนาดอายุมากแล้ว มันแก้ยาก การแก้กันแต่อายุยังน้อยมันแก้ง่าย.

ก็เลยวกกลับไปหาข้อที่ว่าบิดามารดาหรือพี่ๆ อย่างนี้ ก็ควรจะช่วยป้องกันน้องๆ ไว้เสียแต่เดี๋ยวนี้. มันก็จะเป็นบุญเป็นกุศลแก่น้องๆ หรือแก่ลูกเด็กๆ ที่ว่าเกิดมาก็ได้มีอะไรเป็นบุญ เขาได้ช่วยป้องกันคุ้มครองให้เสียแต่เล็กๆ, โรคโทสจริด โรคอะไรต่างๆ นี้ มันไม่ครอบงำเอาตั้งแต่เล็กๆ ซึ่งมันทำให้ละได้โดยยาก. ถ้าละไม่ได้มันก็ต้องเบียดเบียน ถ้าเบียดเบียนมันก็เป็นทุกข์. อย่างนี้ก็ผิดความประสงค์ของบุคคลทุกคน และก็ผิดพระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าด้วย.

ขอให้เรามาคิดกันดูให้ดีๆ ว่า พุทธบริษัทนี้จะมีจิต

เป็นศัตรูกันไว้ทีก่อน มักจะเป็นเสียอย่างนี้.

แต่เดี๋ยวนี้มันก็ปรากฏชัดแล้วว่า แม้ว่าเราจะกลัว จะคิดว่าเขาเป็นศัตรู เราก็ไม่ควรทำอะไรยิ่งไปกว่าที่เราจะทำให้หมดความเป็นศัตรู ถ้าเขาร้ายมา เราก็ไม่ร้ายตอบ. ถ้าเขาร้ายมา เราร้ายตอบนี้ ตามหลักธรรมะถือว่ามันเลว ๒ เท่า คนที่ร้ายที่แรกนั้นเลวเท่าเดียว ส่วนเดียว คนโกรธตอบทำร้ายตอบนี้เลว ๒ เท่า. ตัวอย่างนี้มีคำกล่าวอยู่ในพระบาลี ถ้าเราคิดดูให้ดีก็จะเห็นจริง, เรารู้ยู่ว่าเขาโกรธมาแล้ว เรากลับโกรธเขาไปอีก มันเลยเรียกว่าเราเป็นผู้ไม่จัดการเสียให้ถูก, เมื่อเห็นว่าเขาโกรธหัวเสียหรือว่ามันขุ่นข้อง แล้วเราก็พยายามดับความโกรธของเขา อย่าไปโกรธตอบ.

สำหรับความโกรธนี้ มีเรื่องที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เป็นพิเศษ, แต่ว่าตรัสไว้สำหรับภิกษุ เฟ่งเล็งถึงภิกษุเป็นส่วนใหญ่ คือภิกษุมีความโกรธแล้วก็ใช้ไม่ได้. คล้ายๆ กับว่า ชาวบ้านนี้ยังได้รับความยกเว้นหรือให้อภัยบ้าง เพราะว่าเป็นชาวบ้าน แต่ถ้าจะเอาระดับที่เป็นสัตบุรุษกันแล้ว ควรจะถือว่าทั้งบรรพชิตทั้งฆราวาส ทั้งชาวบ้านทั้งชาววัดนี้ ก็ไม่ควรจะโกรธเหมือนกัน.

มีพระบาลีในสูตรที่เรียกว่า *กกฎปมสูตร* ตรัสถึงภิกษุ

อุเบกขา ที่เรียกว่าพรหมวิหาร ตายแล้วก็ไปสู่พรหมโลก. เขา
ยังไม่รู้จักหวังอะไรมากกว่านั้น ก็หวังว่าพรหมโลก; นี้จะไป
พรหมโลก ก็ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเต็มเปี่ยมอยู่ด้วย เมตตา กรุณา
มุทิตา อุเบกขา สิ้นชีวิตแล้วก็ไปเกิดในพรหมโลก, นี้เขาพูดกัน
มาก่อนพระพุทธเจ้า.

นี้พระพุทธเจ้าท่านก็รับรองข้อนี้ ไม่ต้องเลิกถอน ว่าขอ
ให้อยู่กันด้วยความรู้สึกที่เป็นเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
เป็นพื้นฐาน. เพราะว่าถ้าเรามีจิตใจอย่างนี้ เราจะมีความรู้สึก
อย่างที่ว่ามาแล้ว คือเป็นสุข จะไม่รู้สึกกลัว, จะไม่รู้สึกระแวง
สงสัยอะไร ที่จะเป็นเรื่องของความทุกข์, มันทยุต เย็น นิ่ง เจียบ
สงบไปหมด เป็นความสุข จริงหรือไม่จริงก็ไปลองสังเกตดูต่อไป

ที่แล้วมานี้ไม่เคยสังเกต ปล่อยไปตามอารมณ์ปล่อยไป
ตามเรื่องราว เจี้ยวๆ จ้าวๆ กันไปวันหนึ่งคืนหนึ่ง, ไม่มีโอกาส
ที่จะคิดนึกให้แยบคาย ไม่รู้จักควบคุมจิต ไม่รู้จักฝึกฝนจิต ไม่
ค่อยรู้จักเอาจิตมาอาบน้ำชำระล้าง ทีละเล็กทีละน้อย ให้มันหมด
ไปจากสิ่งที่ทำจิตใจให้เศร้าหมอง เช่น ความรู้สึกที่เป็นไปในทาง
กระทบกระทั่งประทุษร้าย. มันเป็นสัญชาตญาณอันหนึ่งก็ได้
แต่มันไม่ได้มากถึงขนาดนี้ เพราะว่าคนมันกลัว พอเห็นก็คิดว่า

ไม่ ก็อยู่ตรงที่ว่าทำตามคำของพระองค์หรือไม่. ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโกรธหรือการประทุษร้ายแล้ว พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ถึงอย่างนี้.

ที่นี้มองดูกันที่ว่า เราถูกเลื่อยหนังขาดเนื้อขาด แล้วถึงกระดูก แล้วกระดูกก็ขาดอีก มันจะยึดอยู่ได้ไหม? มันจะเยือกเย็นอยู่ได้ไหม?

ข้อนี้มันก็แล้วแต่ว่า กำลังใจเรามีมากพอหรือไม่พอ ที่จะอุทิศแก่พระพุทธเจ้า. ถ้าการตั้งกำลังใจต่อผู้ไม่พอ มันก็ต้องเจ็บ เจ็บมันก็ต้องร้อง ต้องครางไปตามเรื่อง แต่อย่าโกรธก็แล้วกัน, ถ้าว่าจิตใจมันเข้มแข็งจริง มันก็ไม่รู้สึกอะไรก็มากนักน้อย แต่อธิบายยาก ว่าจิตใจของคนนี้มันจะเบ่งขึ้นไปได้เท่าไรนั้น อธิบายกันยาก. แต่ขอให้เชื่อเถอะว่าเขาทำกันได้ กระทั่งตายขาดใจไปเลย หายใจครั้งสุดท้ายตายไปเลย ก็ไม่โกรธก็แล้วกัน.

เรื่องอย่างนี้ยังมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ที่เรียกว่า *คัมภีร์ชาดก* ก่อนพระพุทธเจ้า คนที่เป็นโหดสัตว์ยังไม่เป็นพระพุทธเจ้า ไม่ถึงขนาดที่เป็นพระพุทธเจ้า เขาก็ยังทำกันได้อย่างนี้ก็มี ไปอ่านดูในเรื่องขันติชาดก ขันติวาตะดาบส มันมีเหมือนกัน. แต่ต้องรู้จักทำจิตใจดีเป็นพิเศษอย่างยิ่ง จึงจะมีอำนาจมาข่มความเจ็บ

ว่าถ้าภิกษุถูกโจรจับไป เอาเลื่อยเลื่อย พอเอาเลื่อยเลื่อยก็เจ็บ เจ็บก็โกรธผู้เลื่อย. นี่เขาเลื่อยหนังขาดเข้าไปอีก ก็ยิ่งโกรธ มากขึ้นไปอีก พระพุทธเจ้าว่า ถ้าโกรธละก็ไม่ใช่คนของเรา คือผู้ที่ไม่เชื่อฟังเรา, ถ้าภิกษุนั้นมีความโกรธประทุษร้ายต่อ โจรนั้น ภิกษุนั้นไม่เชื่อว่าเป็นผู้ทำตามคำของเรา. ทีนี้ก็ตรัส ต่อไปอีกว่า โจรมันเลื่อยเข้าไปถึงกระดูก พอถึงกระดูกก็นึก เอาเองซิว่ามันเจ็บก็มากน้อย ถ้ามันเกิดโกรธตอนถึงกระดูก นี้ก็เหมือนกันอีก ภิกษุนั้นไม่เชื่อว่าเป็นคนของเรา เพราะไม่ ทำตามคำของเรา. ถ้าเขาเลื่อยกระดูกขาดเข้าไปอีกตั้งครึ่ง หนึ่งถึงเขื่อในกระดูก จะเจ็บสักเท่าไรก็พอจะเดาได้ ถ้ายัง เกิดโกรธ หมายความว่าที่แล้วมาไม่โกรธ พอถึงตอนนี้โกรธ ก็ ยังไม่ยกเว้น ว่าภิกษุนั้นไม่ใช่คนของเรา ไม่ทำตามคำของเรา. คิดดู ถูกเลื่อยถึงกระดูก ถึงเขื่อกระดูกก็ยังโกรธไม่ได้.

เดี๋ยวนี้ยังไม่มีใครทำอะไรเลย ก็โกรธเสียแล้ว, เข้าใจผิด ก็โกรธเสียแล้ว บางทีนึกเอาเองไม่ได้ถูกหลอกถูกอะไร ก็นึกไป ทางสงสัยว่าคนนั้นมันประทุษร้ายเรา แล้วก็โกรธเสียแล้ว, โจรที่ ไหนก็ไม่มี ไม่ได้เอาเลื่อยที่ไหนมาเลื่อยเลย.

นี่ขอให้ระวังให้ดี ๆ ว่า จะเป็นคนของพระพุทธเจ้าหรือ

ว่าหมคปัญหา และเชื่อพระพุทธเจ้ากันเสียที่ว่าพระองค์จะไม่
ตรัสสิ่งที่มนุษย์ปฏิบัติไม่ได้, เราก็จะได้พยายามกันต่อไป.

นี่คือคำอธิบายของข้อที่ว่า อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกเก ปา
ณฺภูเต สฺส
ออกมาจากการที่ไม่มีการประทุษร้าย ทั้งทางกาย ทางวาจา
ทางใจแก่ผู้ใด หรือแม้แก่ตนเอง. เป็นความสุขอีกอย่างหนึ่ง
ซึ่งพระองค์ได้ตรัสไว้รองลำดับมาจากความสุขอย่างแรก ที่
เรียกว่าวิเวก สุขโห วิเวโก ตฺถุจฺจสฺส สฺส
การไม่ถูกอะไรรบกวนโดยทางกาย ทางจิต ทางสติปัญญา
ของบุคคลผู้ฟังธรรมะแล้ว เห็นธรรมะนั้นอยู่ นี้ย่อมเป็น
ความสุข. เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างลึกซึ้ง แล้วคนที่ทำได้อย่างนี้ก็
ไม่เบียดเบียนใคร ก็เลยเป็นความสุขที่กว้างขวางออกไปถึงผู้อื่น
ด้วย.

การบรรยายพระพุทธภาษิตติดต่อกันมาอย่างนี้
เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติธรรมเทศนาในวันนี้ ไว้แต่
เพียงเท่านี้ เหว่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ไม่ให้รู้สึกต่อความเจ็บ.

เรื่องจิตใจเป็นเรื่องที่เรายังรู้กันน้อย ไม่มีเวลาที่จะอธิบายได้แต่พูดว่า จิตใจนี้ถ้าอบรมดีเป็นพิเศษแล้ว มันก็จะได้มีผลเป็นปฏิภิกิริยาที่พิเศษอีกเหมือนกัน ไม่ต้องสงสัยเลย. เอาละเป็นว่า ถ้าเราทำได้เท่าไร มันก็มีผลเท่านั้น, ถ้าทำได้ถึงที่สุดมันก็ไม่มีความทุกข์เลย ไม่มีความร้อนเลย ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนใครเลย แม้ว่าตนจะถูกเบียดเบียนอย่างยิ่ง.

รวมความกันที่ว่า จิตที่ไม่ประทุษร้ายนั้นมันเย็น สงบ เป็นความสุขอย่างยิ่ง ไม่ไปประทุษร้ายใคร, ถ้าว่าใครมาประทุษร้ายเรา ก็อย่าประทุษร้ายตอบ เพราะว่าจะเลว ๒ เท่า. ที่นี้จะอดความโกรธได้หรือไม่ มันอยู่ที่ผู้นั้นมีการอบรมจิตใจมากพอหรือไม่ ถ้าว่าเขามีการอบรมจิตใจมากพอ เขาจะไม่โกรธได้ แม้แต่ว่าถูกคนเขาจับเอาเสื้อเอื่อยเอื่อยจนถึงกระดูก.

เรื่องนี้ต้องเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ เพราะเราเชื่อกันว่า พระพุทธเจ้าท่านจะไม่ตรัสสิ่งที่ใครปฏิบัติไม่ได้. และเมื่อพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนี้ ก็หมายความว่าเรื่องนี้มันเป็นเรื่อง que สามารถปฏิบัติได้ เราต่างหากที่ปฏิบัติไม่ได้; แต่สำหรับมนุษย์ผู้มีการอบรมจิตใจดีถึงที่สุดแล้ว มันเป็นเรื่องที่ทำได้. ขอให้เป็นอัน

หนังสือชุดหมอนล้อธรรมจักร

ธรรมชาติแห่งชีวิต

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๒ แห่งภาค
มาฆบูชา ในวันนี้, อาตมาก็ยังคงกล่าว คำบรรยายในชุดที่เรียกว่า
ชีวิตโหวหาร สืบต่อไป เพราะเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งหรือยืดยาว เกินกว่า
ที่จะทำความเข้าใจกันได้ ด้วยการบรรยายเพียงครั้งเดียว สองครั้ง.
ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อว่า **ธรรมชาติแห่งชีวิต.**

ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๒๕

ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

ชีวิตเป็นการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุด

ใจความของเรื่องนี้ มันมีอยู่ในข้อที่ว่า **สิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือความเป็นมนุษย์ของเรานั้น มันมีความประหลาดมหัศจรรย์อยู่อย่างหนึ่ง คือมันเป็นเสมือนกับการเพาะปลูก หรือเสมือนกับการลงทุนค้าอยู่ในตัว.**

หมายความว่า ในความเป็นมนุษย์ หรือในชีวิตนั้น มีสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งขยายตัวงอกงามอยู่เรื่อย หรือว่ามันพยายามที่จะขยายตัวงอกงามอยู่เรื่อย; แต่คนผู้เป็นเจ้าของก็ไม่มีรู้สึก ว่ามันเป็นเช่นนั้น. เขาก็ไม่มาก ถึงขนาดเรียกสิ่งนั้นว่าตัวเอง ด้วยซ้ำไป; เราเรียกสิ่งใด สำคัญสิ่งใด ว่าเป็นตัวเอง เราก็ไม่ได้รู้จักสิ่งนั้น.

สิ่งนั้นจะเรียกในที่นี้ว่า ความเป็นมนุษย์ หรือตัวชีวิตนั้น บางพวกเขาอาจจะเรียกว่า ธรรมชาติแห่งพุทธะ คือเป็นเสมือนธาตุตามธรรมชาติชนิดหนึ่ง ซึ่งมันรู้สึกสิ่งต่างๆ ได้อยู่ในตัว แล้วก็เจริญงอกงาม หรือพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ด้วยความรู้สึกอันนั้นของสิ่งๆ นั้น; คนบางพวกเขาใช้คำอย่างนี้ และอธิบายอย่างนี้ก็มี.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดกันอย่างธรรมดาๆ ถอดเอาใจความอันนี้

มาจากพระบาลีโดยตรง ว่าชีวิตนั้นมันเป็นเสมือนหนึ่งการลงทุนค้า อยู่ในตัวมันเอง; พึงดูให้ดี ๆ ว่า มันเป็นเสมือนหนึ่งการลงทุนค้า อยู่ในตัวมันเอง ที่เราไม่รู้สึกรู้จัก และเราไม่ได้เจตนา. ถ้าเราไม่รู้สึกรู้จัก ก็จะได้ช่วยเหลือ ให้การลงทุนค่านั้นมีผลดี และโดยเร็ว ก็จะได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ; แต่เมื่อไม่รู้เสียแล้ว มันก็ปล่อยไปตามบุญตามกรรม ทั้งที่ยึดมันถือมันว่า เป็นตัวเรา เป็นของเรา เป็นตัวตนของเรา อยู่ตลอดเวลา ดังนี้.

อาตมาเห็นว่า เรื่องนี้มันน่าสนใจ คือมันประหลาดและอัศจรรย์ และมันก็มีความสำคัญอย่างยิ่งด้วย. ประหลาดหรืออัศจรรย์ตรงที่ว่า *เจ้าของไม่รู้สึกรู้จัก* ทั้งที่เจ้าของเรียกว่าของกู บางทีก็เรียกว่าตัวกู; แต่แล้วก็*ไม่รู้สึกรู้จัก* แล้วก็มีความยึดมันถือมันยิ่งกว่าสิ่งใด. แทนที่มันจะเป็นไปอย่างเอือกเหิน มันก็*กลับกัดเอาเจ้าของ* ให้เจ็บปวดรวดร้าว ร้องครวญครางอยู่ ก็มี, ตัวชีวิตมันเป็นอย่างนี้ ทำไมจะไม่นำอัศจรรย์ ลองคิดดู.

ที่ว่ามีความสำคัญ ก็เพราะว่า *มันเป็นความวิनाส หรือเป็นความเจริญก็ได้*. ถ้ารู้สึกรู้จัก รู้สึกรู้จักทำให้ถูกเรื่องราว มันก็เป็นความเจริญ และโดยเร็วด้วย; ถ้าไม่รู้สึกรู้จัก ไม่รู้สึกรู้จักทำ มัน

ก็เป็นความพินาศ คือเป็นทุกข์ อย่างใหญ่หลวง. ซึ่งเราก็มีกันอยู่ เป็นทุกข์กันอยู่ มีความเดือดร้อนกันอยู่ แต่ก็ไม่รู้ว่าเพราะเหตุอะไร, เราต้องการให้เจริญ มั่นก็เจริญไม่ได้, หรือที่มั่นเจริญไปได้ ก็เป็นเรื่องบังเอิญมากกว่า. คนที่เป็นเจ้าของมันโง่เกินไป ไม่สามารถจะทำให้มันถูกตามเรื่อง ก็ทำเพื่อ ๆ ไป แต่บังเอิญมันพอจะตรงเรื่องบ้าง ก็ได้รับผลบ้าง ดังนี้ก็มี. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตของบุคคล เป็นสิ่งที่เจ้าของไม่รู้จัก, แล้วก็มีไว้หรือกระทำอยู่หรือว่าเป็นไปด้วยกันอย่างที่เรียกว่าหลับหูหลับตา. พุดแล้วมันก็น่าหัว ที่ว่าเจ้าของนั้น มันหลับหูหลับตามีชีวิต, หลับหูหลับตาจัดการกับชีวิต, แม้จะได้ผลและเสวยผล มันก็ยังเป็นการหลับหูหลับตา; นี่เพราะเหตุที่ไม่รู้ว่า ชีวิตนั้นคืออะไร.

ที่มาบอกว่า *ชีวิตมันเป็นการลงทุน เพื่อผลอันสูงสุด อยู่ในตัวมันเอง* ก็ฟังไม่ถูก, เชื่อว่าในการพุดครั้งแรกนี้จะฟังไม่ถูก ก็พยายามที่จะพุดกันหลาย ๆ ครั้ง ก็ไม่เป็นไร อย่าเพ้อหาว่า เป็นเรื่องบ้าบอเสียก่อนก็แล้วกัน. เพราะว่ามันน่าประหลาดหรือมันไม่น่าเชื่อ หรือมันไม่เคยนึกเคยฝัน, ได้ยินแล้วก็จะเห็นว่าเป็นเรื่องบ้า ๆ บอ ๆ ไม่อยากจะฟัง อย่างนี้ก็ตามใจ.

ถ้าพูดกับนักเรียนทั้งหลาย ลูกเด็ก ๆ ทั้งหลาย ก็จะใช้คำว่า *ชีวิตนี้เป็นการซื้อขายเพื่อหากำไร อยู่ภายในตัวชีวิตนั่นเอง* อย่างลึกลับที่เรียกว่าเป็นปริมัตถ์. เรียกว่าเป็นลึกลับซึ่งก็แล้วกัน เป็นของลึกลับ ซึ่งไม่ถึงกับลึกลับ ถ้าลึกลับก็ไม่มองเห็นเอาเสียเลย, เดียวนี้มันอยู่ในฐานะที่จะพอมองเห็นบ้าง แต่ว่ามันลึกลับมาก จึงจะขอเรียกว่ามันลึกลับซึ่ง.

คำว่า *ซื้อขาย* *ซื้อขาย* เพื่อกำไรนี้ ในภาษาบาลีเขาเรียกว่า *โหวหาระ* หรือ *โหวหาร* นั้นเอง. คำว่า *โหวหาร* นั้น คือ *วิธีทำสิ่งที่มืออยู่แล้วเป็นเดิมพัน ให้มันมีผลกำไรมากขึ้นไป* อย่างนี้เขาเรียกว่า *โหวหาร* หรือ *โหวหาระ*. ถ้าภาษาธรรมดากลางถนนหนทาง ก็คือการซื้อขายนั่นเอง ก็เรียกว่า *โหวหาระ* การซื้อขายนั้นเขาทำไปเพื่อผล คือกำไรด้วยกันทั้งนั้นแหละ.

ชีวิตนี้เป็นการซื้อขายอยู่ในตัวมันเอง เพื่อได้ผลกำไร ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยิ่ง ๆ ขึ้นไป กว่าจะถึงที่สุด. โดยมากก็ไม่รู้ว่า *มนุษย์* นี้เกิดมาทำไม แล้วจะไปกันถึงไหนก็ไม่รู้, ก็เลยไม่รู้ว่า การซื้อขายของชีวิตนี้ มันจะเพื่อกำไรชนิดไหนกัน.

นักเรียนอาจจะเห็นว่า มันนอกเรื่องไปแล้ว การศึกษา

ก็อยากจะบอกให้รู้ล่วงหน้า เป็นหลักทั่ว ๆ ไปก่อนว่า มันก็น่าอัศจรรย์ที่เรียกว่า ชีวิตนี้มันเป็นการค้า ลงทุนค้าเพื่อผลกำไร อยู่ในตัวมันเอง และมันเป็นอย่างอื่นไม่ได้, หรือว่าเหมือนกับต้นไม้ ที่จะมีการเจริญงอกงามไปตามธรรมชาติ ไปตามกฎของมันเอง ซึ่งมันจะเป็นอย่างอื่นไม่ได้. แต่ว่ามันเป็นเรื่องທີ່ละเอียดเป็นทางนามธรรม หรือละเอียดยิ่งไปกว่าที่จะพูดว่าเป็นเรื่องนามธรรม.

นี่เพื่อวันนี้ เป็นวันที่เรียกกันว่าวันเด็ก รวมทั้งวันครู บออาจารย์อะไรด้วย มันมาพ้องกันเข้าพอดี จะพูดแต่เรื่องของธรรมะ ที่ตั้งใจจะพูดสั้น ๆ มันก็ไม่ถูกกาลเทศะ เพราะเป็นวันที่อุทิศสำหรับเด็ก ก็เลยเอาเข้ามารวมกัน ก็จะพูดเรื่องที่มีประโยชน์สำหรับเด็กด้วย และก็พูดไปตามลำดับของเรื่อง ที่ตั้งใจไว้ว่าจะพูดด้วย คือเรื่องที่ว่า ชีวิตนี้เป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเอง แล้วก็จะพูดลดลงมาในระดับที่ว่า เด็ก ๆ จะเข้าใจได้. ฉะนั้นขอภัยทั้งสองฝ่าย ผู้ใหญ่ก็อย่าเห็นเป็นเรื่องเด็ก เด็กก็อย่าเห็นเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ แล้วก็เลยไม่อยากฟัง; ขอให้เอามา รวมเข้าด้วยกัน แล้วเป็นเรื่องที่อดทนฟังกันต่อไปก่อนจะดีกว่า.

ของเราไม่ได้มุ่งหมายอย่างนี้; แต่ก็ขอยืนยันว่า มันมุ่งหมาย
อยู่อย่างนี้ แต่ว่าเธอไม่เข้าใจ เธอมองไม่เห็น. การที่เราจะทำ
อะไร ให้มันดียิ่งขึ้นไปกว่าธรรมดานั้น ทำไปทำไมกัน จะไปถึง
ไหนกัน? มันก็ถึงที่สุด ของสิ่งที่ชีวิตจะถึงได้.

แม้ว่าเดี๋ยวนี้เราจะยังเรียน ก ข ก กา เรียนเลขเรียน
อะไรอยู่ มันก็เป็นเบื้องต้น หรือเป็นพื้นฐาน ที่จะให้การศึกษา
ก้าวหน้าไปตามลำดับ กว่าจะถึงที่สุดของมัน. ลองคิดดูว่า ถ้า
เธอรู้ว่าชีวิตนี้ มันมีลักษณะอย่างนี้อยู่ในตัวมันเอง กับข้อที่ว่า
เธอไม่รู้ว่าคุณชีวิตนี้ มันเป็นอย่างนี้อยู่ในตัวมันเอง อย่างไหนจะดี
กว่า?

อาตมาคิดว่า ถ้าเรามองเห็น ความจริงข้อนี้ มันเป็นการ
ง่าย คือมันจะเป็นการช่วยร่วมมือ หรือช่วยจัดช่วยทำให้มันตรง
กับเรื่องกับราวที่มันอยู่แล้วตามธรรมชาติ ก็จะได้ผลเร็วกว่าที่จะ
หลับตาไม่รู้เอาเสียเลย. ขอให้สนใจ ฟังคำบรรยายเรื่อง *ชีวิตนี้*
เป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเองโดยธรรมชาติ.

เราเห็นแก่ตัว ก็คือเห็นแก่ชีวิต ทั้งที่ไม่รู้จักตามที่เป็น
จริง ก็เห็นแก่ตัวอย่างผิดๆ จนชีวิตนั้นมันกัดเอา. ลองฟังดูให้

คิดว่า ที่เราเป็นทุกข์ นั่งร้องไห้กันอยู่บ่อยๆนั้น มันไม่ใช่อะไรอื่น มันเป็นเรื่องการทำผิด เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ที่เราอ้างเอา เป็นตัวเรา เป็นของเรา หรือเป็นตัวกู เป็นของกู. เรามีความรู้สึกเห็นแก่ตัวเข้มข้น จนกระทั่งปิดบังตัวมันเอง, เราเห็นแก่ตัวอย่างเข้มข้น จนถึงกับไม่รู้จักตัวมันนั้นแหละ แล้วก็ทำผิด จนตัวมันนั้นแหละมันกัดเอา มันนำหัวหรือไม่นำหัว คิดดู. ที่เราหมายมั่นนักหนานั้นแหละ เรากลับทำผิดจนมันกัดเอา; ที่เราเรียกกันสั้นๆว่า ความทุกข์, ความทุกข์นั้นก็คือ ชีวิตที่เราดำรงมันผิดๆ แล้วมันกัดเอา. มันก็เหมือนกับกัดตัวเอง คือมันเกิดกิริยาอาการ ชนิดที่เจ็บปวดรวดร้าวขึ้นมาในตัวเอง, แล้วจิตใจที่มันรู้สึกได้ มันก็ไปรู้สึกว่ เรามีความทุกข์ รู้สึกเป็นทุกข์; ก็เป็นเรื่องว่า ทนทุกข์ที่ความโง่มันสร้างขึ้นมาจากเอง.

จึงสรุปเรียกว่า *ชีวิตที่ควบคุมอยู่ด้วยความโง่มันนั้นแหละ มันกัดตัวมันเอง แล้วมันก็รู้สึกเจ็บปวดรวดร้าว*; นี่มันจะเป็นเรื่องลึกหรือเรื่องตื้น ก็ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน. ถ้าคนโง่ก็เห็นเป็นเรื่องลึกเกินไป, ถ้าคนไม่โง่จะโง่ ก็จะทำให้เห็นว่า เป็นเรื่องที่พอจะคิดเห็นได้. นี่เรื่องปรมาัตถ์นี้ เขาอยากจะทำให้มันเป็นอย่างนี้

คนโง่ก็คิดว่าลืกเกินไป ไม่อยากจะสนใจ; ถ้าไม่สู้โง่สักก็คิดว่าพอจะเข้าใจได้ ก็พยายามคิด แล้วก็รู้เรื่องลืกซึ่งได้. ขอให้นักเรียนทั้งหลาย ที่มีวิญญูณแห่งความเป็นนักเรียน มองเห็นอย่างนี้ด้วย.

นักเรียนทุกคนไม่ได้มีวิญญูณแห่งความเป็นนักเรียน คือว่ามันโง่จนไม่รู้ว่าจะเรียนอะไร เรียนอย่างไร, แล้วก็ไม่มีวิญญูณแห่งความสนใจ พวกเพียรพยายามจะศึกษาสิ่งของมันลืกหรือมันยาก; ถ้าอย่างนี้เราเรียกว่า ไม่มีวิญญูณแห่งนักเรียน ไม่มีวิญญูณแห่งนักศึกษา. นักเรียนน้อยคนนักที่จะมีวิญญูณแห่งนักศึกษา จะต่อสู้ฟันฝ่าให้เข้าถึงความจริงอันลืกซึ่ง ของสิ่งที่เราอยากจะเรียน.

ผลสูงสุดของการศึกษา คือ พระนิพพาน

ว่าที่จริงแล้ว การศึกษาเล่าเรียนนี้ ก็เพื่อทำให้ชีวิตได้รับผลอันสูงสุด; ซึ่งคนธรรมดาที่เข้าใจยาก ก็เลยคิดว่าศึกษาเล่าเรียน ได้เงินเดือนสี่ห้าพัน ก็สบายแล้ว, ไปหาวัตถุอารมณ์อะไรที่มันสนองแก่กิเลสตัณหาของตัว แล้วก็อยู่ไป อยู่ไป มันก็

พอแล้ว การศึกษามันก็เลยจบกันเพียงเท่านั้น. ถ้ามีปัญญา มาก
มันก็ยังไปได้ไกลกว่านั้น คือไม่ใช่เพียงแต่มีเงินเดือนสี่ห้าพัน
หรือหมื่น หรือสองหมื่นก็ตาม.

การศึกษาจะนำไปสู่ สิ่งซึ่งตีราคาไม่ได้ ไม่อาจจะตีราคา
ว่าล้าน หรือร้อยล้าน พันล้านได้; คือภาวะของจิตที่ประเสริฐ ที่
วิเศษ ที่สูงสุด อยู่เหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง, อยู่เหนือ
ปัญหาโดยประการทั้งปวง, อยู่เหนือโลก อย่างที่เขาเรียกว่า
เหนือโลก เป็นมรรค ผล นิพพาน. ชีวิตนี้อาจจะพัฒนาไปได้
ถึงขนาดนั้น และก็ด้วยการศึกษา.

ที่นี่เราไม่ได้มองเห็นอย่างนี้ ก็มีการศึกษาเพียงว่า
หาเงินเดือนได้มาก ๆ แล้วเป็นอยู่กันให้สนุกสนานในเรื่อง
กามารมณ์ที่นี้เอง; นี่การศึกษาด้วย ๆ ของมนุษย์ ผู้ไม่รู้จักตัว
ชีวิตหรือตัวเอง ว่ามันเป็นอย่างไร.

ชีวิตหลอก ชีวิตจริง โรคของชีวิต

เดี๋ยวนี้จะมาบอกให้ เพื่อเป็นกำลังใจ มากยิ่งขึ้นไปกว่า
นั้น ว่าชีวิตนี้เป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเอง จนจะไปถึงจุด

สุดท้ายปลายทาง คือ พระนิพพาน เป็นชีวิตจริง; เต็มนี้เป็นชีวิตหลอก ๆ เป็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย กว่าที่จะถึงชีวิตชนิดนิรันดร.

ขบอกให้ทราบเป็นหลักทั่วไปเสียคราวหนึ่งก่อน ว่า ความยากลำบากของการศึกษานี้ มันอยู่ที่คำพูด มันอยู่ที่คำที่ใช้พูดนั้นแหละ. คำๆเดียวกัน ใช้ความหมายต่างกัน คำๆเดียวกัน เมื่อยังเป็นภาษาที่ใช้อยู่ในอินเดีย ก็มีความหมายอย่างหนึ่ง, ต่อมาคำๆเดียวกันนั้น มาเป็นภาษาไทย ใช้ในภาษาไทย ความหมายกลับเป็นอีกอย่างหนึ่ง มันก็ลำบากซิ; เรียนมาต่างกัน ให้ความหมายของคำๆเดียวต่างกัน อย่างนี้มันก็ลำบากเหมือนกัน. แล้วมันยังมีเป็นชั้นๆ ชั้นสำหรับคนโง่เขาพูดกัน ชั้นสำหรับคนมีปัญญาเขาพูดกัน คำๆเดียวกันนั้นแหละ กลับมีความหมายต่างกัน.

ตัวอย่างเช่นคำว่าชีวิตนี้เป็นต้น คนโง่เอาชีวิตสักว่าเป็นอยู่ แล้วก็เป็นอย่างหลอกๆ แล้วก็ตายได้ง่ายๆ นี่ชีวิตอย่างนี้. แต่ผู้มีปัญญา สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิต ก็หมายถึงนิรันดร; เพราะคำว่าชีวิตนี้แปลว่า *ความเป็นอยู่ชนิดที่ไม่ตาย* ไม่ต้องตายจึงจะ

เรียกว่าชีวิต.

นี่พวกเราที่นี้เดี๋ยวนี้ ก็เอาชีวิตค่านี้อมาใช้ ถึงสิ่งที่ยังเป็นอยู่ แล้วก็ตายได้, ตายแล้วก็เรียกว่าหมดชีวิต สิ้นชีวิต อย่างนี้ก็มี. ชีวิตมันก็ต้องเป็นอยู่ มันต้องไม่ตาย มันต้องไม่สิ้น มันจึงจะเป็นชีวิต ถ้ามันรู้จักตาย รู้จักสิ้น มันก็ไม่ใช่ชีวิต. เดี่ยวนี้กำลังเป็นชีวิตชนิดนี้ ตามความรู้สึกของคนที่ยังไม่รู้ชีวิตชั้นสูงชั้นอื่น ก็เป็นชีวิตอย่างนี้กันไปก่อน. ก็ขอให้ชีวิตชนิดนี้ลงทุนให้ดีๆ ให้มันเจริญก้าวหน้าไปถูกทาง แล้วมันจะกลายเป็นชีวิตชนิดนิรันดร ซึ่งจะเรียกว่านิพพานหรือเรียกอะไรก็ได้ แล้วแต่เราจะชอบ.

เพราะฉะนั้นจะต้องมองให้เห็นว่า การศึกษานี้สามารถจะนำออกไปไกลได้ถึงโน้น ไม่ใช่อยู่แต่เพียงตรงนี้ ที่มีผลเป็นที่กำหนดได้ แล้วก็ตายได้, มีความเป็นคนอยู่ แล้วก็ตายได้ อย่างนี้ จะเป็นชีวิตกันอย่างไร.

มันต้องรู้จักสิ่งซึ่งตายไม่ได้ แล้วจิตใจนั้นรู้จักสิ่งนั้นดีแล้ว พลอยเป็นผู้ที่ไม่ตาย เป็นสิ่งที่ไม่ตาย คือไม่มีตัวตนชนิดที่ตายได้, รู้สึกแต่สิ่งที่ตายไม่ได้. แม้ร่างกายจะแตกดับหรือจะอยู่ จิตมันก็รู้สึกแต่สิ่งที่ตายไม่ได้, ร่างกายแตกตายไป จิตรู้สึก

ไม่ได้ มันก็เลิกกัน; แต่ว่าจิตนั้นมันได้ถึงสิ่งสูงสุด คือสิ่งที่ตาย
ไม่ได้ นั่นแล้ว. นี่การลงทุนของชีวิตนี้ ลงทุนไปเพื่อความเจริญ
งอกงามไป เหมือนกับการได้กำไรสูงขึ้นไป จนถึงรู้จักสิ่งที่ตาย
ไม่ได้ ไม่รู้จักตาย เรียกว่าบรรลุนิพพาน.

คนที่ถือพุทธศาสนา ก็เคยได้ยินได้ฟังเรื่องนี้ แล้วบางทีก็
พูดอยู่เองด้วยว่า ถึงนิพพาน. แต่ก็ไม่รู้ว่าจะนิพพานอย่างไร จะ
ถึงได้อย่างไร? ที่จริงมันเป็นของธรรมชาติ ที่มันจะไปหา
นิพพานของมันเอง, เป็นความรู้สึกประจำอยู่ในสิ่งที่มีชีวิต คือ
ต้องการจะไปให้ดีที่สุด ไกลออกไป ไกลออกไป จนถึงที่สุด; สิ่ง
ที่มีชีวิตมันมีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ในตัวมันเอง มันจึงพัฒนาอยู่
ตลอดเวลา.

ชีวิตเป็นธาตุ ธาตุ ธา-ตุ เป็นธาตุตามธรรมชาติที่
ประหลาดมหัศจรรย์ คือมีความต้องการจะพัฒนา ธาตุที่มีความ
รู้สึกจะพัฒนาอยู่ในตัวมันเอง มันจึงพัฒนา. ลองคิดดูว่า ก่อน
นี้มันก็ไม่มีอะไรในโลกนี้ ถือว่าโลกนี้เคยเป็นดวงไฟด้วยเข้าไป
ไม่มีชีวิต กว่ามันจะเย็นลง เย็นลง, แล้วก็นานเข้า สะสม
หมักหมมอะไรกันไปตามธรรมชาติ จนเกิดสิ่งที่เรียกว่าชีวิตขึ้น

มาในโลก; ตั้งต้นขึ้นในน้ำ ในความชื้น เป็นสัตว์อยู่ในน้ำ แล้ว เป็นสัตว์ขึ้นมาจากน้ำ กระทั่งเป็นสัตว์ที่บินไปได้ในอากาศ.

นี่ก็เพราะว่า ในชีวิตนั้น มันมีธาตุที่ดิ้นรนเพื่อจะพัฒนา, เลยเป็นคุณสมบัติตายตัวของสิ่งที่มีชีวิต ว่าชีวิตนี้จะมีการดิ้นรน เพื่อพัฒนาตัวเอง กว่าจะถึงที่สุด, ก็มีพัฒนาขึ้นมาเป็นพืชพันธุ์ ต้นไม้ มีพัฒนาขึ้นมาเป็นสัตว์ แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็นคน คนนี้ พัฒนาขึ้นไปจนเป็นอริยบุคคล แล้วก็บรรลุมรรค ผล เป็นนิพพาน ถึงที่สุด.

อาการอย่างนี้เราเรียกว่า *ชีวิตนี้เป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเอง โดยไม่เจตนาก็ได้ แล้วก็จะไปถึงที่สุดของการพัฒนา คือการบรรลุพระนิพพาน*. พูดลำบาก อธิบายก็ยาก แต่ก็พอจะเข้าใจในที่สุดได้ด้วยกันทุกคนว่า ชีวิตนี้มันเป็นการพัฒนาอยู่ตามธรรมชาติ มันจะดิ้นรนเพื่อสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป สูงขึ้นไป กว่าจะถึงที่สุด; นี่มันเป็นอย่างนี้ ตัวจริงของมันเป็นอย่างนี้.

ทีนี้มันก็เป็นความผิดของเรา ไม่รู้จักมัน แล้วก็ไม่ส่งเสริม ให้พัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง ก็เลยทำผิด เพราะมีความงอเกิดขึ้น

เพราะความผิดพลาด ปลอ่ยให้ธาตุที่เป็นความโง่ ที่เป็นอุปสรรคของการพัฒนาเกิดขึ้น. ที่เรียกว่า อวิชชา หรือกิเลส ตัณหาอะไรก็ตามที่ ที่เป็นธาตุแห่งความโง่ แล้วพลอยเกิดเป็นโรคขึ้นมาในดวงชีวิตนั้น เพื่อเป็นอุปสรรคหรือทำลาย ไม่ให้การพัฒนาเป็นไปได้; ชีวิตของเราก็มีอุปสรรค หรือมีโรค ที่เข้ามาแทรกแซงไม่ให้มันพัฒนา.

ฉะนั้นบางเวลาเราจึงทำผิด ด้วยอำนาจของอวิชชาหรือกิเลส ซึ่งคนที่เคยทำผิดแล้ว ย่อมรู้สึกดี รู้จักดี ดูจะไม่มีใครนะที่ไม่เคยทำผิด; แต่คนทำผิดมันก็ยังโง่อยู่นั้นแหละ คือมันไม่รู้ว่าเป็นความผิด มันไม่เกลียด มันไม่กลัว มันไม่เล็ก มันไม่ละมันก็ผิดมากขึ้นไปอีก. ถ้าเราทำผิด เรารู้ว่านี่ผิด ผิดครั้งแรกทีเดียวพอ ไม่ต้องซ้ำ, ต่อไปมันก็จะไม่ทำผิด มันจะทำถูกมากขึ้น ทำถูกโดยทำเดียว; การที่จะไปถึงจุดหมายปลายทาง มันก็จะอยู่ในวิสัย ที่เราจะพึงกระทำได้.

นี่ขอให้ทุกคน ขุดเอาเรื่องที่เคยผ่านมาแล้ว มาคิด มานึก มาวินิจฉัยดูให้ดี ๆ ว่าเราเกิดมาไม่มีความผิด จากท้องบิดามารดา แต่แล้วทำไมจึงมารู้จักโง่ และทำความผิด. ถ้าจะไม่เสียหายมาก

มันก็ต้องให้ความผิคนั้นสอน ให้รู้จักความผิด แล้วก็ไม่ต้องทำความผิดอีก อย่างมัวโง่งงๆ ซากๆ อยู่เลย, โง่แล้วทำผิด ก็ให้ความผิคนั้นแหละมันสอน ว่าอย่างนี้มันเป็นความผิด แล้วก็ไม่ต้องทำอีก. คนที่ทำได้อย่างนี้ ก็เรียกว่ามีบุญอยู่มาก เพราะเขาจะไม่ทำผิดจนตกนรกชนิดที่ขึ้นมายาก จะทำผิดบ้างก็ไม่มาก มันก็รีบกลับตัวได้ ต่อไปมันก็ไม่ทำผิดอีก.

ขอให้เด็กๆทุกคน หรือยุวชน หรือคนหนุ่มคนสาวก็ตาม รู้จักดำเนินชีวิตในลักษณะนี้ ว่าความผิคนั้นมันก็มี แต่แล้วก็อย่าทำผิดอีก; ให้มันฉลาดในการที่จะไม่ทำผิดอีก มันจะได้ทำถูก ยิ่งๆขึ้นไป. *การไม่รู้แล้วทำผิดบ้างนี่ เป็นธรรมดาเหมือนกัน เป็นธรรมดาของชีวิตนี้เหมือนกัน แต่แล้วเรารู้ แล้วก็ไม่ทำผิดอีก.*

เหมือนกับต้นไม้บางต้นนี้ มันก็เกิดโรคขึ้นมาที่ต้นไม้ต้นนั้น ทำให้ทรุดโทรมเกือบตาย แต่เสร็จแล้วมันก็หาย แล้วมันก็เจริญต่อไปได้ คือมันยังไม่ถึงกับตาย. สัตว์ที่รู้จักเป็นโรค เป็นโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ถึงกับตาย แต่มันก็รอดไปได้. คนเราก็เหมือนกัน ก็มีโรคทางกาย โรคทางจิต โรคทางวิญญาณ เกิดขึ้น แต่แล้วก็ยัง

ไม่ตาย แต่กลับฉลาดยิ่งขึ้นกว่าเดิม จะไม่เป็นโรคนั้นอีก; โดยหลักง่ายๆว่า มันเกิดความต้านทานโรคขึ้นมา. การเป็นโรคนี้ก็ตีเหมือนกัน คือ มันจะมีการต้านทานโรคนั้นๆได้ แล้วต่อไปมันก็จะไม่เป็น ในขณะที่มันมีความต้านทานได้.

เรื่องกิเลสของคนเรานี้ ก็เหมือนกับโรค มันเหมือนกับโรคที่เราจะรู้จัก เราจะต้านทานได้ แล้วจะควบคุมได้ ไม่ให้มี, ก็จะอยู่เหนือกิเลสมากขึ้นๆ บรรลุ มรรค ผลนิพพาน; นี้เรียกว่าชีวิตนั้นมีการซื้อขายชนิดที่ไม่ขาดทุน. มันจะต้องมีเรื่องขาดทุน แต่ว่าเรื่องกำไรมันมีมากกว่า เมื่อหักลบกันแล้วมันมีแต่กำไร, มันก็มีกำไรเรื่อยไป จนกระทั่งสุดท้าย ถึงที่สุดแห่งการค้าขายหยุดการค้าขาย แล้วก็อยู่ด้วยกำไรได้ เพราะมันถึงปลายทางเสียแล้ว.

นี่ช่วยเอาไปคิดดูกันเถิด คนแก่ก็ตี คนกลางคนก็ตี คนหนุ่มสาวก็ตี เด็กๆก็ตี ช่วยเอาไปคิดดู ว่าการที่เรารู้ว่า *ชีวิตเป็นการลงทุน* นี้ มันเป็นเรื่องที่ทำให้หู ตา สว่างใสวขึ้นมากี่มากน้อย, อาตมาใช้คำว่า ก็มากน้อย. ถ้าผู้ใดเกิดรู้ขึ้นมา ว่าชีวิตมันเป็นการลงทุนอย่างนี้ สามารถจะจัดให้ดำเนินไปจนถึงที่สุดได้

เรียกว่าคนนี้มีหมู ๓๐ สว่างขึ้นมาก็มากน้อย?

ความผิดพลาดของชีวิต

เดี๋ยวนี้เรารู้หรือยัง, คนที่เป็นครูบาอาจารย์ก็มีอยู่ ขอไปคิดว่า เรารู้เรื่องนี้หรือยัง? ว่าชีวิตนี้มันเป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเอง เหมือนกับที่ลงทุนอย่างอื่น ลงทุนง่าย ๆ เล็ก ๆ ตื้น ๆ ลงทุนค้าขายเอากำไรนั้น; แต่ชีวิตนี้มันลงทุนลึกกว่านั้น มันลงทุนเพื่อเอาพระนิพพาน, เอาจุดหมายปลายทางของชีวิต.

แล้วเรากำลังอยู่ที่ไหน, ในเส้นทางอันยาวยัดนี้ เรากำลังอยู่ที่ไหน? เรากำลังเข้าไปในกระแสแห่งเส้นทางไปนิพพานนั้นหรือเปล่า? ถ้ามันเพี้ยนเข้าไปในกระแสเส้นทางนั้นแล้ว ก็นับว่าโชคดีมาก คือเป็นพระโสดาบัน ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งนิพพานนี้มันก็ดีมาก.

แต่ถ้าเดี๋ยวนี้ไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหนทางไหนมาอยู่แต่ในกระแสของกิเลส กระแสของกิเลส. มีกิเลส แล้วก็อยาก, แล้วก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส ที่มันจะไสหัวให้ทำ, ได้ผลอย่างไรมา ก็ลุ่มหลงอยู่ในผลแห่งการกระทำ แล้วก็หลอ

เลี้ยงกิเลสเดิมให้มากขึ้นอีก, แล้วก็ทำอีก ได้ผลอีก หล่อเลี้ยงกิเลสอีก, ทำอีก ได้ผลอีก วนเวียนอยู่ที่นี้ ก็เรียกว่า วัฏฏสงสาร. อย่างนี้มันตกลงไปในวนแห่งวัฏฏสงสาร มันออกมาไม่ได้ มันก็หมุนเป็นวงกลมอยู่ที่ตรงนั้น มันไม่เดินทาง; ถ้ามันเพ้อญุกระเด็นออกมาได้ นี่มันจึงจะเดินทางต่อไป.

เดี๋ยวนี้มันยากนักยากหนาที่จะกระเด็นออกมาเสียได้จากวงกลม น้ำวนแห่งความโง่ น้ำวนแห่งอวิชา. แต่เราก็รู้สึกว่าเป็นการเดินทางอย่างยิ่ง, เราขยันขันแข็งอย่างยิ่ง ขยันรับใช้กิเลสอย่างยิ่ง, ได้ผลคืออย่างยิ่ง สนุกอย่างยิ่ง เฮอร์ดอ้อยอย่างยิ่ง. เหมือนกับสัตว์โง่ๆ เอามาให้วิ่งว่ายอยู่ในวงกลม มันก็วิ่งๆ แล้วมันก็คิดว่า ไกลโซที่เดียว; มันไม่รู้ว่ามันวิ่งอยู่ในวงกลม มันรู้สึกแต่ว่ามันวิ่งมาก วิ่งเร็ว วิ่งไม่หยุด, มันก็คิดว่า มันก็วิ่งไปไกลโซที่เดียว. นี่ระวังนะ อย่าให้ชีวิตของเรามันวิ่งอย่างนี้วิ่งอยู่ในวงกลม แล้วก็คิดว่า วิ่งไปไกลโซที่เดียว.

การศึกษาในโลกนี้ มันจะทำให้เป็นอย่างนี้เสียมากกว่า คือศึกษาเพื่อรับใช้กิเลส, ทำตามกิเลส หลงไหลในผลที่ได้มาจากการทำตามกิเลส เฮอร์ดอ้อยสนุกสนานกันอยู่ที่นี้ วิ่งเป็น

วงกลมอยู่ที่นี้; แต่ก็คิดว่าแหมไปไกล เพราะเราวิ่งมานานแล้ว. ถ้าอย่างนี้ไม่พัฒนา ชีวิตนี้ไม่ได้พัฒนา ชีวิตนี้ไม่ได้เป็นการลงทุน เพื่อผลคือพระนิพพาน มันยังวนอยู่ที่นี้.

แต่ขอให้เข้าใจว่า การเป็นอย่างนี้ก็ไม่ได้เด็ดขาดตายตัว เปลี่ยนแปลงได้. ถ้าโศคตีได้รับคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแสงสว่างเข้ามา, มันก็รู้ว่า อ้าว! วิ่งอย่างนี้ไม่ไหวไวย ขอ กระเด็นออกมานอกวงกลมนั้น, แล้วก็วิ่งไปตามทางที่ถูกที่ควร ออกมาเสียจากวัฏฏสงสารที่วิ่งเป็นวงกลม. ที่นี้ก็วิ่งเดียว วิ่งตรง ตรงไปสู่พระนิพพาน; นี่จึงจะเข้ารูปเข้าแนวเดิม ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนา หรือว่าเป็นการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุด อยู่ในตัวมันเอง.

ถ้าเราจะเรียน จะศึกษาเพียงว่าอาชีพ ได้เงินมา แล้วก็สนุกกันอยู่กับเงินที่นี้ มันก็เหมือนกับวิ่งอยู่ในอ่างกลมที่นี้. ฉะนั้นควรจะมองให้ไกลกว่านั้น ศึกษาเรื่องที่ไกลไปกว่านั้น, ไกลไปกว่าที่จะได้เงินเดือนมากๆ แล้วก็สนุกสนานกันอยู่ที่นี้; นี่จึงจะเป็นพุทธศาสนา จึงจะเป็นพุทธบริษัทในพุทธศาสนา.

ครูบาอาจารย์เป็นอันมาก สนใจในพระพุทธศาสนา ก็ไป

ใคร่ครวญดูให้ดี ว่ามันเข้ารูปกันแล้วหรือยัง; ถ้ามันเข้ารูปของ
พุทธศาสนาแล้ว ชีวิตนี้จะไม่มัววิ้งเป็นวงกลมอยู่ที่นี้ แต่
จะวิ้งตรงแนว ตรงออกไปหาจุดหมายปลายทางของชีวิตนี้
คือพระนิพพาน.

เพราะเหตุว่าในตัวของชีวิตนั้น มันมีธาตุแห่งความรู้ เรียกว่า
ธาตุแห่งความเป็นพุทธะ มันมีอยู่ในนั้น. ที่นี้มันก็เพียงแต่ว่า
ผิดหรือหลงไปบางครั้งบางขณะ ไม่ใช่จะว่าเป็นการล้มละลาย
โดยสิ้นเชิง, มันเป็นการผิดเป็นการหลงไปบางขณะ มาตกอยู่
ในวงกลมนี้สักพักหนึ่ง แล้วไม่เท่าไรก็ออกไปได้ ก็เลยเป็นเรื่อง
ที่ไม่เสียหาย. ถ้าว่ามาหลงอยู่ในเรื่องกามารมณ์ เป็นสวรรค์
ชั้นกามารมณ์อยู่ตั้งนาน มันก็เรียกว่ามันเสียเวลาไปเท่านั้นแหละ
มันเข้าไปเท่านั้นแหละ มันเน้นเข้าไปเท่านั้น. หรือถ้าเผอิญดีกว่า
นั้น ไปหลงอยู่ในความสุขอย่างพรหมในพรหมโลก มันก็ยิ่งนาน
กว่าในสวรรค์ชั้นกามารมณ์ มันก็หลงติดอยู่ที่นั่นนาน. ตามที่
เขากล่าวไว้โดยสมมติว่า พรหมโลกนี้อายุยืนยาวนานมากกว่า
กามโลก มันก็ติดอยู่ที่นั่นยาวนาน กว่าที่จะออกไปเสียได้ ไปสู่
แนวที่ตรงแนวไปสู่นิพพาน.

พูดให้มันเป็นเรื่องเดียวกันกันดีกว่า พูดอย่างนั้นพูดตามตัวหนังสือที่เขาพูดไว้ก่อน แล้วมันยาวเกินไป, พูดกันเป็นเรื่องของคนๆหนึ่งเดียวกันกันดีกว่า. เช่นว่าคนๆนี้เกิดมาแล้ว ได้เล่าได้เรียน ได้อาชีพที่ดี ได้เงินเดือนมาก, แล้วก็ไปจมอยู่ในกามารมณ์ มีจิตที่เป็นทาสของกามารมณ์ สนุกสนานเอร็ดอรร้อยสุดเหวี่ยงอยู่ในกามารมณ์ มันก็ติดตันอยู่ที่นี้ ไม่พบความสงบ, ความสงบยังอยู่ไกลนั้น ไกลมากทีเดียว เพราะว่าเขากำลังติดอยู่ในความปั่นป่วนของความหลอกลวง ของความสุขทางกามารมณ์ เป็นสุข ก สะกด สุก ร้อน ไม่ใช่สุขเย็น.

ที่นี้ต่อมาคนๆนั้นแหละ พออายุมากเข้า เขาก็ไม่ไปหลงกามารมณ์ ไปหลงของที่มีชื่อกามารมณ์, จะไปหลงเกียรติยศชื่อเสียง หรือจะไปหลงสิ่งของที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ เหมือนกับว่าจะเป็นพรหมขึ้นมาแล้ว หรือจะเป็นพรหมจริงๆกันก็ได้. คนนี้เขาไปทำสมาธิโดยตรงเลย ได้ผลแห่งสมาธิ แล้วก็พอใจอยู่ที่นั่นแหละ ไม่ถอยออกมาจากผลแห่งสมาธิ ตี๋มรสของผลของสมาธิอยู่อย่างหลงใหลที่นั่น. เหมือนกับคนบ้ากามารมณ์ ก็หลงอยู่ในกามารมณ์ คนบ้าฉาน บ้าวิปัสสนาสมาบัติ มันก็บ้าหลงอยู่ใน

ฉานวิปัสสนาสมาบัติเท่ากัน. ตอนนี้จะนานกว่า ถ้าถือตามหลักที่ท่านกล่าวไว้ เพราะว่าความสุขที่เกิดจากสมาธิสมาบัติ ที่ไม่เกี่ยวกับกามนี้ มันยิ่งกว่าสุขของกามารมณ์ การมาหลงอยู่ในตอนนี้ จึงหลงนานกว่า.

จนกว่าจะเห็นว่ามันไม่หยุดไว้ย มันปั่นป่วน มันทรมาณ อีกชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ความสงบไว้ย, ต้องการจะสละสลัดความสุขชนิดนี้ แม้ว่าประณีตถึงเพียงนี้แล้ว ก็ยังไม่สงบไว้ย. จึงออกไปหาวิธีที่หยุดเสียซึ่งกิเลส คือไม่มีความอยาก ไม่มีความต้องการ, ไม่มีความหลงใหลชนิดไหนหมด; อย่างนี้จึงจะเรียกว่า ออกไปสู่ปลายทาง คือพระนิพพาน.

เอาเป็นเรื่องของบุคคลในโลกนี้ ในช่วงชีวิตชาติหนึ่งนี้ เขาอาจจะเป็นอย่างนี้ได้; แต่ว่าโชคดีที่ว่าในตอนสุดท้ายก็ออกไปได้ ออกไปสู่ความสงบอันแท้จริง คือพระนิพพานได้. ไม่หลงอยู่ในกามารมณ์นานเกินไป, ไม่หลงอยู่ในรูปธรรมนานเกินไป, ไม่หลงอยู่ในอรูปธรรมนานเกินไป เขาออกไปได้ ไปสู่พระนิพพาน ซึ่งเหนือสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดทั้งสิ้น.

นี่พูดให้เห็นกันว่า ในชาติเดี๋ยวนี มันก็ยังเป็นอย่างนี้ได้,

ที่เขาเชื่อข้ามภพข้ามชาติ หลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ หลายพันชาติ หลายหมื่นชาติ มันก็ยังเป็นไปในหลักเดียวกัน. เช่นว่าไปหลงสวรรค์กามารมณ์เสียสักหมื่นชาติ, แล้วไปหลงพรหมโลกที่เป็นรูปเสียสักสองหมื่นชาติ, แล้วไปหลงในอรุปรพรมเสียสักแสนชาติ หลังจากนั้นจึงจะหลุดออกไปสู่พระนิพพาน.

เอามาเล่าให้ฟังนี้ ก็เพื่อจะแสดงนิดเดียว แสดงให้เห็นนิดเดียวแหละ ว่าชีวิตนี้มันมีความผิดพลาดได้เป็นธรรมดา แม้ว่าโดยเนื้อแท้ มันมุ่งหมายที่จะไปถึงจุดหมายปลายทาง; แต่แล้วมันก็อาจจะมาหลงอยู่ได้บ้าง มากหรือน้อย ก็แล้วแต่ว่ามันจะมีเหตุปัจจัยอย่างไร.

พระนิพพานคือจุดหมายปลายทางของชีวิต
ไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัย

นี่เราในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท มันไม่ควรจะหลงอยู่ในสิ่งใด, ควรจะรู้ว่า ชีวิตนี้มันเดินไปสู่ที่สุดของความทุกข์ ที่สุดของวัฏฏะ คือพระนิพพาน เป็นถูกต้องที่สุด. มันจึงไม่หลงไปเที่ยวแหวะพักอยู่ที่ไหน จะเดินเรื่อย เดินเรื่อย ไม่แหวะหลงคิด

อะไรรออยู่ที่ไหน เหมือนกับคนไม่รู้; นี่แหละคือผู้ที่รู้จักใช้ความหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต คือเป็นสิ่งที่เป็นการลงทุนเพื่อไปสู่พระนิพพาน.

ขอให้เราเข้าใจและมองเห็น เข้าใจและมองเห็นความจริงของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ว่าถ้ามันเป็นชีวิตที่ถูกต้อง มันก็จะต้องได้โอกาสที่จะก้าวหน้าเรื่อย ก้าวหน้าเรื่อย ไม่เที่ยวแหวะเวียนคิดค้นอยู่ที่ตรงไหน. เขาเปรียบเหมือนกับว่า ขอนไม้ที่ลอยน้ำได้ มันถูกทิ้งลงไปใต้มันน้ำแล้ว ถ้ามันไม่ไปติดเสียที่ไหน มันก็ต้องไปถึงทะเล. แต่เดี๋ยวนี้มันเที่ยวไปติดเสียตรงนั้น ติดเสียที่ตรงนี้มีคนจับไว้บ้าง, มีคนดึงขึ้นบกบ้าง, เก็บไว้จนผุพังสลาย ไม่ได้ลอยไปถึงทะเล; นี่เป็นสิ่งที่จะเปรียบเทียบให้เห็นภาพอุปมาได้.

ชีวิตที่จะไหลไปสู่ปลายทางของชีวิต คือนิพพานนั้น มันมีลักษณะอย่างนี้. แล้วทำไมไม่ดู ว่าเรากำลังเป็นท่อนไม้ ชนิดที่ไปติดอยู่ที่ตรงไหน? มีอะไรจับเอาไว้ มันจึงติดอยู่ที่นี้? ขอให้คิดดู ขอให้สังเกตดู จะได้จัดการปลดเปลื้อง ให้มันหลุดออกไป โดยที่ไม่ต้องไปติดอยู่ที่ไหน ความหมายของชีวิตมันก็จะสมบูรณ์ว่าชีวิตนี้มันมุ่งหมายจะไปสู่จุดหมายปลายทางของมัน คือ พระ

นิพพาน, มีลักษณะอย่างนี้อยู่ในตัวมันเองตามธรรมชาติ เพราะเหตุฉะนั้นแหละ พระนิพพานจึงไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัย.

มันเกิดไปไม่ได้ขึ้นมาไม่ใช่เพราะพระนิพพานเป็นสิ่งเหลือวิสัย แต่เพราะคนนั้นมันโง่, เพราะคนนั้นมันหลง, เพราะคนนั้นมันไม่รู้จักเดินทาง, หรือว่าชีวิตนั้นมันยังประกอบไปด้วยอวิชชามากเกินไป มันเดินทางไปไม่ได้. มันก็ติด มันก็หลง แล้วก็พาลหลอกคนอื่น ว่าพระนิพพานเป็นสิ่งเหลือวิสัย, อย่ามาพากเพียร อย่ามาพยายามกันเลย มันเหลือวิสัย ซึ่งมันเกิดเป็นความนิยมขึ้นมาในสมัยปัจจุบันนี้แล้ว.

แม้ในหมู่พุทธบริษัทนั้นแหละ มันเกิดมีพุทธบริษัทที่ขบถต่อพระพุทธศาสนาขึ้นมาแล้ว โดยบอกคนอื่นว่า นิพพานเหลือวิสัย ไม่ต้องสนใจ ป่วยการ มันก็เกิดอาการอย่างนี้ขึ้นมา. นี้ก็เหมือนกับเป็นอุปสรรค เป็นอันตราย เป็นโรคร้าย ที่ได้เกิดขึ้นแก่ชีวิต ของผู้ที่โดยที่แท้แล้ว มันก็เป็นชีวิตที่จะถึงนิพพานได้; มาถูกหลอก คือทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐิขึ้นมาอย่างนี้เสีย. นี้ก็มีอยู่นะ มิใช่ไม่มีอยู่ ที่ถูกหลอกให้เข้าใจไปอย่างนี้ คือสอนกันผิดๆนั่นเอง.

ทีนี้อีกทางหนึ่ง แม้จะไม่ได้สอนกันผิดๆ มันก็อาจจะบังเอิญขึ้นมา ในคนๆนั้นได้ด้วยตนเองเหมือนกันว่า ไม้ไผ่ๆ ให้พระนิพพานเป็นสิ่งเหลือวิสัยขึ้นมา อย่างนี้ก็มิได้; เพราะว่าการรู้สึกที่จะรู้สึกขึ้นมาว่า พระนิพพานเป็นสิ่งเหลือวิสัยนั้น เกิดเองก็ได้, คนอื่นหลอกให้ก็ได้ ล้วนแต่เป็นอุปสรรคแห่งการพัฒนาของชีวิต ด้วยกันทั้งนั้นแหละ.

นี่เราได้เกิดมาแล้ว ในเลือดเนื้อเชื้อไขของบรรพบุรุษ ที่เป็นพุทธบริษัท แล้วเราก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร จากที่เกิดมาเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของพุทธบริษัท, แล้วกลายเป็นขบถต่อพุทธศาสนาเสียเอง โดยเข้าใจว่า พุทธศาสนานี้ไม่เป็นไปได้ ที่คนจะไปถึงนิพพาน คืออยู่เหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง อยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวง มันเป็นไปได้. อย่างนี้เรียกว่า พุทธบริษัทนั้นแหละ ได้ทำลายพุทธศาสนาเสียเอง ทำให้ศาสนาสูญหายไป โดยไม่ต้องมีข้าศึกศัตรูที่โหดมาช่วยทำ ให้, บริษัทแห่งพุทธศาสนานั้นเอง ก็เป็นผู้ทำลายพุทธศาสนาเสียเอง คือสอนให้มันผิดก็แล้วกัน; พอพวกพุทธบริษัทเอง ในหมู่พุทธศาสนาเอง สอนให้ผิดเท่านั้นแหละ พุทธศาสนาก็

หมดไปเอง.

วัตถุนิยม อุปสรรคของการพัฒนาชีวิต

นี่ระวัง เราจะต้องไม่พลัดเข้าไปในหลุมน้ำวน เหวน้ำวน อันนี้ เพราะความดึงดูดของสิ่งยั่วยวนแห่งสมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นสมัยวัตถุนิยม. อารยธรรมวัตถุนิยม กำลังครอบงำโลก, วัตถุนิยมเจริญก้าวหน้ารุนแรงรวดเร็ว ดึงจิตใจของคนให้มาทางวัตถุนิยม ก็จะเป็นเหมือนกับว่าอยู่ในน้ำวน ที่ลึกมาก ที่แรงมาก ที่ยากที่จะออกไปได้. ถ้ามันเป็นเรื่องน้ำวนเล็กๆน้อยๆ ก็ออกไปได้ และเราก็เคยออกมาแล้ว เคยออกกันมาแล้ว; แต่ครั้งมาถึงน้ำวนที่รุนแรงลึกซึ้งของวัตถุนิยม เลยตาย ติดอยู่ที่นั่น ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะออกมาได้ ไม่รู้ว่าเมื่อไรจะออกมาได้ นี่ลองคาดคะเนดู.

เดี๋ยวนี้วัตถุนิยมกำลังรุนแรงมาก กำลังครองโลก ผู้ที่มีกำลังมีอำนาจ เขาผลิตวัตถุยั่วยวนนี้ อย่างกับเป็นอุตสาหกรรม. ก่อนนี้ทำอะไรด้วยมือ มันก็ทำได้ไม่ก็ซั้กันอัน; เดี๋ยวนี้สิ่งไรจะดึงดูดใจคนได้ เขาก็กระทำกันด้วยเครื่องจักร, เขาก็ผลิตวัตถุดึงดูดใจคนออกมามากมาย. คนทั้งโลกก็ว่าได้ ติดอยู่ในสิ่ง

ดึงดูดเหล่านั้น เรียกว่า โลกนี้มันพลัดลงไปในวันของ
 วัตถุนิยม มันรุนแรงและลึกซึ้ง ออกมาไม่ได้ ชีวิตมาตาย
 อยู่ที่นี่ มาติดอยู่ที่นี่ ความที่จะวิวัฒนาการไปสู่นิพพาน มันก็ถูก
 สกัดกั้นไว้; สำหรับบางคนอาจจะไม่มีหวังว่าจะออกมาได้เมื่อไร.

ถ้าใครมองเห็น ดึงตัวออกมาได้ ก็นับว่ามีบุญที่สุดเลย มี
 บุญที่สุดเลย ที่จะออกมาเสียได้จากความดึงดูด ของสิ่งที่เรียกว่า
 วัตถุนิยมแห่งสมัยปัจจุบัน คือทางตาก็ดึงดูด, ทางหูก็ดึงดูด,
 ทางจมูกก็ดึงดูด, ทางลิ้นก็ดึงดูด, ทางผิวหนังก็ดึงดูด, ทาง
 จิตใจก็ดึงดูด.

ก็ดูสิ่งที่เขาโฆษณาขายกันอยู่เดี๋ยวนี้สิ จะดูที่หนังสือพิมพ์
 หรือดูที่อะไรก็ได้, โฆษณาขายสิ่งดึงดูดคนให้ไปติด ไปจม ไป
 หลงไหลอยู่ที่นี่ มันมากมายเท่าไร, แล้วคนก็ได้ไปติดกันอยู่
 แท้จริงเท่าไร? สูญเสียเวลา, สูญเสียเงินทอง, สูญเสียสภาพ
 ปกติของร่างกายไปด้วยสิ่งเหล่านี้เท่าไร? นั่นแหละชีวิตมันถูก
 ทำให้พลัดลงไปในเรื่องที่เป็นอุปสรรค ดายติดอยู่ที่นี่, ผิดความ
 มุ่งหมายเดิมที่ว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่มีการลงทุนอยู่ในตัวมันเอง เพื่อ
 ถึงจุดหมายปลายทาง กล่าวคือพระนิพพาน.

นี่อาจมาyingคิดอยู่ว่า เราจะพูดกันถึงเรื่องนี้ ให้เป็นที่เข้าใจกันให้จนได้; มันมีรายละเอียดอีกมาก ที่จะชี้ให้เห็นถึงว่า ในทุกๆ ส่วนที่ประกอบกันขึ้นเป็นชีวิต เป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ ธาตุอะไรก็สุดแท้ มันล้วนแต่มีลักษณะจะพัฒนา เพื่อจุดหมายปลายทางทั้งนั้น ถ้าว่ามันมีโอกาส ที่ได้เป็นไปตามธรรมชาติโดยอิสระ.

เดี๋ยวนี้มันถูกกิเลส ถูกธาตุที่เป็นกิเลส เป็นอวิชชา มาชิงโอกาส, นามรูปหรือร่างกายของคนเรานี้ มันกลายเป็นที่ยึดครองของอวิชชาเสีย. ทุกคนแหละ ลูบเนื้อลูบตัวของตัวเองดูว่าเนื้อตัวของเรามันกำลังถูกยึดครองเสียแล้ว ด้วยอวิชชา หรืออยู่ด้วยอวิชชา. ถ้ามันยังมีดมัวอัตอัน หรือว่าทรมาณอยู่ละก็ มันได้ถูกยึดครองเสียแล้วด้วยอวิชชา อวิชชาธาตุ - ธาตุแห่งความไม่รู้ ไม่รู้อะไรเลย, ถ้ามันยังพอสบายอยู่บ้าง แล้วมันมีทางที่ว่า จะเจริญก้าวหน้าต่อไป ก็เรียกว่า มันมีอวิชชาธาตุ - ธาตุแห่งความรู้ที่ถูกต้อง ตามความเป็นจริงของสิ่งเหล่านี้อยู่ ก็ควรจะดีใจ.

ชีวิตที่ถูกครอบงำเสียด้วยอวิชชานี้ มันน่าเศร้า น่าสลด จะ

จมอยู่ในความทุกข์ อย่างน้อยที่สุดก็ความมืด ความมืดก็เป็นความทุกข์ อย่างน้อยที่สุดก็ในความมืด. ถ้ามันมีโชคดี มันก็ทำไป จนมีวิชาธาตุเกิดขึ้น ด้วยตนเอง, หรือด้วยความช่วยเหลือของใครก็ตาม มันก็อยู่ในแสงสว่าง เราก็ควรจะรู้สึกว่าเป็นโชคดี. ไม่ใช่โชคกลางอะไรที่ไหน คือความบังเอิญนั้นแหละ มันเป็นไปในทางที่จะให้เกิดผลดี คือความสงบ ความสุข แล้วก็เลื่อนออกไป เลื่อนออกไป จนถึงจุดหมายปลายทาง กล่าวคือพระนิพพาน.

นี่พูดตั้งชั่วโมงแล้ว ก็ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรมากนัก นอกจากทำให้มองเห็นนิดเดียวว่า ชีวิตนี้ถ้ามันไม่มีอะไรเป็นอุปสรรคแล้ว มันเป็นการลงทุนที่มีผลก้าวหน้า เป็นกำไรเรื่อย จนถึงจุดหมายปลายทาง คือพระนิพพานได้ ในเวลาอันไม่ช้านานนัก.

เดี๋ยวนี้เราก็จะพอมองเห็นว่า คนเราในโลกนี้ก็ต่างกันมาก ด้วยความหนาหรือบาง แห่งวิชาที่ครอบงำนั้นแหละ. คนบางคนมีวิชาครอบงำหนามาก แต่บางคนก็ไม่สู้หนา หนาน้อย, แล้วบางคนก็บาง, บางคนก็จะใสจนมองเห็นอยู่แล้ว แต่ยังไม่หมดทีเดียว. เรากำลังอยู่ในระดับไหน?

อวิชชานี้ พระพุทธเจ้าท่านเปรียบเหมือนกับเปลือกไข่ที่หุ้มไข่ ลูกไก่ตัวโตมันตีบทะลายเปลือกไข่ออกมาได้ มาสู่แสงสว่าง เป็นลูกไก่ได้ นั่นแหละคือจุดหมายปลายทางของมัน. พระองค์ คริสต์เรียกพระองค์เองว่า ลูกไก่ตัวแรก ลูกไก่ตัวแรกที่ออกมาจากกะเปาะฟองของอวิชชาได้ แล้วก็ยังมีลูกไก่ตัวอื่นๆ ออกตามๆกันมา ออกจากกะเปาะฟองแห่งอวิชชาของชีวิต ที่ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม, เกิดมาทำไมไม่รู้ ที่ให้รู้เองนั้นก็ยิ่งยากไปกว่าที่จะมีคนมาช่วยบอก.

ชีวิตเกิดมา เพื่อเดินทางไปนิพพาน

เดี๋ยวนี้ก็มีหลักธรรมะ ในพระพุทธศาสนา ที่เล่าที่เรียนที่บอกสอนต่อๆกันมา เพื่อให้รู้ว่า เกิดมาทำไม แต่ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์ คือคนไม่เข้าใจ. คนไม่เชื่อ แล้วไม่เข้าใจ อย่างว่าแต่จะเห็นแจ้งแทงตลอด เพียงแต่เข้าใจ ก็ไม่ค่อยจะเข้าใจ เพราะว่ามีสิ่งที่เข้ามาห่อหุ้มทางผัสสะ ในสมัยวัตถุนิยมนี้มันรุนแรงมาก, รสอร่อยทางวัตถุเข้ามาครอบงำจิตใจ ดึงเอาจิตใจไปเสียหมด จนไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม. แล้วก็หลงไหลเชื่อเอาไปเสียทีเดียวว่า

เกิดมาเพื่อความเอร็ดอร่อยอย่างนี้แหละ, เกิดมาเพื่อความสนุกสนาน เอร็ดอร่อย อย่างที่เรากำลังได้รับอยู่ จากวัตถุที่เจริญก้าวหน้าอย่างนี้แหละ; เรียกว่า มันไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม.

เพราะฉะนั้นขอให้ถือว่าอาตมากำลังบอกท่านทั้งหลายอยู่ที่นี้ว่า เกิดมาทำไม, แล้วบอกไกลไปกว่านั้นนะ ไกลกว่าที่จะบอกว่าเกิดมาทำไม; แต่บอกให้รู้ว่า ชีวิตนี้มันเป็นการเดินทางอยู่ในตัวมันเอง มันเป็นการลงทุนเพื่อผลกำไร อันเป็นจุดหมายปลายทางอยู่เอง คือพระนิพพาน. นอกจากจะบอกว่า พระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิต *ชีวิตเกิดมาเพื่อนิพพาน* แล้วยังบอกอีกว่า มันมีอยู่ในตัวมันเองแล้ว ซึ่งเป็นการเดินทางไปสู่นิพพาน. ฉะนั้นอย่าโง่ให้มันมากไปสิ, อย่าโง่จนเป็นอุปสรรคเสียสิ โง่แต่น้อย ๆ สิ คือ *อย่ามาหลงอยู่ในอุปสรรคของการเดินทาง*, แล้วก็พยายามที่จะเดิน เดิน เดินไปเสียเร็ว ๆ ให้พ้นจากการจมอยู่ในกองทุกข์.

ถ้าว่ายังหลง ยังจมอยู่ในการเดินทาง ยังหลงอยู่ในการเดินทาง ไม่เดินไปนี้ มันจะจมอยู่ในกองทุกข์ มันจะมีต่อเมื่อถึงพระนิพพานแล้วเท่านั้นแหละ ที่จะไม่มีการทุกข์; ถ้ายังไม่ถึง แม้

จะดีอย่างไร ก็ยังจมอยู่ในกองทุกข์, บาปก็ยังมีร้ายมาก. บุญก็
ยังเป็นกองทุกข์ชนิดหนึ่ง คือต้องวนอยู่ในบุญนั้นแหละ เหมือน
กับวนอยู่ในน้ำวน ที่สวนกุศานานเอรีดอร์อยนี้ เพราะฉะนั้นก็เรียก
ว่ากองทุกข์ด้วยเหมือนกัน.

วิภูสงสารนี้ มีทั้งบุญ มีทั้งบาป มีทั้งที่ยังไม่จัดว่า
บุญหรือบาป ล้วนแต่อยู่ในกองทุกข์, แม้ว่าจะไปขึ้นสวรรค์
กามาวจร ก็กองทุกข์ชนิดหนึ่ง, ไปพรหมโลกทั้งรูปาวจร ทั้ง
อรุปาวจร มันก็เป็นกองทุกข์ชนิดหนึ่ง มันยังไม่พ้นจากทุกข์;
แปลว่าถ้าไม่ออกไปสู่พระนิพพานได้ ก็ยังอยู่ในเขตแห่ง
ความทุกข์ ระดับใด ระดับหนึ่ง ชนิดใดชนิดหนึ่ง เป็นธรรมดา.

นี่ชีวิตมันไม่ต้องการความทุกข์ แต่อวิชชาครอบงำ
ให้มันหลงผิด กลายเป็นเห็นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม เห็นกงจักรเป็น
ดอกบัว, เห็นทุกข์เป็นสุข ยุ่งกันไปหมด นั่นเพราะอำนาจของ
อวิชชา. มันก็มีหน้าที่ ที่จะต้องทำลายอวิชชาที่มันเสียให้เป็น
ชีวิตที่เกลี้ยง, ให้เป็นชีวิตที่ใส ที่สะอาด, ที่มองเห็นสิ่งทั้งหลาย
ทั้งปวงตามที่เป็นจริง แล้วมันก็จะเดินทางของมันต่อไปได้.

ขอให้ท่านทั้งหลาย มองเห็นความจริงอันแท้จริง อัน

ตายตัวเช่นนี้เกิด เรื่องมันจะได้ง่ายเข้า ง่ายเข้า ในการที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนานี้ มันควรจะได้อะไร, มันควรจะได้อะไร? ท่านจะมองเห็นง่ายเข้า แล้วก็จะเป็นไปตามทางนั้นได้ง่ายเข้า.

เริ่มต้นด้วยการมีสัมมาทิฐิ

จะนั่นการมีสัมมาทิฐินี้ มีประโยชน์มาก, มันต้องตั้งต้นด้วยสัมมาทิฐิ ถ้าเป็นความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องแล้วก็เรียกว่า เป็นการตั้งต้นที่ดี. บางคนจะถือว่า เมื่อมีแผนการที่ถูกต้องแล้ว ก็เรียกว่าประสบความสำเร็จแล้วตั้งครั้งทีเดียว, ทั้งที่ยังไม่ได้ทำอะไร แต่เพราะเหตุที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีสัมมาทิฐิ มีแผนการที่ถูกต้องอยู่ในใจเท่านั้น เรียกว่าสำเร็จแล้วครั้งหนึ่งทีเดียว.

นี่ก็ควรจะนึกไว้ด้วยว่า สัมมาทิฐินี้ต้องการอย่างยิ่ง ถ้ามันไม่มีเลยก็คือว่า มันมีดมิดทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ไม่มีหวังทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์เลย. ถ้าเพียงแต่สัมมาทิฐิเกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ยังไม่ได้ทำอย่างอื่นนัก จะถือว่า ความสำเร็จได้สำเร็จมาครั้งหนึ่ง

แล้ว เหลือที่จะต้องทำต่อไปอีกเพียงครั้งเดียว; ความรู้ ความเห็น ความเข้าใจ ที่ถูกต้องนั้น เขาจัดให้ครั้งหนึ่ง แล้วการกระทำทางกาย ทางวาจา นี้ ทำต่อไปอีกครั้งหนึ่ง. มองเห็น หรือไม่มองเห็น?

สัมมาทิฏฐิมันเป็นนามธรรม แต่มันเป็นปัญญา เป็นแสงสว่าง ถ้าเรามีปัญญา มีแสงสว่างถูกต้อง การกระทำมันก็ถูกต้อง; ถ้าไม่มีสัมมาทิฏฐิ มันไม่มีแสงสว่าง ทำอย่างไร ทำอย่างไร ทำอย่างไร ทำให้จนตาย มันก็ไม่ถูกต้องได้.

ขอให้สนใจในเรื่องของสัมมาทิฏฐิ คือปัญญาที่สรุปเป็นความรู้ ความคิด ความเห็น ความเชื่อ ที่แน่นอน ดายตัวขึ้นมา แล้วจะได้ดำเนินไปในทางนั้น. อาตมาถือว่า การที่มองเห็นว่าชีวิตเป็นการลงทุนอยู่ในตัวมันเองนี้ ก็เป็นปัญญา เป็นสัมมาทิฏฐิอย่างหนึ่งด้วย, และมีความสำคัญด้วย มีความสำคัญที่ทำให้เกิดสะดวกตาย ในการที่จะเดินไป เดินไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง.

ทุกชีวิตมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ
เพื่อจะเดินตามพระพุทธเจ้าไป

ขอให้มองเห็นเสียอย่างนี้ก่อน ว่าชีวิตนี้มันมีธรรมชาติของมัน ต้องการจะพุ่งคิ่งไปสู่จุดหมายปลายทาง, แล้วมันจะขยับตัวทางไหน มันก็จะเป็นไปเพื่อผลกำไร เพื่อให้ก้าวหน้าด้วยกันทั้งนั้นแหละ, แล้วมันก็จะไปแน่ คือมันจะเป็นไปได้แน่ โดยธรรมชาติ; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ก็จะไม่เกิดพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก.

ฟังดูให้ดี ๆ เมื่อก่อนพระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นมาในโลก มันไม่มีพระพุทธเจ้า, แล้วใครจะเป็นผู้มาช่วยชี้ทางให้พระพุทธเจ้า? ในตัวชีวิตมันมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ แล้วเพื่อยุทธธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะในชีวิตตัวนั้น มันเจริญงอกงามเร็ว มันเกิดเป็นพระพุทธเจ้าเป็นองค์แรกขึ้นมาในโลก. มันก็มีได้ด้วยเหตุที่ว่า ชีวิตมันมีธรรมชาติชนิดนั้น, ชีวิตมีธรรมชาติเป็นการลงทุน เพื่อจุดหมายปลายทางอยู่ในตัวมันเอง.

นี่พอเกิดมีพระพุทธเจ้าเป็นคนแรกขึ้นมาอย่างนี้, อย่างที่พระองค์ตรัสเรียกพระองค์เองว่า เป็นลูกไก่ตัวแรก ที่ทำลาย

กะเปาะฟองแห่งวิชาออกมาได้ก่อน ก็เป็นบุญ เป็นบุญ
มหาศาล แก่สัตว์โลก; แล้วท่านได้บอก ท่านได้กล่าว ท่านได้
สอน ท่านได้จำแนกแจกแจง ท่านได้ทำของที่มันลึกให้มัน
ตื้น ของที่คว่ำให้มันหงาย.

นี่พระพุทธเจ้าก็มาช่วย ให้ชีวิตที่หลับหรือโง่ทั้งหลายนั้น
ได้เกิดเคลื่อนไหว ลืมหลืมตาขึ้นมา ดำเนินตามพระพุทธเจ้าไป
มันก็เป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น.

แต่อย่าลืมว่า เดิมพันในชีวิตทุกชีวิตมันมีอยู่แล้ว อย่าง
เดียวกันกับที่พระพุทธเจ้าท่านมี คือมันมุ่งหมายที่จะไปสู่จุด
หมายปลายทาง คือนิพพานทั้งนั้น; เพราะฉะนั้น มันก็ไม่
เป็นการยาก ไม่เป็นการเหลือวิสัย ที่พระพุทธเจ้าจะทรงแสดง
ธรรม โปรดคนบางคนได้ ที่ไม่หนาเกินไป ให้เดินตามพระองค์ไป
ได้โดยเร็ว บรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นพระอรหันต์ไปได้โดย
เร็ว. ส่วนพวกที่ยังไม่ได้ ก็อยู่รอไปก่อนก็แล้วกัน แต่ว่าพวกที่
อาจจะเดินตามพระพุทธเจ้าไปได้นั้น ก็มีอยู่มีใช่น้อย; ฉะนั้น
พระองค์จึงประสพความสำเร็จ ในการที่จะแสดงธรรมเผยแผ่
พรหมจรรย์ ให้บุคคลปฏิบัติบรรลุมรรค ผล นิพพานกัน ในเวลา

อันสมควร.

นี่คือผลของธรรมชาติ ที่มันมีการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุดอยู่ในตัวมันเอง คือมันมีเชื้อ มันมีธรรมชาติอันนี้อยู่ในตัวมันเอง คือธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ มันมีอยู่ในสิ่งที่มีชีวิต, ธรรมชาติแห่งชีวิต ก็คือธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ. ฉะนั้นชีวิตจึงมีลักษณะ ที่จะไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้ด้วยกันทั้งนั้น; ครั้นไปถึงที่นั่นแล้ว ก็เป็นชีวิตนิรันดร เป็นชีวิตจริง.

เดี๋ยวนี้ยังเป็นชีวิตหลุบๆ ล่อๆ เกิดๆ ตายๆ อยู่อย่างนี้ มันไม่ใช่ชีวิตจริง จนกว่าจะไปสู่ความจริง ชนิดที่ไม่ต้องเกิดๆ ตายๆ เรียกว่าปลายทาง.

เอาละเป็นอันว่า อาตมาได้พูดกันถึงเรื่อง ที่อาตมารู้สึกว่ามันสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งอย่างนี้ ให้ท่านทั้งหลายฟัง. บางคนจะเห็นว่า เป็นเรื่องไม่มีประโยชน์ ไร้สาระก็ตามใจ; แต่อาตมารู้สึกว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ที่มนุษย์เราจะต้องรู้ และจะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วย จึงเอามาพูด. จึงหวังว่าท่านทั้งหลาย ผู้ที่รู้อะไรเรื่องนี้แล้ว จะได้จัดทำไปในลักษณะที่ว่า ลงทุน ร่วมทุน เข้า

หุ้กันกับชีวิต ให้เป็นชีวิตชนิดที่ไหลไปสู่จุดหมายปลายทางได้ โดยเร็ว เป็นแน่นอน.

ปีใหม่เพิ่งขึ้นมาหยกๆ ขอให้เรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่ เป็นเรื่องที่ได้รับกันมาใหม่ สำหรับจะเดินทางต่อไปอย่างใหม่ ในชีวิตใหม่ ให้ได้ผลที่ควรจะได้ อย่างที่มนุษย์ผู้ได้พบพระพุทธศาสนา จะพึงได้.

การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายในวันนี้ ไว้แต่เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติ เพื่อผลอย่างนี้โดยเร็ว สืบต่อไป.

หนังสือชุดหมูนล้อธรรมจักร

การตกอยู่ใต้อำนาจ ของระบบประสาท

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

โอกาสนี้เป็นโอกาสพิเศษ ซึ่งอาตมาจะขอโอกาสกล่าวเป็นส่วนตัว สักไม่กี่นาทีหรอก แต่มันเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ที่ว่า คนไม่ทำอะไรจริง มีแต่ระบบ ไม่มีระเบียบที่ปฏิบัติลงไปจริงๆ.

คนไม่มีการปฏิบัติอะไรลงไปจริงๆ มันมีแต่ระบบ สักแต่ว่าระบบ ซึ่งเป็นคำพูด เป็นเพียงเสียงและเป็นพิธีรีตอง, คนมีแต่ระบบ ไม่มีระเบียบ ที่เป็นตัวการปฏิบัติลงไปจริงๆ จึงสู้หมาก็ไม่ได้, คนมันสู้หมาก็ไม่ได้ เพราะว่าหมามันยังตรงตรง จริงกว่านั้น เมื่อมันมีความรู้สึกทางระบบประสาทอย่างไร

มันก็แสดงออกมานั้น แต่คนนั้นมีแต่ระบบ มีแต่สักว่าเสียงที่จะพูด แล้วก็ไม่ได้พูด แล้วก็ไม่มีการปฏิบัติ, มันไม่มีตัวการปฏิบัติ มันมีแต่คำว่าระบบ ระบบ ระบบ แล้วมันไม่มี การปฏิบัติ ดังนั้นคนจึงสู้หมาก็ไม่ได้ หมามันจริงกว่า คือมันชื่อตรงกว่า มันจริงกว่า.

ทำไมคนจึงไม่นิพพาน

ก็จะต้องขอพูดเรื่องนี้ ให้เป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มชัด โดยทั่วข้อว่า ทำไมคนจึงไม่นิพพาน? ไม่ค่อยมีนิพพาน หรือไม่ค่อยจะบรรลุนิพพาน, หรือปฏิบัติธรรมไม่สำเร็จ ปฏิบัติธรรมะไม่สำเร็จ ปฏิบัติธรรมะไม่สำเร็จ เพราะว่าบังคับระบบประสาทไม่ได้ มันสู้หมาก็ไม่ได้. นี่เป็นคำที่สำคัญที่สุด ที่ว่าคนต้องมีการบังคับระบบประสาท ให้ระบบประสาทอยู่ในอำนาจของตนๆ ให้บังคับระบบประสาทได้ คนจึงจะสามารถปฏิบัติธรรมะ ปฏิบัติยิ่งๆ ขึ้นไปตามลำดับ แล้วก็สูงขึ้นไปถึงบรรลุพระนิพพานได้.

นี่ขอพูดแต่เพียงเรื่องเดียวว่า คนไม่มีการบังคับระบบประสาท ตามใจระบบประสาท ชอบความเอร็ดอร่อย ตามที่ระบบประสาทมันจะพาไป ทำไปตามความรู้สึกของระบบประสาท อยากจะทำอะไรก็ทำอย่างนั้น. จะต้องขอพูดให้ชัดเจนสักหน่อย ในเรื่องการไม่บังคับระบบประสาท มันผิดหลักของพระพุทธเจ้าอย่างเหลือประมาณ อย่างเหลือที่จะกล่าว.

พระพุทธเจ้าท่านไม่มีอารมณ์บังคับ ไม่มีอารมณ์ ไม่มี
 อารมณ์ เรียกว่า *ไม่มีอารมณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดอารมณ์*. พระ
 พุทธเจ้าไม่มีอารมณ์ ไม่เกิดอารมณ์ ไม่มีอารมณ์ ไม่เป็น
 อารมณ์ โดยพระบาลีว่า *อปฺปติฏฺฐํ มิได้ตั้งอยู่ อปฺปวตฺตํ มิได้*
เป็นไป อนารมฺมณํ มิได้มีอารมณ์. พระพุทธเจ้าไม่ต้องมี
 อารมณ์ ไม่มีอารมณ์ใด ๆ ที่จะต้องถามที่เป็นเหตุผลว่า ผู้ใด?
 หรือใคร? หรืออะไร? หรือที่ไหน? หรือเมื่อไร? หรือเท่าไร?
 หรือโดยวิธีใด? หรือทำไม? ไม่มีเรื่องที่จะต้องถามอย่างนี้
 เพราะท่านอยู่นอกเหนืออำนาจของระบบประสาท

แต่คนนี้ยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท มัน
 คอยแต่จะสนใจ คอยแต่จะสงสัย คอยแต่จะถาม มีปัญหาว่า
 ผู้ใด? ใคร? อะไร? ที่ไหน? เท่าไร? อย่างไร? เมื่อไร?
 โดยวิธีใด? เหตุไร? ทำไม? เพราะระบบประสาทมันบังคับ
 ให้ถาม. นี่คนเป็นเสียอย่างนี้ มันจึงบรรลุธรรมะไม่ได้ หรือ
 บรรลุพระนิพพานไม่ได้ เพราะตกอยู่ภายใต้อำนาจวิสัยของ
 ระบบประสาทเกินไป จะขอทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งกันใน
 เรื่องนี้.

อำนาจของระบบประสาท

สิ่งที่มีชีวิตย่อมมีระบบประสาท มันก็หวั่นไหวไป
 ตามอำนาจของระบบประสาท ซึ่งเป็นเหตุให้ทำ กระทำลงไป
 อย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อมีอารมณ์อะไร มันก็ทำไปอย่างนั้นโดย

สัญชาตญาณ สัญชาตญาณที่เกิดรู้สึกขึ้นมาเอง : อย่างว่าเราไรมันมีความรู้สึกในระบบประสาท มันก็หรี้งๆ หรี้งๆ ระบบประสาทมันทำให้เรไรร้องออกมา, กบเมื่อมันมีระบบประสาทถึงที่สุด ที่เกิดความต้องการ เช่น เป็นทางกาม หรือทางอะไรก็ตาม กบมันก็ร้องอ้อปๆ ออกมา, ไก่พอมันมีระบบประสาทรู้สึกต่อระบบประสาท มันก็ซันขึ้นมา, แมวมีระบบประสาทที่ถึงขนาดแล้ว มันก็เคลียแข่งเคลียซาขึ้นมา เพราะเป็นความอรร้อย, หมานี่มาเบียดตัวเรา เพราะมันมีความเอร็ดอรร้อยทางระบบประสาท บางทีมันก็หอน เพราะมันมีความรู้สึกทางระบบประสาท หอนแล้วมันสบายใจ มันก็หอน.

นี่ขอให้ดูที่สัตว์เดรัจฉานก็ได้ เพราะมันมีความรู้สึกทางระบบประสาท แล้วมันก็แสดงออกไป ม้ามันก็วิ่ง, ควายมันก็คคะนองคคคะนอง วัวควายมันก็คคคะนอง, หมาพอมมีความรู้สึกอะไรทางระบบประสาท มันก็หอนขึ้นมา, หรือว่าไก่มันก็ซันขึ้นมา, หมาก็มาเบียดคนขึ้นมา, แมวก็มาเคลียแข่งเคลียซาคนขึ้นมา เพราะมันทนต่อระบบประสาทไม่ได้ ระบบประสาทมันทำให้ต้องเป็นอย่างนั้น.

นี่จะขอยกตัวอย่างเรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะรู้เรื่องของคำว่า "ระบบประสาท" ถ้าพูดอย่างภาษาธรรมะก็เรียกว่า กาม, ระบบประสาทนั้นคือกาม คือเกิดความต้องการขึ้นมา ต้องการขึ้นมา แม้แต่ที่ความต้องการที่จะรู้ว่า ใคร, ผู้ใด, อะไร, ที่ไหน, เมื่อไร,

อย่างไร, เท่าไร, วิธีใด, เหตุไร ทำไม? เมื่อทนอยู่ไม่ได้มันก็ต้องถามออกมา อย่างนี้เรียกว่า มันมีอารมณ์, ระบบประสาทเต็มที่ขึ้นมาแล้วก็มีอารมณ์ มีอารมณ์ขึ้นมา.

นี่คนมันเป็นเสียอย่างนี้ เป็นเสียอย่างนี้ มันก็เท่ากับหมานั่นแหละ เท่ากับหมา มันทนต่อระบบประสาทไม่ไหว มันก็แสดงออกมา: เรโรหิ่งขึ้นมา, กบร้องขึ้นมา, ไก่ขันออกมา, แมวเคลี้ยแข่งเคลี้ยขา, หมาก็มาเบียดเรา หมาหอนหรือว่าสัตว์ทั้งหลายคึกคะนอง วังรำ ๆ รำ ๆ, นี่มันคึกคะนอง.

ความต้องการความอ่ร่อยทางระบบประสาท

นี่ขอให้สนใจสิ่งทีเรียกว่า ระบบประสาท หรือภาษาบาลีเรียกว่า กาม ภาษาจิตวิทยาของซิกมันด์ฟรอยด์ เรียกว่า เซ็กส์, ความรู้สึกทางเซ็กส์มีหลายอย่าง หลายลิบอย่าง หลายร่อยอย่าง มันเป็นเรื่องของเซ็กส์. คนก็ต้องการความอ่ร่อยทางระบบประสาท : ไร่ลูกทุ่งดอกหลักควาย ดอกหลักล่ำมควายนะ มันกระทั่งเข้าไป มันอ่ร่อยทางระบบประสาท มันก็ดอกใหญ่ ดอกใหญ่ ดอกใหญ่ มันอ่ร่อยเพราะมันได้ดอกหลักล่ำมควาย, ไร่ลูกทุ่งบางทีมันก็เคาะรั้ว เคาะรั้วสังกะสี ไร่บ้านเรื้อย มันเคาะโป๊ก ๆ โป๊ก ๆ เพราะมันอ่ร่อยแก่ระบบประสาทของมัน, บางทีก็กระทุ่มน้ำ ว่ายน้ำกระทุ่มน้ำ เพราะอ่ร่อยทางระบบประสาท, ลุยเลนลุยโคลน อ่ร่อยทางระบบประสาท, แม้ทีสุดว่าลุยใบไม้แห้ง ๆ หนาแค่เข้า มันก็

อรร้อยแก่ระบบประสาท.

แม้แต่หมอ แพทย์บางคนนะ ใช้คำว่าบางคนนะ บีบลูก
 ยางวัดความดันนะ มันอรร้อยแก่ระบบประสาทของเขา มัน
 อรร้อยแก่ระบบประสาท รู้สึกความเอรีดอรร้อยแก่ระบบประสาท
 ก็บีบลูกยางด้วยอาการที่อรร้อยแก่ระบบประสาท, บางที่ต้องใช้
 การบีบการนวด การขยำคลำเค้น เพื่ออรร้อยแก่ระบบประสาท,
 คุณป้าคุณยายใช้ซี่ผึ้งสีปาก เพราะมันอรร้อยแก่ระบบประสาท,
 แม้แต่ว่าฉีกของ หรือทำขามแตกจานแตกอะไรแตก มันอรร้อย
 แก่ระบบประสาท, แม้แต่จะตีมน้ำ ก็ตีมน้ำให้เอรีดอรร้อยแก่
 ระบบประสาท มันไม่ใช่ธรรมดา, แม้แต่จะชดน้ำแกง ก็ชด
 ให้อรร้อยแก่ระบบประสาท จะชดเหล้า ชดอะไรก็ตาม, อด
 ควันบุหรี่ยกัญชาก็ตาม เพื่ออรร้อยแก่ระบบประสาท, แม้
 ที่สุดแต่จะถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ มันก็ถ่ายให้อรร้อยแก่
 ระบบประสาททางทวารหนักหรือทวารเบา ให้อรร้อยแก่ระบบ
 ประสาท.

ถ้ามันต้องถึงกับทำให้เป็นเต็นรำ ร้าง ทำเพลงอะไรกัน
 แล้ว มันก็เลยเข้าไป เลยเข้าไปใกล้ความรู้สึกรุนแรงมากขึ้นไป
 ความรู้สึกทางเพศมันก็มากขึ้น, จ้องมองทางเพศก็มี, ตีตีสตี
 เป่านี้ก็มี, กามกริหาหรือ love play นี้มันอรร้อยแก่ระบบ
 ประสาท, แม้ที่สุดแต่จะเคี้ยวถั่วมัน ๆ ให้อรร้อย มันก็เพื่ออรร้อย
 แก่ระบบประสาท มันทนอยู่ไม่ได้ มันก็ต้องเคี้ยวเพื่อความ

เอิร์ตอรรอยแก่ระบบประสาท, แม้จะอมลูกกวาด จะเคี้ยว
ช็อคโกแลต ก็เพื่ออรรอยแก่ระบบประสาท.

นี่รู้วาระบบประสาทมันมากมาย เป็นบัญญัติทางว่ามัน
เป็นร้อยๆ มันอรรอยแก่ระบบประสาท คนต้องการความเอิร์ต
อรรอยแก่ระบบประสาท จึงทำสารพัดอย่าง; นี้เรียกว่าไม่ดีกว่า
หมา หรือสู่มากก็ยังไม่ได้ หมายถึงบังคับระบบประสาทได้
มากกว่าคนก็มีนี่.

เพราะไม่รู้ว่ ้อ! มันเช่นนั้นเอง มันก็พยายามให้เกิด
ความเอิร์ตอรรอยแก่ระบบประสาท ทางเพศ หรือทางสรวลเส
เฮฮา สนุกสนาน เดินรำทำเพลงอะไรก็ได้ ไม่มีการบังคับ
ระบบประสาท ดังนั้นมันจึงเลยออกไป เลยออกไป เลยออกไป
ทำอะไรเลยออกไป เลยออกไป จนเป็นการผิดศีลธรรม ทำ
อาชญากรรม. อาชญากรรมเต็มไปหมด อาชญากรรมทางเพศ
อาชญากรรมทางดุร้ายโหดร้าย ทารุณโหดร้าย เต็มไปเสียหมด
เพราะมันไม่บังคับระบบประสาท ถ้าบังคับระบบประสาท
ไว้ได้ มันจะไม่ต้องทำอย่างนั้น.

นี่ขอย้อนไปถึงความหมายอันสูงสุด ของคำว่า พระ
นิพพาน พระนิพพานไม่มีอารมณ์ ที่จะทำอะไรตามระบบ
ประสาท. ขอย้ออีกทีว่า ในพระนิพพานไม่ต้องมีความรู้สึก ที่
จะถามว่า ผู้ใดวะ? ใครวะ? ที่ไหนวะ? อย่างไรวะ? เมื่อไรวะ?
เท่าไรวะ? วิธีใดวะ? มันไม่ต้องมีตามอย่างนี้ มันจึงไม่มีอารมณ์

ไม่มีอารมณ์ มันจึงเป็นพระนิพพาน เพราะไม่มีอารมณ์.

ถ้ามีอารมณ์มันก็จะคอยรู้ คอยถาม คอยสนใจแต่ว่า ผู้ใดวะ? ใครวะ? ผู้หญิงวะ ผู้ชายวะ อะไรวะ? ที่ไหนวะ? อย่างไรวะ? เมื่อไรวะ? เท่าไรวะ? โดยวิธีใดวะ? เหตุไรวะ? ทำไมวะ? นั่นนะมันเป็นเรื่องมีอารมณ์ มีอารมณ์ ถ้าอย่างนี้ไม่มีพระนิพพาน แม้สักเท่าประมาณหนึ่งก็ไม่มี เพราะมันยังมีอารมณ์ มีอารมณ์ที่จะต้องถาม ต้องถาม ต้องถาม. **นี่ถ้าผู้ใดไม่มีอารมณ์ ผู้นั้นก็อยู่กับพระนิพพาน อยู่กับพระนิพพาน เพราะว่าไม่มีอารมณ์.**

ในที่นี้ก็ต้องการแต่จะเพียงให้เป็นที่เข้าใจเป็นที่ประจักษ์ว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิตนี้ มันยังตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท มันคอยแต่จะมีความรู้สึกทางระบบประสาท อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า อะไรๆ อะไรๆ นี้ มันสารพัดอย่าง สารพัดอย่าง จนกระทั่งต้องยกตัวอย่าง เป็นของสัตว์เดรัจฉานมาเลขก็มี ไม่กลัวเสียเวลา ต้องขอพูดตรงๆ แล้ว.

สัตว์ที่มันมีความรู้สึก มันตกอยู่ภายใต้อำนาจของความเอร็ดอรร้อยทางระบบประสาท สัตว์ตัวน้อยๆ เช่นเรไรนี่ พอถึงเวลาก็ร้องๆ ร้องๆ หรีงขึ้นมา เพราะมันอรร้อยทางระบบประสาท เราไรมันจึงร้อง, เพราะว่ากบมันมีความรู้สึกทางระบบประสาท ในเรื่องทางเพศ กบมันจึงร้องโ๊บๆ ออกมา, แม้แต่ว่าไก่มันขันจ๋า ขันจ๋า มันก็มีความรู้สึกระบบประสาท

แม้เวลานั้นเป็นเวลาค่ามีดตีดึงอะไรก็ตาม ไก่มันก็ชันขึ้นมา, แมวเมื่อมันได้เคลียแข้งเคลียขา มันอ้อยอิ่งทางระบบประสาทของมัน, หมาตัวนี้ไม่ต้องตัวไหน มันคอยเบียดอาตมา เพราะมันเบียดด้วยความรู้สึกเอรีดอ้อยอิ่งทางระบบประสาทของมัน บางเวลามันก็หอน เพราะว่ามันอ้อยอิ่งทางระบบประสาทของมัน.

นี่ขอให้ดูว่าสัตว์ต่างๆ ไป พอรูสึกอ้อยอิ่งทางระบบประสาท ออกมาก็วิ่ง ก็หือ ก็แสดงท่าทางต่างๆ แม้แต่ควายมันก็ขวิดหัวคันทนาได้อย่างเอรีดอ้อย เพราะมันอ้อยอิ่งทางระบบประสาท. พุดอย่างนี้ ไม่มีความประสงค์อะไร ประสงค์เพียงอย่างเดียว เพื่อให้เห็นว่า สัตว์มันตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท ไม่แพ้นคน คนก็ไม่แพ้สัตว์เดรัจฉาน สัตว์เดรัจฉานมันก็ไม่แพ้นคน เพราะฉะนั้นมันจึงเลวเท่ากัน ถ้ามันตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท.

ผลของการบังคับระบบประสาทไม่ได้

การตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท เป็นเหตุให้เบียดเบียนกัน อาชญากรรมอันธพาลอะไรเต็มไปหมดทั้งบ้านทั้งเมือง หรือทั้งโลก, แต่ส่วนที่มันสำคัญกว่านั้น ก็คือว่า เมื่อตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทแล้ว มันรักษาศีลไม่ได้ รักษาศีลไว้ไม่ได้, เป็นพระเป็นเณรแท้ๆ ก็ยังรักษาศีลไว้ไม่ได้ เพราะตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท, แม้แต่เพียง

คาด หูฟัง มันก็มาตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทเสียแล้ว มันก็เลยไม่มี ไม่มีส่วนที่จะรักษาความบริสุทธิ์ของศีลธรรมไว้ได้.

นี่ต้องขอใช้คำพูดว่า เลวกว่าหมาหรือเลวเท่าหมา เลวกว่าหมา หรือเลวเท่าหมา เลวเท่าหมา หรือว่าเลวยิ่งกว่าหมา เพราะว่าหมาบางทีมันก็ยังระงับระบบประสาทได้ ถ้าคนมันเหมือนกัน คนเท่ากัน คนก็เลวเท่าหมาเท่านั้นเอง เพราะไม่บังคับระบบประสาท เพราะไม่มีขนบธรรมเนียม หรือมีวิธีที่จะบังคับระบบประสาท.

นั่นแหละเป็นเหตุให้มีได้แต่เพียงว่า ระบบ ๆ ระบบงาน ระบบนั้นระบบนี้ ระบบทำอย่างนั้น ระบบทำอย่างนี้ มีแต่เพียงระบบ แต่ไม่มีการบังคับให้กระทำให้จริงจังลงไป. นี้งานราชการก็ดี ราชการพลเรือน ราชการทหาร ราชการอะไรก็ตาม มันมีแต่ระบบ มีแต่ระบบแต่มันไม่มีการทำจริงลงไป ตามที่งานที่จะต้องทำ หรือระเบียบงานที่จะต้องทำ มันก็เลยไม่ได้ทำ.

ดังนั้นมันจึงมีแต่ความเสียหาย ความเบียดเบียน ความโกหก ความเห็นแก่ตัว ความเอาเปรียบ, มีความเห็นแก่ตัวเหลือประมาณ เอาเปรียบ เอาเปรียบ ให้ได้เปรียบเหลือประมาณ เพราะมันบังคับระบบประสาทไม่ได้.

เอาละ เเท่านี้ก็พอแล้ว เพียงคำเพียงว่า คนบังคับระบบ
 ประสาทไม่ได้ ต้องการความเอร็ดอ่อยทางระบบประสาท
 มันจึงก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว เกิดการเอาเปรียบ มันก็
 เกิดการเบียดเบียน แล้วก็เกิดการอาชญากรรมทางเพศ
 อาชญากรรมทางโจรขโมย ทางโหดร้ายทารุณ ทางปล้นจี้หรือ
 ซ้ำฟัน. นั่นนะคนมันเลวกว่าหมา หรือคนก็ไม่ตึกว่าหมา, มัน
 เลวกว่าหมา มันไม่ตึกว่าหมา เพราะบังคับระบบประสาทไว้
 ไม่ได้ ถ้าบังคับระบบประสาทไว้ได้ มันจะมีศีลด้วยกันทุกคน
 จะรักษาศีลไว้ได้ด้วยกันทุกคน ไม่ว่าพระไม่ว่าเณร เพราะมัน
 มีการบังคับระบบประสาทได้; นี่มีเรื่องอย่างนี้ มีปัญหาอย่างนี้.

ที่เอาเรื่องนี้มาพูดก็เพื่อว่า เป็นปัญหาที่ว่า ทำไมรักษาศีล
 ใจไม่ได้? ทำไมจึงปฏิบัติธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้? ทำไม
 มันจึงไม่มีความอดกลั้นอดทน? หรือทำไมจึงเกิดปัญหาไป
 เสียทั้งหมด? เพราะว่ามันเต็มอยู่ด้วยความต้องการทางระบบ
 ประสาท แล้วขยายขึ้นมา ขยายขึ้นมา ขยายตัวออกมา ขยาย
 ตัวออกมา จนมันทนอยู่ไม่ได้ จนมันต้องมาชวนชวย มารู้
 มาชี้ มาถามมาได้ว่า ใครวะ? ผู้ใดวะ? ใครที่ไหนวะ? อะไร
 อย่งไรวะ? เมื่อไรวะ? เเท่าไรวะ? โดยวิธีใดวะ? เหตุไร
 วะ? อย่างนี้เป็นความเลวของความที่ไม่บังคับระบบประสาท.

พระอรหันต์ไม่มีความเป็นอย่างนี้ ไม่มีการทำไปตาม
 ความรู้สึกของระบบประสาท พระอรหันต์จึงนิพพานได้นิพพาน

นิพพานได้เพราะไม่ทำอะไรลงไป ตามความต้องการของระบบประสาท. เดี่ยวนี้คนที่ไม่เป็นพระอรหันต์ ยังต้องการทำอะไรไปตามระบบประสาท อย่างที่กล่าวมาแล้ว เป็นสัญชาตญาณ. ขอพูดซ้ำอีกทีว่า เรโรมันก็หรีงๆ หรีงๆ เพราะมันบังคับระบบประสาทไว้ไม่ได้ มันก็หรีงร้อง, กบมันก็ร้องเมื่อต้องการความรู้สึกทางเพศ, ไก่มันก็ขันจ๋า ขันไม่รู้แล้วไม่รู้รอด เพราะมันมีความรู้สึกทางเพศ, แมวมันมาเคลียแข้งเคลียขา เพราะมันมีความรู้สึกทางเพศ, หมามันก็มาเบียดตัวเรา หมา ก็หอน, หรือว่าสัตว์ตัวโตๆ เช่นวัว เช่นควาย มันก็คิกคะนอง มันก็ขวิดแม่แต่หัวคันทนา เพราะอรรอยแก่ระบบประสาทของมันเท่านั้นแหละ.

จึงขอให้เห็นให้ชัดเจนไปที่ว่า ความเอร็ดอรรอยแก่ระบบประสาทนั้น เป็นเหตุให้มีสติไม่ได้, มีธรรมะไม่ได้, บรรลุพระนิพพานไม่ได้ เพราะทุกอย่างทั้งเนื้อทั้งตัว มันตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท; ถ้าทุกคนบังคับระบบประสาทได้ ก็เป็นพระอรหันต์กันหมด. เดี่ยวนี้มันบังคับไว้ นิดหนึ่งก็ไม่ได้ มันพร้อมที่จะทุศีล มันพร้อมที่จะทำอะไรไปตามอำนาจของระบบประสาท.

อาตมาขอโอกาสพูด ๒-๓ คำ นี่ตั้งครึ่งชั่วโมงแล้ว เรื่องเดียว ไม่มีพูดเรื่องอื่น พูดแต่เรื่องว่า คนไม่บังคับระบบประสาท สัตว์ไม่บังคับระบบประสาท ฉะนั้นคนกับสัตว์ก็

เท่ากัน ไม่ได้ดีกว่ากัน, ต่อเมื่อคนบังคับระบบประสาทได้ ไม่ทำอะไรไปตามอำนาจของระบบประสาท มันก็ดีกว่าหมา แล้วก็สามารถที่จะบรรลุมรรค ผล นิพพานได้, ถ้าบังคับระบบประสาทได้ มันไม่ต้องมัวสร้างแต่ปัญหา ตามกันอยู่ว่าเท่าไร? ที่ไหน? อย่างไร? เมื่อไร? อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

เข้าใจว่าแรดคงฟังไม่ถูก เพราะมันเป็นแรดมากเกินไป ฟังคำว่า บังคับระบบประสาทไม่ได้ หรือว่าฟังคำว่า ตกอยู่ใต้อำนาจของระบบประสาทไม่ถูก มันเป็นแรดเกินไป มันฟังไม่ถูก. มันเป็นแรดเกินไป ฟังคำธรรมะลึกนิดเดี๋ยวก็ไม่ถูก เพราะฉะนั้นมันจึงเต็มอยู่ด้วยปัญหาตลอดเวลา เดียวก็สงสัยขึ้นมา เดียวก็ทะเล่สิ่งตั้งตั้งขึ้นมา ว่า ผู้ใด หญิงหรือชาย? ใครๆ? อะไรๆ อะไรๆ? มันที่ไหน อยู่ที่ไหน? แล้วมันมาเมื่อไร? มันมาอย่างไร? มันมาเท่าไร? มาโดยวิธีใด? เหตุไร? ทำไม? นี่เต็มไปหมด ปัญหาที่เกิดมาจากการสงสัยทางระบบประสาท ก็อยากจะรู้ทางระบบประสาท.

นั่นแหละอย่าหาว่าอาตมาพูดหยาบ, อย่าหาว่าอาตมาแกล้งพูดให้เจ็บใจ แต่เดี๋ยวนี้ขอพูดว่า มันมีแต่ระบบที่เป็นเสียง เป็นตัวหนังสือ มันไม่มีระเบียบที่ปฏิบัติลงไปจริงๆ. คนทั้งหลายที่เป็นเจ้าหน้าที่ เป็นข้าราชการเป็นอะไรก็ตาม ไม่ยกเว้นใคร ชวนาชาวไร่อะไรก็ตาม มันมีแต่ธรรมเนียม มันมีแต่ระบบ ระบบว่าทำอย่างนั้นทำอย่างนี้ มันมีแต่เสียงพูดจา

ระบบงาน ระบบงาน มันก็มีแต่ระบบ, งานก็มีแต่ระบบ ระบบงานก็มีแต่ระบบ มันไม่มีการกระทำลงไปจริงจริง มันเลยไม่สำเร็จประโยชน์อะไร. ฉะนั้นจึงต้องขอใช้คำว่า เมื่อยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทแล้ว มันก็ไม่ดีกว่าหมา ดีกว่าหมาไปไม่ได้, แล้วมันก็ดีกว่าแรดไปไม่ได้ มันฟังอะไรไม่ถูก มันมีแต่ปัญหาว่า อย่างไร? ที่ไหน? เท่าไร? เมื่อไร? ของใคร? มีแต่อย่างนี้.

นี่มันพอแล้วเท่านี้ คำเดียวพอแล้ว คำเดียวพอแล้ว, ขอให้รู้เดี๋ยวนี้ว่าอาตมาพูดคำเดียวพอแล้วว่า ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท ที่ถ้าพระพุทธเจ้าท่านเรียกด้วยภาษาธรรมะของท่าน ก็เรียกว่า กาม มันตกอยู่ภายใต้อำนาจของกาม, ถ้าภาษานักจิตวิทยาอย่าง ชิกมันด์ ฟรอยด์ ก็ว่าตกอยู่ภายใต้อำนาจของ เซ็กซ์ ของสิ่งที่เรียกว่า เซ็กซ์.

สิ่งที่เรียกว่า เซ็กซ์ หรือกามนี้ มันเป็นเรื่องของระบบประสาท ซึ่งมันมีอยู่ทั่วไปทั้งร่างกาย ระบบประสาทมันมีอยู่ทั่วไปทั้งร่างกาย. เมื่อตกเข้าไปใต้ระบบประสาทแล้ว มันก็รู้สึก พอรู้สึกมันก็อยากอย่างนั้น ต้องการอย่างนี้ ต้องการอย่างโน้น อย่างน้อยมันก็มีปัญหาตามขึ้นมาว่า อะไร? หรือบางที่มันมีปัญหายุ่งยากขึ้นมาว่า ต่อสู้ป้องกันด้านทานอะไร? โกลาหลวุ่นวายขึ้นมาอย่างไร? นี่ก็เรียกว่า ปัญหา.

เมื่อตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทแล้ว มัน

ก็จะมีปัญหา ปัญหา ปัญหาที่เรียกว่า question question เป็น ปัญหา คือคำถาม ต้องถาม ปุจฉา, แล้วปัญหาที่เรียกว่า problem problem คือความยุ่งยากลำบาก ยุ่งยากลำบากที่ต้อง สะสาง; ปัญหาที่เป็นปุจฉาหรือ question ก็ดี ที่เป็นปัญหา ยุ่งยาก problem ก็ดี มันมาแต่สิ่งที่มีมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจ ของระบบประสาท.

ถ้าทุกคนไม่อยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทแล้ว จะ นิพพานกันทุกคน จะเป็นพระอรหันต์กันทุกคน เป็นพระ อรหันต์กันได้ทุกคน ขอแต่อย่าตกอยู่ภายใต้อำนาจระบบ ประสาทเพียงอย่างเดียวเท่านั้น.

นี่เอาตามเหตุจนหมดแรงแล้ว หมดเวลาด้วย จึงขอพูด เพียงคำเดียว คำเดียว คำเดียว วันนี้คำเดียวว่า ไม่ตกอยู่ ภายใต้อำนาจของระบบประสาท คือต้องดีกว่าหมา หรือเสมอกันกับหมา หรือให้ดีกว่าหมาได้ก็ยิ่งดี เพราะไม่ตกอยู่ภายใต้ อำนาจของระบบประสาท. ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบ ประสาทแล้ว มันก็มีแต่คำถามอย่างนี้เท่านั้น เรียกว่ามีอารมณ์ มีอารมณ์ที่จะต้องถาม มีอารมณ์ อารมณ์ถามอยู่ในใจ ว่า ผู้ใด? ว่าใคร? ว่าอะไร? ว่าที่ไหน? ว่าอย่างไร? ว่าเมื่อไร? ว่าเท่าไร? โดยวิธีใด? เหตุไร? เพราะฉะนั้นถ้าท่านทั้งหลาย ไม่เป็นแรดเกินไป ก็คงพอจะฟังดูว่า การตกอยู่ภายใต้ อำนาจของระบบประสาท มันเลวทรามเท่าไร มันเลวทราม

เท่าไร มันเลวทรามเท่าไร มันอันตรายเท่าไร นำอันตราย
เท่าไร.

ขอให้สนใจตั้งแต่สิ่งแรกที่สุด ที่เรียกว่ามันเกิดได้ แม้
แต่ว่าเสียงเรไรหรีง เสียงกบร้อง เสียงไก่ขัน แมวมามาเคลีย
หมามาเบียด สุนัขหอน สัตว์ทั้งหลายก็คึกคะนองไปตาม
สัญชาตญาณของสัตว์เดรัจฉาน เพราะมันตกอยู่ภายใต้อำนาจ
ของระบบประสาท. ถ้าไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบ
ประสาทแล้ว มันจะตีขึ้น ตีขึ้น เลื่อนชั้นขึ้น เลื่อนชั้นขึ้น จะไป
เป็นพระอรหันต์ และจะบรรลुพระนิพพานได้ด้วยกันทุกคน.

เรื่องนี้มีเท่านี้ วันนี้มีเท่านี้ มีคำเดียวเท่านั้น มีคำพูด
เพียงคำเดียวว่า ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท แล้ว
ก็ไปใคร่ครวญดูเองว่า แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันเป็นอย่างไร,
ต้นไม้ต้นไม้ไถ่ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท ต้นไม้
มีความรู้สึกเอรีดอรรอยตามระบบประสาทของต้นไม้ ต้นไม้
แท้ ๆ นี้ ออย่าว่ามาถึงสัตว์ ออย่าว่ามาถึงคนเลย. สิ่งใดมีความ
รู้สึกทางระบบประสาท แล้วสิ่งนั้นจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของ
ความรู้สึกทางระบบประสาท เพราะฉะนั้นจึงเป็นปัญหาทั้งนั้น
เป็นปัญหาทั้งนั้น.

เดี๋ยวนี้คนเราควรมีเครดิตอะไรมากกว่านั้น ดีกว่านั้น
มันก็ไม่ควรจะต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทมากถึง
ขนาดนั้น. จึงขอชี้ว่า ทำไมจึงไปพระนิพพานไม่ได้? ทำไมจึง

มีธรรมะไม่ได้? ทำไมจึงมีธรรมะสูงขึ้นไม่ได้? เพราะมันตก
อยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาทเต็มที่.

นี่เวลาก็หมดแล้ว แรงก็ไม่มีแล้ว เหนื่อยแล้ว แล้วก็
ไม่สบายด้วย, ขอกภัยหรือไม่ขอกภัยก็ได้ เพราะพูดตรง
พูดตรงไม่ต้องขอกภัย แรดทั้งหลายจะฟังถูกหรือไม่ฟังถูกก็
ตามใจ แต่ถ้าฟังถูกก็จะเป็นการดี ว่าอย่าตกอยู่ภายใต้อำนาจ
ของระบบประสาท มิฉะนั้นมันจะมีแต่ระบบ แล้วมันไม่มีการ
ปฏิบัติที่แท้จริง.

ดูสิคนในโลก คนในโลกมันมีแต่ระบบ ระบบนั้นระบบ
นี้ ระบบนั้นระบบนี้ ทำงานอย่างนั้นอย่างนี้ เรียกว่ามีแต่
ระบบ แต่การปฏิบัติงานลงไปจริงๆมันไม่มี เพราะฉะนั้น
มันจึงไม่มีประโยชน์อะไรในทางธรรมะ จึงไม่เป็นพระอรหันต์
ไม่บรรลุพระนิพพาน เพราะว่ามันมีแต่การตกอยู่ภายใต้
อำนาจของระบบประสาท เต็มทั่วไปทุกหัวระแหง.

อาตมาขอยุติการบรรยาย เพราะความหมดแรง และ
หมดเวลาเพียงเท่านี้. พูดคำเดียวว่า อย่าเป็นแรด ขอให้ฟัง
ให้ถูกว่า อย่าตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท อย่าให้
มันเร็วกว่าหมา ให้มันเสมอกับหมา หรือมันดีกว่าหมา โดย
ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของระบบประสาท.

ขอยุติการบรรยาย.

วิธีทำไม่ให้นันตาย

แม้ฉันตาย ภายลับ ไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่ง ยังแจ้ว แว่วหูสหาย
ว่าเคยพลอด กันอย่างไร ไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉัน ไม่ตาย ภายธรรมยัง

ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับ ท่านทั้งหลาย อย่างหนหลัง
มีอะไร มาเขี่ยไค้ ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่ง ร่วมด้วย ช่วยชี้แจง

ทำกับฉัน อย่างกะฉัน ไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิด ผลสนอง หลายแขนง
ทุกวันนี้ สันทนา อย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้ง ที่สุดได้ เลิกตายกัน ฯ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

หนังสือชุดหมุดธรรมจักร

ปทานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน

บทนำ

เมื่อหลายปีมาแล้ว และเรื่อย ๆ มา จนกระทั่งบัดนี้ มีคนมารบเร้าว่าทำไมไม่ทำปทานุกรมคำธรรมะขึ้น เพื่อให้สะดวกแก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาจะค้นคว้า.

อาตมาก็บอกว่า เห็นด้วยที่จะมีปทานุกรมเช่นนั้น และก็รับปากกับคนเหล่านั้นทุกคราวไปว่าจะพยายามลองทำดู แต่ล่วงมาจนถึงบัดนี้ ก็ยังไม่ได้ทำ.

บัดนี้ก็ไม่มีความ หรือกำลังแขนที่จะเขียน หรือจะเรียกว่าแต่งหนังสือปทานุกรมเช่นนั้นได้ ก็เป็นอันว่าจะต้องพูดด้วยปาก.

มันก็เลยกลายเป็นว่า แต่งหนังสือปทานุกรมบนธรรมาสน์เป็นปทานุกรมธรรมะ แต่มีเฉพาะคำในแง่ของการปฏิบัติเท่านั้นเอง เป็น ปทานุกรมธรรมะ สำหรับผู้ปฏิบัติที่อยู่นอกวัด.

จะเลือกเอามาแต่คำที่เห็นว่า เป็นคำธรรมะโดยตรง หรือเป็นคำธรรมะที่เขามองข้ามกันไป ไม่มองเห็นความสำคัญของคำชนิดนั้น ซึ่งแสดงธรรมะอยู่ในตัว.

เป็นคำที่ให้ความหมายในทางภาษาธรรม แก่คำในภาษาคน นี้เป็นส่วนใหญ่; ทั้งนี้ก็หวังว่า ผู้ที่จะศึกษานั้นจะได้ฝึกฝนสติปัญญาของตน ให้รู้จักมองความหมายของคำธรรมดาสามัญที่สุด ที่พูดกันอยู่ตามธรรมดา นั้น ให้เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นภาษาธรรม ชื่นมา.

กิ ๓ กิ.

(ก.กิน ก.กาม ก.เกียรติ)

ก.กิน คำว่ากินในที่นี้ ไม่ได้หมายแต่กินทางปาก แต่หมายถึง การกินโดยทวารทั้งห้า คือตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือในบางกรณีก็ทั้งหก คือใจด้วย. ต่างจากคำว่ากาม ก็เพราะว่าคำนี้ไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องทางเพศ หมายถึงกินด้วยความหิวหรือความต้องการ หรือให้ครบถ้วนตามที่ธรรมชาติต้องการ.

กินทางปากนั้นยังเป็นเรื่องน้อยเกินไป ยังมีกินทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้นหรือทางปาก นี้เรียกว่าทางกาย; แต่คนที่ไม่ได้เคยศึกษา หรือว่าไม่เคยสังเกตมา ก็จะไม่รู้สึกว่ามันนั้นก็เป็นการกิน. คนเราอยู่ไม่ได้ โดยที่ไม่ได้รับอะไรมาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มันทนไม่ได้ หรืออยู่ไม่ได้ หรือผิดธรรมชาติ, กินทางปากนี้ยังน้อยไปไม่พอ มันจึงมีกินทางตา ทางหู ทางจมูก เป็นต้นด้วย.

ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่าปัญหาเรื่องนี้มันกว้างขวางถึงอย่างนี้ อย่างว่าเด็กเล็กๆ เด็กทารกนอนอยู่ในเบาะ ก็ต้องดูพวงปลาตะเพียนเขียวๆ แดงๆ ที่แขวนห้อยอยู่ อย่างนี้เรียกว่าเด็กทารกนั้นกินทางตา ถ้าไม่ได้กินทางตา ตามันก็กระสับกระส่ายเหมือนกับไม่อิ่ม มันจึงต้องมีกินทางตา

เป็นต้น. หรือว่าเด็กทารกนั้นต้องฟังเพลงขับกล่อมในทางหู ที่ที่เสียงหรือมารดาจะต้องขับกล่อมด้วยเพลงกล่อมเด็ก ให้ได้กินทางหู แล้วหูมันก็ไม่กระสับกระส่ายเหมือนกับว่าไม่หิว, ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายนี้ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน. จนกระทั่งโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็มีการกินโดยทวารทั้งห้า นี้อยู่เป็นประจำ แต่ไม่ได้เกี่ยวกับกามารมณ์.

ฉะนั้นคำว่ากินนี้ มีความหมายแยกออกไปต่างหาก คือไม่เกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นเพียงงานของสัญชาตญาณ ที่มันต้องการจะให้มืออะไรเข้ามาให้ครบ โดยทวารทั้งห้าหรือทวารทั้งหก. ถ้าทำไม่ถูกต้อง ปัญหาที่จะต้องเกิดขึ้น เป็นความผิดปกติ หรือถ้าทำมากเกินไป มันก็จะกลายเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์, ฉะนั้นเรื่องกินนี้ ก็ต้องระวังให้ดี.

ก.กาม นี้มีความหมายเป็นเรื่องทางเพศโดยตรง ผิดจากคำว่ากิน เรื่องกามนี้ก็มิได้ทั้งห้าทวารหรือหกทวาร ส่วนใหญ่จะเส็งกันเพียงห้าทวาร คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นี้เรียกกันว่ากามคุณห้าอย่าง และเป็นเรื่องระหว่างเพศ แล้วไม่มีอะไรจะครอบงำจิตใจคนมาก เหมือนกับอารมณ์ที่มีความหมายทางเพศ.

ดังพระพุทธภาษิตใน เอกนิบาต อังคุตตรนิกาย ที่ได้ตรัสไว้เป็นคู่ๆ ว่า เราไม่เห็นรูปอะไรจะครอบงำจิตใจของบุรุษ แล้วตั้งอยู่เหมือนรูปแห่งสตรี เราไม่เห็นเสียงอะไรที่จะ

ครอบงำจิตใจของบุรุษ แล้วตั้งอยู่เหมือนเสียงแห่งสตรี. นี่ก็หมายความว่าทั้งฝ่ายสตรีและฝ่ายบุรุษ มีอารมณ์ที่เนื่องอยู่ด้วยเพศตรงข้ามเป็นเครื่องครอบงำจิตใจ ตั้งอยู่อย่างไม่มีอะไรเหมือน.

นี่คือความหมายของสิ่งที่เรียกว่ากาม มีอารมณ์ชนิดที่เป็นการกระตุ้นความรู้สึกทางเพศโดยเฉพาะ ไม่เหมือนกับอารมณ์ที่เรียกว่า ก.กิน นั้นไม่กระตุ้นทางเพศ ก.กามนี้กระตุ้นทางเพศโดยเฉพาะ. แต่แม้อย่างนั้น บางทีอารมณ์ทางกามนี้ ยังพ่ายแพ้แก่อารมณ์ทางเกียรติ หรือทางตัวตนไปเสียก็มี เช่นว่ารู้สึกถูกหลอ่เกียรติ แล้วความรู้สึกทางกามก็หายไป อย่างนี้ ก็เรียกว่ามันยังไม่ใช่มีอำนาจสูงสุดอะไรนัก บางคราวมันก็ถูกระงับเสียด้วยความรู้สึกทางก.เกียรติหรืออึดตา. สิ่งที่เรียกว่ากามเป็นอารมณ์ของกิเลสกาม หรืออารมณ์ของกามตัณหา นั้นแหละคือ ก.กาม.

ก.เกียรติ นี้ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกทางเพศ และไม่เกี่ยวกับความรู้สึกทางกาม, มันกลายเป็นเรื่องทางภพ หรือทางอึดตา ที่มีความรู้สึกว่าตัวกูหรือของกู แล้วส่วนใหญ่ก็เนื่องอยู่กับทิฐิ คือความคิดเห็น ความหมายมันด้วยความคิดเห็นไม่ได้เป็นไปในอารมณ์ทั้งห้า; เพราะว่าโดยแท้จริงแล้ว เป็นไปในทางอัมมารมณฺ์ คือเกี่ยวกับมโนทวารโดยตรงแต่อย่างเดียว.

เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรตินี้ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็เป็นเรื่องเสียดทานวิญญาณอย่างสูงสุด นำความพินาศให้แก่อัตว์นั้น ๆ ถึงที่สุด เพราะฉะนั้นต้องเอามาพูดเป็นคำแรก เช่นเดียวกับตัว ก. เป็นพยัญชนะตัวแรก แห่งพยัญชนะในภาษาไทยเรา

กกจูปมสูตร.

กกจูปมสูตร (กะกะจูปะมะสูตร) สูตรว่าด้วยอุปมาคือ เลื่อย แม้ว่าจะป็นชื่อสูตร แต่ไม่ใช่เอามาพูดกันอย่างเรื่องปริยัติ. เป็นเรื่องที่ได้เคยช่วยเอาตนเอง ให้ออกจากอันตรายหลาย ๆ อย่างตลอดมา ยังคงเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อยู่กระทั่งบัดนี้ ก็เพราะอุปมาอันนี้ซึ่งจะต้องเล่าเรื่องกินสักเล็กน้อย.

ข้อความมีว่า: ถ้าภิกษุถูกโจรจับมัดเอามา แล้วเอาเลื่อยเลื่อย พอเลื่อยตัดหนังขาด ภิกษุนั้นเจ็บ มีจิตใจโกรธต่อโจรนั้นแล้ว ภิกษุนั้นไม่เชื่อว่าคนของเรา, ถ้าโจรเลื่อยต่อไปอีกจนเนื้อขาด ความเจ็บทวีขึ้น ถ้าภิกษุนั้นโกรธต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นไม่เชื่อว่าคนของเรา, ถ้าโจรเลื่อยต่อไปจนถึงกระดูก เจ็บมากยิ่งขึ้นไปอีก ภิกษุนั้นมีจิตใจโกรธต่อโจรนั้น ภิกษุนั้นไม่

ชื่อว่าคนของเรา, และถ้าโจรได้เลื่อยต่อไปอีก จนถึงเชื้อในกระดูก ซึ่งมีความเจ็บสูงสุด แล้วภิกษุหนึ่งโกรธต่อโจรนั้น ภิกษุหนึ่งไม่ชื่อว่าคนของเรา.

หมายความว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงปฏิเสธ ภิกษุที่มีความโกรธ เพราะความเจ็บปวดที่เกิดจากโจรนั้น ท่านจัดว่าไม่ใช่คนของท่าน เพราะไม่ทำตามคำสั่งสอนของท่าน. เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่าไม่อดทน ไม่ให้อภัย มีความโกรธ.

ถ้าเราไม่รู้จักให้อภัย ไม่รู้จักบังคับความโกรธ มันก็ต้องโกรธ เพราะความเจ็บปวดเป็นต้น แล้วทำอย่างนี้จนเป็นนิสัย อะไรไม่ถูกใจหน่อยก็โกรธ มันก็มีเรื่องให้โกรธตลอดเวลา ก็เลยเป็นอันว่า ไม่ต้องมีจิตใจนึกที่เป็นคนของพระพุทธเจ้า คือเป็นคนที่ไม่อดกลั้นอดทน หรือให้อภัยนั่นเอง, ไม่มีทางที่จะลดราวาศอกให้แก่ปรปักษ์ หรือแก่ศัตรูคู่อาฆาต, กระทั่งมันมีความเจ็บปวดเกิดขึ้นมาจากโรคภัย ปวดฟัน ปวดฝี ปวดแผลอะไรก็ตาม มันก็ไม่มีอาการอดกลั้นอดทน, มีจิตที่จะอาฆาตโกรธแค้นในสัตว์ บุคคล สังขารเหล่าอื่นเป็นนิสัย.

แต่ถ้าผู้ใดมาระลึกถึงคำสอน ที่ชื่อว่ากถกจูมสูตร อยู่เป็นประจำ แล้วกลัวให้มาก ในการที่จะไม่เป็นคนของพระพุทธเจ้า ก็จะเกิดความรู้สึกอันใหม่ คือเปลี่ยนแปลงใน

จิตใจ จะเกิดความรู้สึกที่เป็นที่ตั้งของความอดกลั้นอดทน, จะทนได้มากกว่าคนธรรมดา อย่างที่จะเปรียบกันไม่ได้. นี้เรียกว่ามีขันต์หรืออดทน แล้วก็จะมีหิริคือความละอาย ไม่กล้าทำอะไรให้ผิดไปจากแนว หรือว่าระบอบระเบียบที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางไว้ ถ้ามันจะเจออกป็นอกแนวแม้สักนิดหนึ่ง มันก็ละอายเหลือประมาณ.

แต่ใจความสำคัญอยู่ที่ว่า มีจิตบริสุทธิ์ หรือมี จิตปกติ คนเราถ้ามีจิตผิดปกติ ก็เรียกว่า จิตมันไม่บริสุทธิ์ เช่นไปโกรธเพราะเจ็บปวด จิตมันก็ไม่บริสุทธิ์ หรือมันผิดปกติแล้ว, แม้แต่ปวดฟัน ปวดฝี ถ้าจิตผิดปกติแล้ว ก็เรียกว่า เสียความปกติแห่งจิตหรือความบริสุทธิ์แห่งจิต นั้นแหละคือความที่ไม่เป็นคนของพระพุทธเจ้าแล้ว เพราะมันเสียสภาพสะอาด สว่าง สงบไปเสียแล้ว อย่างนี้.

นี่ขอให้นึกถึงคำว่า เลื่อยหรือกกจ (กะกะจะ) กกจนี้ แปลว่าเลื่อย, ให้นึกถึงเลื่อยๆ ไว้ให้มาก ว่าพระพุทธเจ้า ท่านตรัสไว้อย่างไร. อาตมาขอแปลคำสอนเรื่องเลื่อย ก็นึกถึง อยู่เสมอ จนต้องเอามาเรียงลำดับไว้ เป็นคำที่ ๓ ของ ปทานุกรมนี้.

กถา

กถานี้แปลว่า คำพูด เมื่อมีการพูด มันก็ต้องมีคำพูด คำพูดนั้นเรียกว่ากถา, แปลเป็นภาษาธรรมดาก็คือ ถ้อยคำ สำหรับพูด.

คำว่ากถานี้ เป็นคำกลาง ๆ คือยังไม่ได้กำหนดลงไปให้ชัดว่า เป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว มันจะเป็นคำเท็จหรือคำจริง ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำหยาบหรือไพเราะ ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำยุยงให้แตกกัน หรือว่าเป็นคำสมานสามัคคี ก็เรียกว่ากถาได้, เป็นคำเพื่อเจ้าหรือมีประโยชน์ ก็เรียกว่ากถาได้ แต่เราอาจจะเติมคำเข้าข้างหน้าว่า เป็นกถาที่ถูกต้องเป็นกุศล หรือว่าเป็นกถาที่เป็นอกุศล.

ธรรมดาก็นิยมใช้กันไปในทางที่เป็นฝ่ายดีฝ่ายถูกต้อง เพราะถือว่าเป็นคำที่ควรกล่าว ถ้าเป็นคำที่ไม่ควรกล่าวเป็นคำผิด ๆ ก็เรียกว่ามิจฉากถา, เราจึงถือเอาคำว่ากถานี้มาในทางฝ่ายดีแต่ถ้อยคำนั้นมันเป็นกลาง ๆ. เช่นคำว่าทฤษฎีนี้เป็นกลาง ๆ แปลว่าความเห็น จะเป็นมิจฉาทฤษฎีหรือสัมมาทฤษฎีก็ต้องเรียกว่า ทฤษฎี แต่ที่ใช้กันอยู่จริงนั้น คำว่าทฤษฎีใช้ไปในทางผิดทั้งนั้น ใครมีทฤษฎีแล้วคนนั้นก็คือมี มิจฉาทฤษฎี นั่นเอง. แต่ส่วนคำว่ากถานี้หมายในทางถูกต้อง ถ้ากถาแล้วก็หมายความว่า เป็นคำที่ควรพูด.

สิ่งที่เรียกว่าภานี้มีความสำคัญ จะต้องระวัง อย่าพูดโดยไม่ระวัง คือปราศจากสติ. การจะพูดจาอะไรออกไป ต้องมีสติสมบูรณ์เสียก่อน รู้สึกตัวเต็มที่เลยว่า คำพูดที่พูดออกไปนี้ มันจะมีอะไรเกิดขึ้น จะได้ระวังแต่ให้เป็นไปแต่ในทางที่ควรจะพูด. การที่บุคคลคนหนึ่งมีสติ แล้วก็รู้ดีว่า คำพูดที่พูดออกไปนี้ จะทำให้เขาเจ็บใจแน่ คือจะตำหนิตัวเองอย่างนี้ก็ควรจะคิดเสียใหม่ คือจะต้องหยุดไว้; เป็นกถาชนิดที่ทำให้เกิดความเสียหายเบียดเบียนผู้อื่นแล้ว ก็เรียกว่าผิดทั้งนั้น ไม่พูด.

ฉะนั้นเรื่องเท็จ เรื่องหยาบคาย เรื่องยุยงให้แตกกัน หรือเพื่อเจอนี้ ก็เว้นเสีย, เหลือแต่คำจริง คำไพเราะ คำสมควรสามัคคี และก็มีประโยชน์ด้วย. การที่มีการพูดจาไม่ระมัดระวังนั้น เป็นลักษณะของคนพาล ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ใช่สัตบุรุษ ผู้เป็นสัตบุรุษจะต้องระมัดระวังการพูดจาเป็นอย่างยิ่ง จนถึงกับมีหลักว่า จะพยายามพูดแต่น้อยที่สุด จะไม่พูดโดยที่ไม่จำเป็น; มันจะเกิดนิสัยที่พูดอะไรง่าย ๆ พล่อย ๆ ไป จนในที่สุดต้องวินาศฉิบหาย เพราะคำพูดที่เคยชินเป็นนิสัยในการพูดพล่อย ๆ. อย่างมีสุภาสิตโบราณโบราณว่า *ปลาหมอตายเพราะปาก* หมายถึงการที่ชอบพูดอย่างไม่ระมัดระวัง, หรือถ้าพูดว่า *ถ้าพูดไปสองไพเบี้ย ถ้านิ่งเสียก็มีค่าถึงตำลึงทอง*.

คนเดียวนี้ไม่ค่อยถือสุภาสิตทำนองนี้ ชอบवाद แล้วก็เสียนิสัยมาตั้งแต่เล็ก ๆ ก็ว่าได้ เพราะว่าความนิยมหรือการศึกษาแห่งยุคปัจจุบันนี้ มันส่งเสริมไปในทางให้คนชอบพูดคุยโว ชอบवादด้วยการพูด; ผิดกับสมัยโบราณโบราณที่เขาชอบนิ่ง หรือเขาซื่ออายุก็สุดแท้ แต่ว่าเขาก็คิดมาก พูดออกมาที่หนึ่งก็มีส่วนถูกต้องมาก แต่ถ้านิ่งเสียในบางกรณี นั้นมีค่าเท่ากับตำลึงทอง, นี้โดยมากที่พูดออกไป มีค่าหนึ่งไฟเบี่ย ถ้าไม่พูดแล้วก็จะมีความค่าตำลึงทองเสมอ.

การพูดนี้ทำให้เสียกำลังของจิต ฉะนั้นอย่าพูดมาก โดยเฉพาะที่พูดคุยกันเหลวไหล ๆ นี้ เว้นเสียได้ก็ดี กระทั่งไม่พูดตั้ง. พระพุทธเจ้าท่านทรงมีเสียงน้อย และทรงสรรเสริญความเป็นผู้มีเสียงน้อย คือพูดเบา แล้วก็ไม่ได้พูดโดยที่ไม่จำเป็น, ท่านจึงตรัสไว้เป็นหลักว่า *นอนเสียดีกว่าพูดเรื่องที่ไม่ควรพูด* ทั้งที่การนอนนี่ก็เป็นความผิดหรือความเลวอย่างหนึ่งแล้ว คือเกียจคร้านนั่นเอง. ท่านสอนว่ากลางวัน นี้ไม่ควรจะนอน เพราะมันเป็นเรื่องของการเกียจคร้าน แต่ถ้าไปพูดเหลวไหล หัวเราะสรวลเสเฮฮา ก็ว่านอนเสียดีกว่า มันยังไม่เสียหายมากเหมือนกับไปพูดเหลวไหล.

ขอให้ทุกคนสนใจที่จะพูดแต่ด้วยคำที่เป็นภถา คือสมควรแก่การพูด. คำว่าภถานี้ ยังมีคำอธิบายอย่างอื่น ๆ ต่อไปอีก.

กถาวัตถุ

กถาวัตถุ ตามตัวหนังสือก็แปลว่าวัตถุแห่งกถา, กถา แปลว่าการพูดจา วัตถุ แปลว่า ที่ตั้งที่อาศัย กถาวัตถุ ก็ แปลว่าที่ตั้งแห่งการพูดจา. พูดให้ชัดเจนไปกว่า สิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งการพูดจา.

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สิ่งที่เรียกว่ากถานั้นหมายถึง สิ่งที่ควรพูด ฉะนั้นวัตถุที่เป็นที่ตั้งแห่งกถา ก็จะหมายแต่เรื่อง ที่ควรพูด. ที่นี้คนโดยมากก็พูดกันตามอำนาจของกิเลส กิเลสของเขาอยากจะทำอย่างไร เขาก็พูดอย่างนั้นพูด เรื่องนั้น ก็เลยเป็นเรื่องสรวลเสเฮฮาไปตามกิเลส. ที่นี้แม้ไม่ถึงอย่างนั้น ก็คือการพูดเรื่องที่ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ แม้จะเป็นเรื่องจริง หรือนำฟังสนุกสนานนำฟัง แต่ถ้าไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ แล้วก็ไม่ใช่เรียกว่ากถาในที่นี้ บางที่จะเรียกว่า เจริญฉานกถา; อย่างภิกษุสามเณรไปพูดเรื่องบ้าน เรื่องเมือง เรื่องเงิน เรื่องของ เรื่องโลกๆ ก็เรียกว่า เจริญฉานกถา.

มีข้อความในพระบาลีที่ว่า เดียรถียอื่น คือพวกใน ศาสนาอื่นลัทธิอื่นนั้น พูดกันเรื่องรถ เรื่องเรือ เรื่องบ้าน เรื่อง เมือง เรื่องสิ่งประหลาดมหัศจรรย์ เรื่องความเจริญของโลก

เรื่องทหาร เรื่องอะไรนี่. พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า เป็นเรื่องที่ไม่ควรพูด หรือเป็นเดรัจฉานกถา สำหรับสมณะหรือสำหรับสัตบุรุษ. ฉะนั้น สัตบุรุษนี่เป็นนักบวชก็ได้ เป็นชาวบ้านก็ได้ ถ้าเป็นสัตบุรุษแล้ว ก็จะพูดแต่เรื่องที่เรียกว่า กถาวัตถุ คือเรื่องที่ไม่ควรพูด. พระพุทธเจ้าท่านทรงระบุไว้ ๑๐ อย่าง ปรากฏอยู่ในตำรับตำราหนังสือแบบเรียน ไปหาเอาโดยรายละเอียดได้ เมื่อกกล่าวโดยหัวข้อก็คือ :-

๑. อัมปิจจกถา ถ้อยคำที่ชวนให้เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย อย่าให้มันโลกจัดเกินไป จนเป็นบาปเป็นอกุศล. คนเดี๋ยวนี้ปรารถนาเกินควรยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งกว่าสมัยพุทธกาลอีก ครั้งพุทธกาลก็มีคนปรารถนาเกินควร มันจึงมีคำสอนเรื่องว่า พูดกันแต่ในทางที่จะชวนให้ปรารถนาน้อย.

๒. สันตฤทธิกถา ถ้อยคำที่พูดแล้วชวนให้พอใจยินดีในสิ่งที่มืออยู่เป็นของตน. คนเราถ้าไม่พอใจในสิ่งที่มืออยู่ ก็จะรู้สึกว่าเป็นเหมือนกับไม่ได้มี ก็มีค่าเท่ากับไม่มี ฉะนั้นเขาจึงหิวหรือกระหายหรืออยากอยู่เรื่อย แล้วก็ไม่มีความสุขเพราะสิ่งที่มี. แต่ถ้ารู้จักทำความพอใจในสิ่งที่มี มันก็มีความสุข แม้มีกระต่อมอยู่ ก็รู้สึกเหมือนกับมีวิมานอยู่, คนมีตึกอยู่แต่ถ้าไม่พอใจ ก็ไม่มีความสุขเท่ากับคนที่เขาอยู่กระต่อมที่เขาพอใจ; เรื่องอื่นๆ ก็เหมือนกัน สิ่งใดมีอยู่สิ่งนั้นควรจะพอใจแล้วก็จะได้รับประโยชน์ เป็นความสุขเพราะความพอใจ ถ้า

ไม่มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ก็คือไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเลย.

แต่อย่าเข้าใจผิดว่า คำพูดชนิดนี้หรือหลักธรรมะข้อนี้ สอนให้ไม่ทำอะไร ไม่แสวงหาอะไร มันสอนให้แสวงหาให้ทำ ขึ้นมา ตามที่ถูกต้องแล้ว ไม่เกินควรอยู่แล้ว. และถ้าได้มาก็ ต้องรู้จักทำความพอใจ อย่างน้อยก็พอใจในความสามารถ ของตน ว่าตนสามารถที่จะทำมาได้ หามาได้ ก็ชอบใจตัวเอง นับถือตัวเอง แล้วเป็นสุขอยู่ตลอดเวลา แม้จะมีอะไรสักชนิด หนึ่งก็ต้องให้พอใจ และหยุดความกระหายได้.

๓. ปวีเวกกถา กถาที่ทำให้พอใจในปวีเวก คือ ความสงบ. เราไม่สงบ เพราะมีสิ่งรบกวนทางวัตถุ มีเสียง อื่นที่ก ก็ที่ทางวัตถุ, แล้วสิ่งรบกวนโดยบุคคลที่อยู่ด้วย มนุษย์ที่อยู่ด้วยกันเขาก็รบกวน, หรือว่าในที่สุดกิเลสนั้นแหละ รบกวนกว่าอะไรหมด. ต้องปราศจากการรบกวนของวัตถุ, ของบุคคลข้างนอก, แล้วก็ของกิเลสข้างในด้วย จึงจะเรียกว่า ปวีเวกะ. วิเวกแปลว่าเดี่ยวอย่างวิเศษ ปะเข้ามาอีกก็แปลว่า ทัวถึง, ปะ แปลว่าทัวถึง วิ แปลว่าวิเศษ เอกะ แปลว่า หนึ่ง; เราอยู่อย่างเป็นคนหนึ่ง เดี่ยวอย่างวิเศษอย่างสมบูรณ์ นี้ก็ สบาย ไม่มีอะไรรบกวน. นี้ถ้อยคำที่พูดให้พอใจในความ เป็นอย่างนี้ นั้นควรพูด กระทั่งถ้อยคำที่พูดแล้ว ทำให้ สามารถมีปวีเวกได้ ควรจะพูด.

๔. อสังสัคคกถา อสังสัคคะนี้แปลว่าไม่ระคนกัน

อสังสัคคกถาคือถ้อยคำที่ชักชวนไม่ให้ระคนกัน, รวมหัวจับกลุ่มกันสรวลเสเฮฮา นั้นเรียกว่า สังสัคคะ ไม่ทำอย่างนั้นเรียกว่า อสังสัคคะ, กถาที่พูดแล้วชวนให้พอใจในอสังสัคคะนี้เรียกว่า อสังสัคคกถา. เท่าที่จำเป็นก็คือ พูดจาชี้แจงซึ่งกันและกัน อย่าให้ชอบจับกลุ่มรวมหัวกันสรวลเสเฮฮา แม้แต่เป็นพระเป็นเณรแล้ว ก็ยังไม่ละจริตกิริยาอาการอย่างนี้ ซึ่งติดมาจากบ้าน, ที่บ้านก็ยิ่งมากกว่าที่วัด จะเห็นเด็ก ๆ ที่ได้รับการศึกษาอบรม ชอบทำอย่างนี้มาก.

๕. วิริยารัมภกถา, วิริยารัมภะ วิริยะ อารัมภะ ก็แปลว่า การปรารภปรารมภ์ในความเพียร, วิริยารัมภกถา คือ ถ้อยคำที่พูดไปแล้วกระตุ้นให้เกิดความพากเพียร รวมทั้งความกล้าหาญด้วย. วิริยะนี้มันมีความหมายกำกวมระหว่างความพากเพียรและความกล้าหาญ คนเราถ้าไม่กล้าหาญ มันก็ไม่กล้าจะทำอะไร ก็พากเพียรอะไรไปไม่ได้, ถ้าจะพากเพียร ถ้าไม่แนใจไม่กล้าหาญ มันก็ทำไปไม่ได้, สำหรับคำวิริยะนี้เป็นความพากเพียรเพราะความกล้าหาญ. พูดจาให้เกิดกำลังใจ ที่จะพากเพียรและกล้าหาญ ในทางที่เป็นประโยชน์, พูดเร้าใจให้อินดี ในการกระทำหน้าที่.

เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมี มักจะถือเสียว่าธุระไม่ใช่, มักจะถือเสียว่า เราพูดไปแล้วเดี๋ยวเขาก็จะไม่ชอบใจเรา จะตำเรา, นี้มันก็ไม่ถูกเหมือนกัน เพราะว่าเรามันพูดไม่เป็น ถ้าเราพูดเป็นไม่มีใครตำเรา และเขาก็จะเชื่อหรือทำตามเราก็ได้.

๖. สีสกถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้มีศีล ให้สนใจในศีล ให้มีศีล. ศีลคือความสงบเรียบร้อยทางกาย วาจา, ความถูกต้อง ความไม่ผิดพลาด ความไม่มีที่ตำหนิ ในทางกายทางวาจา แล้วก็เรียกว่า ศีล. ชักชวนกันให้เป็นอย่างนี้เรียกว่า สีสกถา.

๗. สมาธิกถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้สนใจ พอใจ หรือกระทำสมาธิ.

๘. ปัญญาถา คือถ้อยคำที่ชักชวนให้สะสมปัญญา เจริญปัญญา พอกพูนปัญญา.

๙. วิมุตติกถา คือถ้อยคำที่ชี้แจงให้เกิดความหลุดพ้นจากกิเลส.

นี่ก็มีความหมายชัดเจนอยู่แล้วทั้งนั้น.

๑๐. วิมุตติญาณทัสสนกถา คือถ้อยคำที่ทำให้เกิดญาณทัสสนะ ในความหลุดพ้นจากกิเลส. มันเป็นไปได้ถึงกับว่าบางคนหลุดพ้นไปจากปัญหาอะไรต่างๆแล้ว ก็หา รู้สึกตัวไม่ คนอื่นต้องช่วยชี้แจงอีกทีหนึ่งจึงจะรู้ว่า อ้าว นี่เราก็ปลอดภัย ตัวอย่างอย่างนี้ แม้ในเรื่องโลกๆ. ในเรื่องธรรมะชั้นสูง ก็ยังจะต้องช่วยชี้แจงให้มองเห็น ความหลุดพ้นนั้น ว่ามีอยู่อย่างไร ถูกต้องหรือไม่ ถึงที่สุดหรือไม่.

ทั้ง ๑๐ ประการนี้เรียกว่า กถาที่ควรพูด เพราะมีวัตถุประสงค์อย่างถูกต้อง ๑๐ ประการ.

มีถ้อยคำที่เป็นพระพุทธภาษิตที่นำประหลาดอยู่ข้อหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากเธอถือเอากถาวัตถุ ๑๐ ประการนี้ เป็นเครื่องกล่าวในการพูดจาแล้วไซ้ พวกเขาจะหึงครอบงำเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ด้วยเดชของเธอ ไม่ต้องพูดถึงการครอบงำถ้อยคำของพวกเขาอีกทั้งหลาย.

เป็นคำอุปมาสำหรับสมัยโบราณ ว่าเรื่องตบะเดชะอะไรนี้ เขาก็ยกเอาตบะเดชะของดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ พระอาทิตย์พระจันทร์นี้เป็นใหญ่เป็นมาตรการที่มาก. ถ้าคนพูดจាកันอยู่แต่กถาวัตถุ ๑๐ ประการนี้แล้ว ก็จะมีเดชมาก เหนือกว่าเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ จะครอบงำเดชของพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ดังนั้นไม่ต้องพูดถึง การที่จะไม่ครอบงำเดชของพวกอื่น คนเหล่านี้ ลัทธิอื่น.

นี่ขอให้ไปคิดว่า เรื่องการพูดจាកันนี้ จะไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยเสียแล้ว ถ้าเราจัดการถูกต้อง มันก็จะมีอำนาจมากถึงขนาดนี้.

กถาวัตถุกาล

กถาวัตถุกาล, กาละแห่งกถาวัตถุ เวลาที่เอามาใช้ในการพูดจา ก็มี เรื่องอดีต อนาคตและปัจจุบัน ฉะนั้นเราไม่อาจจะกล่าวเรื่องอะไรให้พ้นไปจาก เรื่องอดีต อนาคต ปัจจุบันไปได้.

ที่นี้มันมีข้อที่ต้องระวังว่า มันก็ต้องไม่พูดเพื่อเจ้าให้มันผิดไป เป็นคำพูดที่ผิด เป็นมิจฉาทิฎฐิหรืออะไรทำนองนี้. ถ้าพูดเรื่องอดีตก็ต้องให้เป็นประโยชน์แก่ความดับทุกข์, ถ้าพูดเรื่องอนาคต ก็ต้องให้เป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์, ถ้าพูดเรื่องเฉพาะหน้าปัจจุบัน ก็ให้เป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์.

แม้ว่าจะมีพระพุทธานุชาตที่อื่นตรัสไว้ ให้สนใจแต่เรื่องเฉพาะหน้า คือปัจจุบัน อย่าไปกังวลถึงอดีต อย่าไปหวังชะเง้อหาอนาคต. นั้นมันเป็นความหมายอย่างอื่น คือไปนึกถึงอดีตเพื่อเศร้า, ไปนึกถึงอนาคตเพื่อทะเยอทะยาน อย่างนี้ไม่ถูก มาจัดการกับเรื่องปัจจุบันให้ถูกต้อง นั้นแหละดี. แล้วก็มีคนเป็นอันมากที่มักจะทำเสียอย่างนั้น คือพูดเรื่องอดีต ไม่มีประโยชน์: เช่นพูดไปในทางให้เกิดความรู้สึกยึดถือตัวตน ตัวกูเคยมีแล้วในอดีต อย่างนี้เป็นต้น มันก็ส่งเสริมความยึดมั่นถือมั่น.

ถ้าจะปรารถนาอดีตก็ให้เป็นเรื่องของสติสัมปชัญญะ ที่ระลึกเอามาเพื่อเป็นเครื่องประกอบ อย่าให้กระทำผิดในปัจจุบัน, ถ้าจะคิดเผื่อไปในอนาคตบ้าง ก็เพื่ออย่าให้มันทำผิดขึ้นในเรื่องใดๆ; เราจะไม่มองดูอดีตหรืออนาคตเลยนั้นทำไม่ได้ ถ้าจะมองดูกัน ก็ให้มันเป็นประโยชน์แก่หน้าที่การงาน. แล้วที่สำคัญที่สุด ก็คือเรื่องของปัจจุบัน ความสำคัญที่สุดมันอยู่ที่การกระทำลงไปในปัจจุบัน มันมีความถูกต้องโดยมือดีดีเป็นครู และโดยมีอนาคตเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังนี้เรียกว่า เวลาที่เป็นไปในการพูดจาของมนุษย์เรา.

กรง

กรง ใคร ๆ ก็เคยเห็นกรง กรงขังไก่ ขังนก ขังเสือ ขังช้าง อะไร มันก็เรียกว่ากรง มีความหมายว่าเป็นเครื่องกักขัง; แต่นี่มันหลายชนิด มันเป็นกรงทางวัตถุก็มี, เป็นกรงทางจิตใจก็มี. กรงทางวัตถุ เช่นขี้กรงเหล็ก, ขี้กรงนี้ไม่สำคัญเท่ากับกรงทางจิตใจ คือกิเลส ตัณหา ซึ่งเป็นความยึดมั่นถือมั่นของบุคคลนั่นเอง กรงชนิดนี้ไม่แสดงขี้กรง และไม่แสดงการกักขังอย่างชัด ๆ เหมือนกรงทางวัตถุ แต่มันขังยิ่งกว่ากรงทางวัตถุ.

เมื่อเราเห็นสัตว์ถูกขังกรง เราก็คงจะสังเวชบ้าง แต่แล้วเราก็มอง จนไม่รู้จักสังเวชตัวเอง ที่ถูกขังกรงอยู่ยิ่งไปกว่าสัตว์นั้นๆ. สมมติว่าเราไปที่สวนสัตว์ เห็นสัตว์อยู่ในกรง เราก็คงจะสังเวชกันบ้าง ไม่มากก็น้อย แต่ใครบ้างมานึกเฉลี่ยมาถึงตัวเองว่า ไ้อ้เรานี้ถูกขังอยู่ในกรงยิ่งไปกว่านั้นอีก. ฉะนั้นจะต้องพูดเรื่องกรงในภาษาธรรมกันบ้างแล้ว กรงภาษาคน ภาษาสัตว์นั้น มันเป็นเรื่องเล็กน้อยไปแล้ว กรงในภาษาธรรมที่ซึ่งดวงวิญญาณของคนนี้มันสำคัญ อยากจะจัดให้เข้าใจง่าย เป็นกรงไม้ เป็นกรงเหล็ก เป็นกรงทอง แล้วเป็นกรงลม.

กรงไม้ นี้ไม่ค่อยแน่นหนาเท่าไร มันก็ได้แก่โลกียสมมติต่างๆ ไป เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เพชรพลอย แก้วแหวน บุตร ภรรยา สามีนี่มันเป็น กรงขังวิญญาณ แต่อยากจะให้ค่าให้น้ำหนักของมันแค่กรงไม้เท่านั้นเอง แค่กรงไม้ บางทีอาจจะผลึกให้พังให้หักไปก็ได้. ทีนี้ที่เหนียวแน่นขึ้นไปคือ กรงเหล็ก พูดอย่างนี้ทุกคนควรจะมองเห็นภาพพจน์ว่า กรงไม้กับกรงเหล็กมันต่างกันก็เล็กน้อย.

กรงเหล็ก นี้มันคือเรื่องของกรรมที่ทำให้เกิดวิบาก แล้วก็ยึดมันถือมันในผลของกรรม ก็เกิดเป็นกรงขังวิญญาณของบุคคลนั้น มีความหมายหรือน้ำหนักเท่ากับกรงเหล็ก มันยิ่งกว่ากรงไม้เห็นไหม กรงเหล็กคือว่า กรงของกรรม ของการเวียนว่ายไปตามกฎแห่งกรรม.

กรรทอง หลายคนอาจจะอยากเข้าไปอยู่ในกรรทอง กระมั่ง ถึงแม้จะเป็นกรร แต่ถ้ามันทำด้วยทอง มันอยากจะทำเข้าไปอยู่ คือสวรรค์วิมานนั้นแหละ ที่ปรารถนา กันนั้นแหละ สวรรค์วิมาน ทำบุญให้ทานสักนิดก็ปรารถนาวิมาน ปรารถนาสวรรค์ นั้นแหละมันคือกรรทอง ทำด้วยทองคำ ระวังให้ดี มันติดแล้วมันก็ออกยาก เพราะมันมีความล่อหลอกมาก.

กรรลม นี้ก็อาจจะไม่เคยได้ยินก็ได้ อยากจะชี้ว่า ลมนี้มันมองไม่เห็นตัว แล้วมันก็ไม่เป็นซีเหล็กที่แข็งขันอะไร แต่มันกลับติดหรือมันกักขังยิ่งไปกว่า. นี่คือการที่ซึ่งคนดีที่ติดในความคิด ระบุยังพวกพรหมดีกว่า บรรดาสัตว์ทั้งหลาย แล้ว พวกพรหมนี้เขาทะนง หรือพอใจว่าเป็นสัตว์ชั้นสูง ชั้นประเสริฐที่สุด ไม่มีสัตว์อันไหนจะสูงกว่า โดยเฉพาะพวกพรหมชั้นสูงสุด, พวกพรหมมีหลายสิบชั้น นี้เอาชั้นสูงสุด คือ เขามีตัวกูของกู ที่เขารู้สึกว่าดีที่สุด มีความสุขที่สุด.

พวกพรหมนี้มันยิ่งไปกว่าเทวดาในสวรรค์ พวกพรหมจะดูหมิ่นพวกเทวดาในสวรรค์ ว่าบ้ากามารมณ์, พวกพรหมก็ละกามารมณ์ บางพวกก็ไปติดอยู่แค่รูปฌาน ความสุขเกิดแต่รูปบริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์, บางพวกไปได้ไกลกว่านั้น ไม่ยึดติดในรูปฌาน ไปยึดติดในอรุณฌาน. ผลก็คือเขาไม่ละตัวกูของกูได้ ทั้งที่ไม่มีความเกาะเกี่ยวในกามารมณ์ หรือรูปธรรมอันบริสุทธิ์ ฉะนั้นเขาก็มีความยึด

มันในอิตตา ในตัวกู-ของกู ว่าประเสริฐที่สุด ไม่อยากพ้นจากความเป็นอย่างนี้. พอพูดว่า สักกายนิโรธ สักกายนิโรธ คือดับเสียซึ่งสักกายะ ดับเสียซึ่งตัวกูนี้ พวกพรหมเหล่านี้กลัวมาก สะดุ้งหัวันไหว คือกลัวตาย กลัวตายตามแบบพรหม ฉะนั้นความมันหมายเป็นตัวกู ของกู เป็นกรงลมที่ซึ่งพวกพรหมพวกนี้อย่างเหนียวแน่น เป็นพวกสุดท้าย.

ที่พูดว่ากรงลมก็น่าหัวเห็นไหม แต่มันเป็นกรงที่เหนียวแน่นไปกว่ากรงไม้ กรงเหล็ก หรือกรงทอง คือเอาความหมายมันเป็นตัวกูมาขังไว้ซึ่งตัวกู แล้วตัวกูมันคือลม; อย่างที่พูดมาแล้วตอนเรื่องตันกล้วย ไม่มีแก่น ผัสสายตนะทั้งหลาย ปราศจากความหมายแห่งอิตตาอิตนียา คือไม่มีตัวกู ไม่มีตัวตน. นี่พวกพรหมเขาเอาตัวตนบริสุทธิ์ที่สุด กักขังไว้ ไม่อยากพ้นไปจากตัวตน.

ขอให้มองดูกรงทางภาษาคน ที่ซึ่งสัตว์ขังคนก็ได้ แล้วกรงในทางภาษาศรรม คือเป็นนามธรรม ที่ซึ่งดวงวิญญาณของคนก็ได้. ถ้าโลกียทรัพย์ โลกียสุขต่างๆไป มันก็เป็นเรื่องกรงไม้, ถ้าเป็นเรื่องอำนาจของกรรมก็เป็นกรงเหล็ก, ถ้าเป็นสวรรค์อันแสนจะยั่วชวน ก็เป็นกรงทอง, ถ้าความบ้าตัวตน มันก็เป็นกรงลม สำหรับจะขังวิญญาณชั้นสุดท้ายของพวกพรหม.

นี่ขอให้อูว่า เมื่อเราเห็นนกติดกรง เราก็สลดสังเวช บางทีจะออกปากตำคนที่จับนกมาขังกรงก็มี ว่าช่างทำมันได้

ทรมานมัน แต่ที่ที่ตัวเองติดกรงอยู่นี้มองไม่เห็น ติดกรงที่ยัง
 ใปกว่านรก. ดูให้ดีจะเห็นว่า นกติดกรงนั้นยังไม่น่าเกลียดน่า
 ชังเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่าละอายเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่า
 เศร้าเท่ากับคนติดกรง, ไม่น่ากลัวเท่ากับคนติดกรง. นกมัน
 ติดกรงไม้น้อยๆ เท่านั้น มันไม่มีความหมายอะไรนัก คนติดกรง
 กรงไม้ กรงเหล็ก กรงทองอะไรนี้ ก็น่าละอายกว่า น่าเศร้า
 กว่า น่ากลัวกว่า.

ทุกคนควรจะลูบหัวลูบตัวเองดูบ้าง ว่ามีกรงอะไรมา
 ติดอยู่ที่ไหน จะได้แกะออกเสียบ้าง มันมีอยู่สักกี่ชั้น อย่า
 ทำเล่นกับกรง.

กลัวตาย

คำว่ากลัวตายนี้ เกือบจะไม่ต้องอธิบายอะไรกันมาก
 เพียงแต่จะแนะนำให้สังเกตสักหน่อยว่า ความกลัวตายเป็น
 ต้นตอของความกลัวทั้งหลาย. แต่เราไม่ค่อยสังเกต ไปมอง
 กันสั้นๆ ว่ากลัวผี กลัวจน กลัวเจ็บกลัวไข้ มองกันเสียเพียง
 เท่านั้น ไม่มองว่า ทั้งหมดนั้นมันมีมูลมาจากกลัวตาย: เช่น
 กลัวผี ก็เข้าใจว่าผีมันจะทำให้ตาย, หรือว่ากลัวเจ็บ ก็เรียกว่า
 ความเจ็บนั้นมันเป็นเหตุให้ตาย, หรือกลัวจน ก็กลัวว่าจะไม่มี

อะไรก็จนตาย, นี้กลัวละอาย กลัวจะละอายเขา มันก็หมายความว่า ละอายหนักเข้า ๆ ก็จะไม่มีการคบ ละอายหนักเข้ามันก็ไม่มีการคบ แล้วมันก็ต้องตาย.

ถ้าดูให้ละเอียดจะพบว่า ทุกอย่างมันไปรวมอยู่ที่กลัวตาย ถ้าไม่กลัวตาย ก็จะรู้สึกว่าจะมีความสุขเหลือที่จะกล่าว เพราะไม่มีความกลัวใด ๆ มารบกวน ทั้งเต็มสำนึก หรือครึ่งสำนึก หรือใต้สำนึก, ความไม่กลัวตายจึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจ.

ไม่กลัวตายนั่นมีได้หลายอย่าง: เพราะเป็นคนบ้า หรือบ้าบิ่นก็ไม่กลัวตาย, หรือเป็นสัตว์ที่ถูกมอมให้มึนเมา ในขณะที่มันก็ไม่กลัวตาย, หรือว่ามีมานะทิฎฐิครอบงำถึงที่สุดแล้ว ก็ล้วนแต่ไม่รู้จักความตายด้วยกันทั้งนั้น แต่ว่าความไม่กลัวตายชนิดนั้นไม่มีความสุขเลย. ความไม่กลัวตายชนิดที่มีความสุขนั้น หมายถึงความสิ้นไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้ถือว่าตัวตน.

มีเรื่องกล่าวไว้ในคัมภีร์เถรคาถาเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีใจความน่าสนใจ ว่า พวกโจรจับพระอรหันต์องค์หนึ่งมา จะทำลายชีวิตอยู่แล้ว ก็เป็นธรรมดาของพระอรหันต์ผู้ไม่มีความกลัว จึงไม่แสดงอะไรซึ่งเป็นนิมิตของความกลัวให้ปรากฏ จนพวกโจรพากันลังเล ถามท่านว่า ทำไมจึงไม่กลัวตาย ท่านก็ตอบด้วยถ้อยคำยืดยาวมาก แต่ที่เป็นใจความสำคัญนั้นก็มิได้อยู่ว่า.

สุทฺธํ ธมฺมสมุปฺปาทํ สุทฺธํ สงฺขารสนฺตตี มํนํไม่มี
 ะโรนอจจากการเกิดขึ้นแห่งธรรมชาติ ธรรมดาล้วน ๆ มํนํ
 ไม่มีะโรนอจจากการสืบทอดแห่งสังขารล้วน ๆ. ปสฺสนฺตสฺส
 ยถาภูตํ น ภยํ โหติ ความฉิฯ ดูก่อนนายโจรคามณี ผู้ใด
 เห็นอยู่ตามที่เป็นจริงอย่างนั้น ความกลัวย่อมไม่มีแก่เขา.

ข้อนี้หมายความว่า ผู้ใดเห็นธรรมชาติลึกซึ้งจนถึงกับ
 ว่า ไม่มีอะไรในบรรดาสິงทั้งหลายทั้งปวง ที่กำลังเป็นไปอยู่นี้
 จะเป็นชีวิต หรือความตาย หรืออะไรก็สุดแท้ มํนํเป็นเพียง
 การเกิดขึ้นตามธรรมชาติล้วน ๆ, เป็นการสืบทอดเป็นไปของสิ่ง
 ที่เรียกว่าสังขารล้วน ๆ ไม่มีอะไรมากกว่านั้น ที่จะเอามาเป็น
 ตัวเป็นตนได้ ดังนั้นจึงไม่มีเราสำหรับจะกลัว. พวกโจรได้
 ฟัง ก็พากันรู้สึกขนพองสยองเกล้า ในที่สุดก็ทิ้งดาบ ละ
 โจรกรรม เข้ามาบวช บางคนก็บรรลุนิพพาน.

นี่เป็นเครื่องแสดงว่า เรื่องกลัวตายหรือไม่กลัวตายนี้
 เป็นปัญหาที่จะต้องศึกษาให้ดี.

กลี

กลี บางทีก็เรียกว่า กลี แปลว่าความชั่ว ในภาษาประพันธ์เรียกว่า กลีบร, กลีชาติ แปลว่า ชาติชั่ว, กลียุค แปลว่า ยุคที่มันชั่ว ยุคที่มีความทุกข์. ถ้ากล่าวตามการบัญญัติของพวกอินเดียหรือพวกพราหมณ์ ยุคที่กำลังเป็นปัจจุบันนี้เรียกว่า กลียุค มีความชั่วมาก จนถึงกับพระพุทธเจ้าจะต้องเกิดขึ้นมาช่วยแก้ไข, นี้เรียกว่า กล่าวตามภาษาคนโดยทั่วไป.

ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว ยังจะต้องระวังมากกว่านั้น กลีบร คือความชั่วนั้น คืออกุศลหรือบาปต่างๆ เมื่อใดมันเกิดขึ้นในใจ ก็เป็นกลีชาติ ไ้คนชาติชั่ว เวลาที่ทนทุกข์ทรมานเสวยวิบากของกรรมอันชั่วอันเป็นบาปอยู่นั้นเรียกว่า กลียุค. ฉะนั้นในคนๆ เดียว ในวันหนึ่งวันเดียวอาจจะเกิดกลีชาติ หรือกลียุคขึ้นหลายๆ ครั้งก็ได้. ขอให้ระวังสิ่งนี้ให้ดี ๆ คือสิ่งที่เรียกว่ากลีเป็นภาษาโบราณโบราณ คงจะเกลียดชังกันนักหนาามาแต่โบราณโบราณแล้ว.

กัป

คำว่า กัป (กัปปะ) เราจะออกเสียงสั้น ๆ ว่ากัป. เท่าที่ถือกันเป็นหลัก ก็ใช้เป็นชื่อของระยะเวลาอันยาวนาน แแสนจะนาน เรียกว่า กัปหนึ่ง, ยังเปรียบเทียบว่า มีภูเขาขนาดภูเขาหิมาลัย มีเทวดาเอาผ้ามาปิด ทีหนึ่งปีหนึ่ง กว่าภูเขาจะราบเรียบไป มันจะนานสักเท่าไร เขากล่าวไว้โดยภาษาคนเป็นอย่างนี้. แล้วไม่ใช่มีกัปเดียวมีหลายกัป ถ้าเป็นกัปที่กำลังพังทลายลงไปเรียก สังวัฏฏกัปปี กัปที่กำลังก่อขึ้นเรียกว่า วิวัฏฏกัปปี, นั้นเป็นภาษาคนตามธรรมดา.

นี่อยากจะแนะนำ ถ้าว่ากันโดยภาษาธรรม ก็ควรจะตีความหมายไปในทางคุณค่า สิ่งใดมีรุนแรงมากมันมีค่ามาก แล้วก็ยิ่งถือว่าเท่ากับเวลานานหรือยาว: เช่นเมื่อเรามีความทุกข์ร้อนอย่างหนักอยู่ในใจ จะรู้สึกว่ามันเป็นเวลานานมาก ความทุกข์ที่รุนแรงมาก ก็มีค่าเท่ากับนานมาก, หรือว่าความอยากที่มันมีมาก ก็มีค่าเท่ากับมันนานมาก. นี้ก็จะตีความหมาย ชนิดที่พอจะเกี่ยวข้องกับกาปฏิบัติธรรมะได้.

ปฏิจจสมุปบาทรอบหนึ่งก็เรียกว่า มีการสำเร็จเป็นความทุกข์ครั้งหนึ่ง นี่ก็ตรงกับคำว่ากัป เพราะคำว่ากัปนี้ แปลว่า สำเร็จ, คำนี้โดยตัวหนังสือแปลว่า สำเร็จ. แต่โบราณมา ในประเทศอินเดีย ก็มีต้นไม้ที่เรียกว่า กัปปรัมมะบ้าง กัปพฤกษะบ้าง คือต้นไม้ที่ให้สำเร็จความประสงค์แก่คนที่

ไปอ่อนวอนขอ จะมีความหมายเนื่องกันอย่างไร ก็ลองคิดดู
 เาเอง. อาตมาคิดว่า ทำให้สำเร็จครั้งหนึ่ง ก็ได้รับผลครั้ง
 หนึ่ง.

มีคำที่ประหลาดอยู่อีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า ถ้าได้รับ
 คำนิมนต์ขอร้องจากพระอานนท์แล้ว พระพุทธเจ้าก็จะ
 ดำรงพระชนม์อยู่สักกัปหนึ่ง พระอานนท์ไม่ได้ทูลขอร้อง
 พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงปลงพระชนมายุสังขาร ก็ปรินิพพาน
 ไปเสีย. คนเป็นอันมากก็โทษพระอานนท์.

คำว่า กัป อย่างนี้ จะหมายความว่าอย่างไร? ถ้าจะ
 หมายความว่าเป็นอย่างเวลาระยะยาวอย่างนั้นไม่ได้ เพราะมัน
 ไม่น่าจะเป็นไปได้ ก็จะหมายความว่าได้อีกอย่างหนึ่ง ว่า
 พระพุทธองค์จะทรงกระทำให้เกิดความสำเร็จขึ้นมาใหม่อีก
 ระยะเวลาหนึ่ง คือ จะอยู่ไปยาวอีกระยะเวลาหนึ่ง สักเท่าไรก็แล้วแต่
 ที่จะทรงบันดาลให้เป็นไปได้ เรียกว่าให้เป็นการที่ตั้งใจกระทำ
 เพื่อสนองความประสงค์ของคน ให้ยาวไปอีกระยะเวลาหนึ่ง.

ฉะนั้นคำว่ากัปนี้ ก็คือความสำเร็จ หรือทำให้สำเร็จ
 ด้วยการกระทำที่ผิดไปจากธรรมดา. ถ้าเราทำตามธรรมดา มี
 ความสำเร็จ อย่างนี้ก็ไม่เท่าไร, ถ้าตั้งใจทำกันจริงๆ ด้วย
 กำลังใจทั้งหมดทั้งสิ้น ก็จะเรียกว่า ความสำเร็จเฉพาะกรณี
 นั้น: เช่นพระพุทธองค์อาจจะทรงพยายาม ยึดพระชนมายุ
 ออกไปอีกสักระยะเวลาหนึ่ง จะ ๑๐ ปี ๒๐ ปี ก็สุดแท้ เป็นการ

สำเร็จอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่จะปรินิพพานเสียภายใน ๓ เดือนนั้น.

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติธรรม ถือเอาความหมายของคำว่า กัม ให้อำนาจประโยชน์ครั้งหนึ่งก็แล้วกัน จะได้ตั้งใจปฏิบัติ ให้เกิดความสำเร็จในผลนั้น ๆ ขึ้นมา เป็นกรณี ๆ ไป.

กาลามสูตร

กาลามสูตร คำนี้เป็นชื่อของพระสูตร ที่แสดงหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธบริษัทจะพึงถือเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวง เช่น:

๑. จะไม่เป็นทาสของความเชื่อที่งมงาย เดียวนี้เรากำลังเป็นทาสของความงมงาย ถ้าใช้หลักกาลามสูตร ก็จะพ้นจากความเป็นทาสของความเชื่อที่งมงาย.

๒. ไม่มีทางที่จะถูกหลอกหลวง ถ้าถือหลักกาลามสูตร ย่อมไม่มีทางที่จะถูกหลอกหลวง ด้วยหลักปฏิบัติหรือคำสอนใด ๆ ก็ตามซึ่งไม่สุจริต จะตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ว่าเป็นสิ่งที่หลอกหลวง.

๓. หลักนี้เป็นหลักแสดงซึ่งพุทธศาสนาหรือพุทธสมัย หรือพุทธลัทธิของพระพุทธศาสนา ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งก็คือ หลักพระพุทธศาสนาจะตั้งอาศัยอยู่บนความรู้
แจ้งประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามบุคคลอื่น หรือไม่
ต้องเชื่อแม้แต่การค้ำนึ่งค้ำนวน ด้วยการใช้เหตุผล ซึ่งจะได้
ทราบต่อไปดังนี้.

หลักกาลามสูตรมีอยู่ ๑๐ หัวข้อ แบ่งเป็นหมวด ๆ จะ
ได้เป็น ๔ หมวด.

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการฟัง มีหลักว่า

๑. มา อนุสฺสเวน: อย่าเชื่อเพราะได้ยินได้ฟังสืบๆ
กันมา.

๒. มา ปรมุปราย: อย่าเชื่อเพราะว่าเขาปฏิบัติ
ตามอย่างตามอย่างกันมา.

และ ๓. มา อิติ กิราย: อย่าเชื่อเพราะเขากำลังเล่าลือ
กันกระฉ่อนอยู่ทั้งบ้านทั้งเมือง.

เกี่ยวกับการฟังมีอยู่อย่างนี้แม้ว่าเขาจะฟังสืบ ๆ กันมา,
สอนสืบ ๆ กันมา หรือว่าจะปฏิบัติตาม ๆ กันมา, หรือเขากำลัง
เล่าลือกันทั้งเมือง. นี้ก็อย่าเพื่อเชื่อว่าถูกต้อง หรือควรรับเอา
มาปฏิบัติ จะต้องพิจารณาให้เห็นด้วยใจของตนเองว่า เห็น
ชัดอยู่ว่า เมื่อทำลงไปอย่างนั้น มันจะมีผลอย่างนั้นจริง.

ที่นี้หมวดที่ ๒ เกี่ยวกับตำรา มีหลักว่า

๑. มา **ปิฎกสมุปทานเนน**: อย่าเชื่อเพราะว่ามันมี
อ้างอยู่ในปิฎก. ปิฎกนั้นคือตำรา ตำราเรียกโดยบาลีว่าปิฎก
อย่าเชื่อเพราะมันมีอ้างอยู่ในปิฎก, จะเชื่อต่อเมื่อประจักษ์
ด้วยความรู้สึกของตัวเอง.

ที่นี้หมวดที่ ๓ เกี่ยวกับการคำนวณ มีหลักว่า

๑. มา **ตถกเหตุ**: อย่าเชื่อโดยเหตุว่ามีการคำนวณ
ได้ตามทางตรรกวิทยา, นี่คือใช้เหตุผลอย่างวิธีของตรรกวิทยา
หรือที่เรียกว่า logic สมัยนี้.

๒. มา **นยเหตุ**: อย่าเชื่อด้วยเหตุที่ว่าใช้เหตุผลได้
ตามทางของนยะ ที่เรียกกันเดี๋ยวนี้ว่าปรัชญา หรือ philosophy.

๓. มา **อาการปริวิตกเกน**: อย่าเชื่อด้วยการตรึกตาม
อาการ, นี่หมายความว่าอย่าเชื่ออย่างวิธีที่เขาเรียกกันว่า
สามัญสำนึกหรือ common sense.

๔. มา **ทิกฺขุณิซุณานกฺขุณฺติยา**: อย่าเชื่อด้วยการรู้สึก
ว่า มันทนได้ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็นของเรา. ข้อนี้จะ
เข้าใจยาก เดี่ยวจะได้อธิบายกัน.

๔ อย่างนี้เป็นเรื่องของการคำนึงคำนวณ มันใช้ไม่ได้
มันไม่ใช่ความจริงที่ประจักษ์แก่ใจ.

หมวดที่ ๔ หมวดสุดท้าย เกี่ยวกับบุคคล มีหลักว่า

๑. มา ภพพรูปตาย: อย่าเชื่อเพราะว่าบุคคลนี้ น่าเชื่อ ลักษณะน่าเชื่อ, รูปร่างน่าเชื่อ, ท่าทางน่าเชื่อ.

๒. มา สมโณ โน ครู-ติ: อย่าเชื่อเพราะเหตุว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา เป็นข้อสุดท้าย.

ใน ๑๐ ข้อนี้เป็นของต้องห้ามไม่ให้เชื่อกันที แล้วให้มาพิจารณาจากความรู้สึกภายใน จนเกิดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมปปัญญา ปัญญาถูกต้องตามที่ เป็นจริง. ปัญญา นี้ต้องอยู่เหนือความรู้ที่ได้เล่าเรียนมา แล้วก็อยู่เหนือการใช้เหตุผลตามทาง logic หรือทางตรรก.

จะยกตัวอย่างให้ฟังว่า โลกะเป็นของร้อน โทสะเป็นของร้อน โมหะเป็นของร้อน นี้ไม่ให้เชื่อเพราะว่าพระพุทธเจ้า ตรัส. แม้พระพุทธเจ้าตรัสอยู่อย่างนี้, สมณะนี้เป็นครูของเรา กล่าวอยู่อย่างนี้ ก็ไม่ต้องเชื่อ แต่จะต้องไปทำความรู้จักกับ โลกะหรือราคะก็ตาม เมื่อเกิดขึ้นในใจจริงๆ มันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร, หรือเมื่อโทสะเกิดขึ้น แล้วมันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร, หรือเมื่อโมหะความโง่เกิดขึ้น แล้วมันร้อนหรือมันเย็นอย่างไร. ถ้าโลกะ ราคะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นแล้วมันร้อนอย่างนี้ก็เชื่อตัวเอง เพราะมันเคยเกิด โลกะ ราคะ โทสะ มาแล้ว แล้วมันร้อนอย่างไร, แล้วก็เชื่อความรู้สึกที่ประจักษ์อยู่ แก่ใจเอง ว่าโลกะเป็นของร้อน โทสะเป็นของร้อน โมหะเป็นของร้อน.

ที่พระพุทธเจ้าตรัสบอกนี้ยังไม่ต้องเชื่อ หรือไม่ต้องเชื่อ เพราะมันเป็นความรู้ที่ได้ยินได้ฟัง, หรือฟังตามกันมา, หรือว่าเขาเชื่อกันทั้งนั้น, หรือว่าจะอะไรก็ตามใจ. แล้วก็ไม่ต้องอาศัยการใช้เหตุผลว่า โลกะหรือราคะนี้ต้องร้อนแน่ ใช้เหตุผลคำนึงคำนวณอย่างโน้นอย่างนี้ จนเชื่อว่า ใ้ราคะโลกะนี้ร้อนแน่ อย่างนี้ก็ไม่ต้อง. ขอให้เอาราคะหรือโลกะที่มันเกิดแล้วจริงๆ แล้วมันร้อนจริงๆ นี้ จึงเชื่อ.

นี่ถ้าว่ายังไม่มีสิ่งเหล่านั้น ที่เคยประจักษ์มาแต่ก่อน ก็ต้องรอไว้ก่อน ยังไม่เชื่อ, แล้วค่อยๆ หาหนทาง ที่จะสังเกตศึกษา พิสูจน์ ทดลอง ต่อไป จึงค่อยเชื่อและปฏิบัติตาม. อย่างนี้เรียกว่า กาลามสูตร เป็นหลักที่ใช้สำหรับใช้ตัดตลिनเมื่อมีคนเขามาพูด มาบอกมากล่าว มาสอนต่างกันไม่เหมือนกัน คนหนึ่งก็สอนอย่างหนึ่ง คนหนึ่งก็สอนอย่างหนึ่ง ก็ให้ใช้หลักนี้.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยปัจจุบันนี้ ก็มีครูบาอาจารย์มาก สอนลัทธิวิธีต่างๆ กันมาก แล้วก็ไม่ต้องจำเป็นต้องเชื่อ เพราะสักว่าเขาบอก หรือเพราะว่าเหตุผลมันน่าเชื่อ; ฉะนั้นจะต้องรู้ค่าที่เขาบอก แล้วมองเห็นอยู่ว่า ถ้าทำตามอย่างนั้นแล้ว มันจะมีผลเกิดขึ้นอย่างนั้นจริง. นี่ถ้าว่ามันไม่อาจจะรู้อย่างนั้น ก็จะได้แต่เพียงว่า มีเหตุผลที่น่าลอง ก็ลองดูเท่าที่จะรู้ประจักษ์ แล้วก็ค่อยๆ มีความเชื่อเพิ่มขึ้นๆ ตามลำดับของความรู้ที่ประจักษ์.

พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์อย่างนี้ ไม่ให้เชื่อ ตถาคตในทันที ให้กระทำไปจนเชื่อความรู้สึกในใจของตนเอง เป็นหัวข้อ ๑๐ ข้อที่ทุกคนควรจะต้องไว้.

มา อนุสฺสเวน: อย่าเชื่อเพราะฟังตามกันมา,

มา ปรมุปราย: อย่าเชื่อเพราะว่าเขาทำสืบ ๆ กันมา,

มา อิติกิราย: อย่าเชื่อเพราะเขากำลังลือกันกระฉ่อน ว่าเป็นอย่างนั้น,

มา ปิฎกสมุปทานเนน: อย่าเชื่อเพราะว่ามันมีกล่าว หรือว่าอ้างอยู่ในตำรา,

มา ตกุกเหตุ: อย่าเชื่อเพราะเหตุการคำนวณทางตรรก คือทาง logic,

มา นยเหตุ: อย่าเชื่อเพราะการคำนวณทางนัยะ คือ ทางปรัชญา,

มา อากการปริวิตกเกน: อย่าเชื่อเพราะการตรึกตาม อากการ คือสามัญสำนึก,

มา ทิฎฐินิซุณานกฺขนุตติยา: อย่าเชื่อเพราะมันทนได้ ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็นของเรา ถ้าความเห็นของเราผิด มันก็ผิด,

มา กพฺพรุปรตาย: อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดมีอะไร ๆ นำเชื่อ,

มา สมโณ โน ครู-ติ: อย่าเชื่อเพราะสมณะผู้พูดนั้น เป็นครูของเรา.

กินเปล่า

ภาษาไทยตามธรรมดา กินเปล่า ก็คือ ไม่เสียค่าอะไรชดเชย. ฟังดูได้ทั้งสองความหมาย คือแ่งดีก็ได้ แ่งเลวก็ได้; ในแ่งเลว เช่นว่า ถ้าเราถูกกินเปล่า เราก็ไม่ชอบ ถ้าเราได้กินเปล่าเราก็ชอบ นี่เป็นภาษาชาวบ้านตามธรรมดา.

ถ้าเป็นภาษาธรรมะในชั้นสูงสุด มีความหมายไปในทางที่น่าอัศจรรย์อย่างหนึ่งว่า พระนิพพานเป็นสิ่งที่ให้เปล่า ไม่ต้องเสียทรัพย์ซื้อเอามา, ผู้บรรลุนิพพานก็เหมือนได้กินเปล่า นี่เป็นไปในแ่งดี และเป็นไปในชั้นสูงสุด.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดกันถึงคำนี้ในความหมายตามธรรมดาที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับพวกเราในปัจจุบัน. ข้อนี้มีแ่งที่จะต้องมองให้เห็น คือว่า กิเลสเป็นฝ่ายที่กินเปล่าเราอยู่ตลอดเวลาให้ความทุกข์แก่เราอย่างไม่ชดเชยอะไรให้แก่เรา. เราควรจะสำนึกในข้อนี้ แล้วควรจะใช้วิธีที่เรียกกันว่า แก่ล่า หรือศอกกลับ คือเราจะต้องกินเปล่ากิเลสบ้าง ทำลายกิเลสโดยไม่ชดเชยอะไรให้แก่กิเลส แต่กลับได้ในฝ่ายเราก็หมายความว่า อารมณ์สำหรับกิเลสเกิดขึ้น เราก็เปลี่ยนให้เป็นอารมณ์สำหรับการศึกษาไปเสีย. พูดให้ชัดกว่านั้นก็คือว่า เมื่อเหยื่อสำหรับกิเลสมันเกิดขึ้น เราก็รับเอามาเสีย ในฐานะเป็นการศึกษา ไม่ใช่ให้เป็นเหยื่อแก่กิเลส.

ข้อนี้สำเร็จได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่า สติและสัมปชัญญะ เมื่อตาเห็นรูปเป็นต้น ก็อย่าได้ปล่อยสติให้เป็นอวิชชาสัมผัส คือไปรับอารมณ์นั้นด้วยความโง่เขลา ซึ่งมันจะเป็นเหตุให้เกิดกิเลส; มีสติสัมปชัญญะแล้ว กำหนดรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เห็นเหตุแห่งกิเลสทั้งหลาย โดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหตุนั้นก็ไม่ใช่เหตุได้อีกต่อไป เป็นอันสิ้นสุดกัน.

นี่คือความหมายของคำว่า กิณเปลา ในภาษาไทย ที่พุทธบริษัทควรจะเอามานึก และใช้ให้เป็นประโยชน์ คือว่า เราจะไม่ให้กิเลสเผาเรา แต่เราจะเผากิเลสในทางที่ตรงกันข้าม.

กินข้าว กินเมีย

กินข้าว กินเมีย คำนี้เป็นคำธรรมดา ค่อนข้างโลกโงก ฟังแล้วก็จะคิดไปว่า ไม่เกี่ยวอะไรกันกับธรรมะ; แต่เอาตมาเอามาพูดให้ฟัง ด้วยความประสงค์เป็นพิเศษอย่างหนึ่ง คือ ให้ความหมายของคำพูดทุกคำที่มีอยู่เป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นภาษาคนและชั้นภาษาธรรม. ชั้นภาษาคนก็คือที่พูดกันอยู่ทั่วไป มีความหมายเท่าที่รู้จักกันอยู่ทั่วไป แต่ถ้าภาษาธรรม มันผิดไปจากนั้นมากทีเดียว.

ตัวอย่างเช่นคำนี้ ในภาษาคนเขาถือกันว่า *กินผัว* นั้น คือ *ผัวตายเร็ว*, *กินเมีย* คือ *เมียตายเร็ว*. มันเป็นเรื่องของคนมีกิเลส โง่งเง่า ชี้อฉลาด เข้าใจผิดเอาเองก็ได้ มีกิเลสที่เป็นความรัก เป็นความกลัว เป็นความเห็นแก่ตัว มันก็ต้องรู้สึกไปอย่างนั้น แล้วก็พูดไปตามความรู้สึกนั้น คำพูดชนิดนี้ จึงเกิดขึ้น.

นี่คำว่ากินผัวกินเมียนี่แหละ ถ้าว่า พูดกันในภาษาธรรม โดยสัมปรายิกโหวหารอันอื่น ที่คนชาวบ้านเขาไม่พูดกันแล้ว เราก็พูดได้เลยว่า พระอรหันต์ต่างหากเป็นผู้กินผัวหรือกินเมียโดยแท้จริง คือหมดความเป็นผัว หมดความเป็นเมีย โดยแท้จริง แม้ที่สุดแต่พระอนาคามีก็ยังเป็นอย่างนั้น. ขอให้เข้าใจความหมายในชั้นภาษาธรรม ว่ามันมีอยู่อย่างนี้ก็ได้ มีความหมายถูกต้องชัดเจน หรือจริงยิ่งกว่าที่เขาพูดกันอยู่ตามธรรมดา ในภาษาของชาวบ้าน.

กินลม

กินลม คนไม่เคยฟังก็ฉงนว่า จะกินลมได้อย่างไร บางทีจะคิดว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร เสียเวลาเปล่า ๆ ที่จะกินลม นั้นมันเป็นคำพูดในภาษาคนธรรมดา และในระดับลูก

เด็ก ๆ ด้วยเข้าไป ว่ากินลมนี้มันคงไม่ไหวแน่, มีความหมาย
 อย่างอื่นนอกไปจากนั้น ก็คือเป็นภาษาธรรม.

เมื่อเด็ก ๆ ใครเรียนหนังสืออย่างสมัยโบราณ ก็จะได้
 ผ่านประโยคประโยคหนึ่ง ซึ่งมีข้อความว่า *จำศีล กินวาตา เป็น
 ผาสุกทุกคืนวัน* จำศีลแล้วกินลม แล้วเป็นผาสุกทุกคืนวัน,
 เขาหมายถึงพวกฤาษีมุนีดาบสต่างๆ ที่เขาได้ฌาน เข้าฌาน
 หรืออยู่ในสมาบัติ. เราไม่เข้าใจ ว่ามันจะกินลมอยู่ได้อย่างไร
 ถ้าไม่ต้องกินข้าวเป็นวัน ๆ หรือเป็นสัปดาห์ หรือบางทีก็เป็น
 เดือน อยู่ในสมาบัติตั้งเดือน หรือในกรณีพิเศษ อาจจะมีหลาย
 เดือน. นี้ควรจะพิจารณากันดูบ้างว่า กินลมนี้มันจะมีความ
 หมายอย่างไรบ้าง ต้องตีความหมายของคำว่า *ลมให้ถูกต้อง.*

ในระดับแรกที่สุดเป็นภาษาวัตถุแท้ ๆ เป็นเรื่องทาง
 วัตถุแท้ ๆ คำว่ากินลมนี้ก็ต่อหมายถึงกินสิ่งที่เขาเรียกว่า
ปราณ คนหายใจก็หายใจเอาสิ่งที่เรียกว่า ปราณเข้าไป,
 ต้นไม้ก็กินปราณ มันเลี้ยงชีวิตอยู่ได้อีกทางหนึ่ง นอกจากน้ำ
 และอาหารที่จะดูดทางราก, คนเราก็ได้สูดลมหายใจ หรือว่า
 ซึมเข้าไปตามผิวหนัง โดยสิ่งที่เรียกว่า ปราณ ก็ทำให้มีความ
 สดชื่น มีชีวิตอยู่. นี้เป็นเรื่องทางวัตถุ เป็นปราณทางวัตถุ
 เป็นชื่อของลมหายใจ.

ระดับที่ ๒ เป็นเรื่องทางจิต หมายถึงกินรสของฌาน
 รสความสงบเยือกเย็นของฌาน โดยมากก็เล็งถึงปิติและสุข,

แล้วถ้าสูงขึ้นไปถึงอรุณภาน ก็คือ ความอยู่ด้วยความสงบอย่าง
ยิ่ง ถึงขนาดที่เรียกว่า มีชีวิตอยู่ก็ไม่ใช่ ตายแล้วก็ไม่ใช่ นี้
เรียกว่ากิณรสณาน. มันก็เป็นเรื่องลมๆ เหมือนกัน มันไม่มี
เนื้อหนังเป็นก้อนอะไร แล้วก็ทำให้คนอยู่ได้ ในระดับเรื่อง
ทางจิต.

ระดับที่ ๓ เป็นเรื่องทางวิญญาณ คำว่ากิณลมก็หมายถึง
ถึง กิณรสของพระนิพพาน ซึ่งเป็นความว่างอย่างยิ่ง เปรียบ
ความหมาย เหมือนกับความหมายของลม คือมันว่าง. รส
ของพระนิพพานนั้น ก็คือ รสของความว่างจากกิเลส ว่าง
จากความทุกข์ แล้วแต่จะสมมติเรียก, จะเรียกเป็นความสุขก็ได้,
เป็นความสะอาด เป็นความสว่าง เป็นความสงบถึงที่สุด.
กิณรสของพระนิพพานอยู่อย่างนี้ ก็เข้าใจในโวหารว่ากิณลมด้วย
เหมือนกัน แต่มันลมยิ่งขึ้นไปกว่า คือมันว่างยิ่งขึ้นไปกว่า
ลมธรรมดาเสียอีก.

ขอให้มองดูความหมายของคำๆ เดียว ซึ่งมันมีอยู่
หลายชั้นอย่างนี้ บางคนอาจจะคิดว่า ป่วยการคิด แต่ถ้า
ชี้เกียดคิดก็คงจะคิดอะไรไม่เป็น แล้วก็จะไม่เข้าใจความ
หมายของข้อธรรมะที่ลึกซึ้ง ซึ่งต้องคิดกันเป็นพิเศษ ดังนั้น
การที่เอามาพูดนี้ ก็เหมือนกับการช่วยให้หัดคิด.

กินเวลา

คำว่ากินเวลา ก็ต้องแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท: กินเวลาตามความหมายธรรมดาในภาษาคน นี้อย่างหนึ่ง, แล้วกินเวลาในความหมายพิเศษ ในหลักธรรมะชั้นสูง ก็อีกอย่างหนึ่ง แล้วเอามาเรียงลำดับกันดู ตามที่ความหมายของคำๆ นี้ มันจะอำนวยให้ตีความกันอย่างไร.

การงานทั้งหลายย่อมกินเวลา นี้ก็เรียกว่า การงานมันกินเวลา มันต้องการเวลา เราก็ได้ผลของงาน เพราะว่าการทำงานมันกินเวลา เราก็ได้ผลของการทำงาน.

ที่นี้เวลามันกินเรา คือทำให้เรามีอายุสั้นเข้าๆ เวลา มันกินเรา คือความชรามันรุกไล่เข้ามา ชีวิตนั้นเหลือน้อยเข้าๆ อย่างนี้เรียกว่าเวลามันกินเรา. ถ้าเวลามันกินเราอย่างนี้ เราก็ต้องตายแน่ ไม่กี่วันก็เดือนก็ปี ก็ต้องตายแน่ ถ้าเวลามันกินเรา.

ที่นี้เราจะกินเวลา หมายความว่าเราจะทำให้เวลาไม่มีค่า ไม่มีความหมาย ให้อยู่เหนือความตาย, ให้ได้อมตธรรมหรือได้นิพพาน. ถ้าทำได้อย่างนั้น เราจะเป็นผู้กินเวลา เวลาจะไม่มีเหลืออยู่ เวลาจะไม่มีมีความหมาย.

ข้อนี้ก็โต้แย้งการที่เรารู้ความจริงอันลึกซึ้งถึงที่สุดว่า มิ
 ได้มีตัวเรา หรือมิได้มีสิ่งใดตามชื่อที่สมมติหรือบัญญัติกัน
 เหล่านั้นเลย, ทุกสิ่งเป็นเพียงสังขาร คือการปรุงแต่ง สิ่ง
 ปรุงแต่ง, และว่าทั้งหมดนั้น เป็นเพียงสักว่าธาตุตามธรรมชาติ
 ไม่มีตัวตน. พอเห็นสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นธาตุตามธรรมชาติ
 ทุกสิ่งหมดแล้ว อย่างนี้เรียกว่าเวลามันไม่มี เวลามันหมด
 ความหมาย เวลามันก็กลายเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งไปด้วยกัน
 ผู้ใดทำได้อย่างนี้ ผู้นั้นเรียกว่ากินเวลา.

อธิบายอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า เรากำจัดความอยากเสีย
 ได้ ไม่อยากอะไร, บรรลุธรรมะในชั้นสูงสุด ถึงขนาดเห็นสิ่งทั้ง
 ปวง ไม่ใช่สิ่งที่ควรยึดมั่นถือมั่น, ไม่ควรอยาก, ไม่ควรมั่น
 หมาย แล้วมันก็ไม่มี ความอยาก เมื่อไม่มี ความอยากสิ่งใดแล้ว
 เวลาทั้งหลายก็เป็นหมันไปเอง. เวลาที่มีค่าขึ้นมา เพราะเรา
 ต้องการอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็ให้ทันแก่ความอยาก
 อย่างนี้เวลามันก็เกิดขึ้นและมีความหมาย, แล้วเวลามันก็กัด
 เรา กินเรา. พอเราทำลายความอยากเสียได้ ด้วยอาศัยการ
 ปฏิบัติธรรมะในชั้นสูงสุด อย่างที่เรียกกันว่าบรรลุพระอรหันต์
 ก็ไม่มี ความอยากในสิ่งใด เวลาที่สูญสิ้นความหมายไป;
 อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นผู้กินเวลาด้วยเหมือนกัน.

ทีนี้ประโยชน์ที่จะเอามาใช้ในชีวิตธรรมดาสามัญนี้ ก็
 คือว่า จงทำอะไรด้วยจิตที่ประกอบไปด้วยสติสัมปชัญญะ

หรือเรียกว่า จิตว่าง, จะทำนา ทำไร่ ค้าขาย ทำงานอะไร ตามหน้าที่ประจำวันของตน จงทำด้วยจิตที่ไม่ต้องโง่ไปอยาก ไปทะเยอทะยานกับมัน, จงทำด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา รู้ว่าต้องทำอะไร แล้วก็ทำไปอย่างนั้น ไม่ให้เวลามาบีบ คั้น. อย่างนี้ก็จะสุขอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ว่า คิดจะทำ หรือกำลังทำอยู่ หรือทำเสร็จแล้ว มันไม่มีอะไรมาบีบคั้น ให้เกิดความรู้สึกกระวนกระวาย.

คนตามธรรมดา นั้น มีความอยากในสิ่งที่ตนต้องการ คือสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ แม้กระทำสำเร็จ ก็ยังกระวนกระวาย อยู่ด้วยความอยาก จะให้มันเสร็จ หรือว่าอยากในการที่จะ บริโภค, เมื่อมันทำไม่สำเร็จ อย่างนี้ก็ยิ่งมีความทุกข์ร้อนมาก; ฉะนั้นคนชนิดนี้จึงมีความทุกข์ไปหมด ไม่ว่าจะทำอะไร หรือ ไม่ทำอะไร มันก็ยิ่งมีความทุกข์.

ขอให้ศึกษาเรื่อง การมีสติสัมปชัญญะ รู้สึกตัว ไม่ ต้องทำอะไรด้วยความอยาก, หรือถ้าสูงยิ่งขึ้นไปอีก ก็ทำงาน ทุกชนิดด้วยจิตว่าง อย่างนี้แล้วมันก็ไม่มีปัญหาเรื่องเวลา เรา สามารถจะเป็นผู้กินเวลาเสียเอง จะมีความสงบเย็นไปตั้งแต่ ต้น ตั้งแต่ก่อนทำ กำลังทำ หรือทำเสร็จแล้ว.

นี้แม้ว่ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ยังต้องพยายามฝึก ให้มีความรู้ความเข้าใจ หรือการกระทำอย่างนี้ จึงจะเรียกว่า เราเป็นผู้ไม่ถูกเวลากินอยู่เรื่อย. แม้ว่าจะยังไม่เป็นพระอรหันต์

ก็พิจารณาเห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยความเป็นไป ตามธรรมชาติ แล้วก็ไม่กลัว คือไม่คิดไปในทางที่ว่าอยากอยู่ ไม่คิดไปในทางที่ว่าอยากตาย. คนโดยมาก พอโง่คิดไปใน ทางที่อยากอยู่ ตื่นรนจะอยู่ กลัวจะไม่ได้อยู่ นี่ก็มีความทุกข์ ไปแบบหนึ่ง, บางเวลาก็โง่จนถึงกับอยากตาย จนถึงกับฆ่าตัว ตาย นี่ก็มีความทุกข์ไปอีกแบบหนึ่ง.

มันต้องอยู่ที่ตรงกลาง คือไม่อยากอยู่ แล้วก็ไม่อยาก ตาย มีอะไรที่ต้องทำก็ทำไป เหมือนกับเครื่องจักร อย่างนี้ ดีกว่า. ทำงานอย่างเครื่องจักร มันก็กินเข้าไปได้อย่างเครื่อง จักร ถ่ายออกมาได้อย่างเครื่องจักร, หรือต้องการจะทำอะไร เป็นประโยชน์ ทำด้วยสติปัญญา มันก็ทำได้ ประโยชน์ก็ได้ มาก ความทุกข์ก็ไม่มี.

บุคคลอย่างนี้เรียกว่า เป็นผู้กินเวลา คือขณะเวลา พุดตรงๆ ก็คือว่า ขณะกิเลสตัณหา ซึ่งทำให้เกิดเวลา หรือ ให้เวลามันมีความหมายขึ้นมาในด้านจิตใจ.

กิริยา

กิริยาก็เป็นคำธรรมดา รู้กันอยู่พูดกันอยู่ ตามตัวหนังสือก็แปลว่า การกระทำ, ภาษาธรรมดา กิริยาหมายถึง การกระทำ เป็นภาษาไทยธรรมดา เป็นภาษาชาวบ้าน ก็คือ การประพฤติให้มีกิริยาที่ไม่น่าตำหนิ. สิ่ง que เรียกว่ากิริยานั้น เป็นเครื่องสังเกตความเป็นไพร่หรือความเป็นผู้ดี, เป็นเครื่องสังเกตว่ามีการศึกษาอบรมดี หรือไม่มีการศึกษาอบรมดี ให้ดูที่กิริยาของคน ๆ นั้น.

ถ้าดูไปอีกนิดก็ว่า กิริยาในความหมายอย่างนี้ ก็คือ สิ่งที่ต้องศึกษา ต้องเล่าเรียน ต้องฝึกฝน ต้องปฏิบัติ ให้มีกิริยาอยู่เสมอไป ด้วยความสำรวมระวัง, นี้กิริยาในความหมายอย่างนี้ สำหรับภาษาชาวบ้าน.

ที่นี้กิริยาความหมายที่ ๒ เป็นภาษาธรรมะ คือ เป็นเพียงสักว่ากิริยา ไม่มีเจตนา ไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้เจตนา; ฉะนั้น การกระทำใดๆ ที่ไม่มีกิเลสเป็นเหตุให้เจตนา ก็เรียกการกระทำนั้นว่า กิริยา ผิดจากการกระทำที่มีกิเลสเป็นเหตุให้กระทำ นั้นเขาเรียกว่า กรรม. รู้จักคำว่ากรรมกับคำว่ากิริยาไว้ เป็นของคู่กัน สำหรับเปรียบเทียบกันเสมอ ถ้าทำด้วยเจตนา ซึ่งต้องมาจากกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็เรียกว่ากรรม, ถ้าการกระทำนั้นไม่มีเจตนา ก็เรียกว่ากิริยา. ฉะนั้นกิริยาใน

ความหมายนี้ ก็คือ การเคลื่อนไหวที่ปราศจากเจตนา ไม่จัดว่าเป็นกรรม ไม่มีวิบาก ถ้าจะมีผลบ้างก็มีแต่ปฏิภิกขียา.

แล้วก็ดูให้ดี ว่าคนธรรมดาสามัญเราๆ นี้ ตามธรรมดา ก็อยู่ด้วยสิ่งๆ ที่เรียกว่า กิริยา เช่น เราจะไปกินข้าว อาบน้ำ เคลื่อนไหวอยู่ เดิน ยืน นั่ง นอนอยู่ อย่างนี้ไม่มีกิเลสที่เป็นเจตนาให้ทำ มันก็อยู่ด้วยกิริยาเท่านั้น. ต่อเมื่อไปคิดไปนึก ด้วยความรู้สึกที่เป็นโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วเคลื่อนไหวกระทำลงไป เมื่อนั้นจึงจะเป็นกรรม. ฉะนั้น เวลาที่อยู่ด้วยกรรม หรือมีการกระทำกรรมนั้นมันมีน้อย วันคืนมันล่วงไปด้วยกิริยา นี้เป็นส่วนใหญ่หรือส่วนมาก, นี้เรียกว่าคนธรรมดา ก็อยู่ด้วยกิริยาอย่างนี้เป็นส่วนมาก.

ที่นี้พระอรหันต์ ท่านอยู่ด้วยกิริยาล้วน เพราะว่าไม่มีกิเลสที่เป็นเหตุให้ทำกรรม หรือเคลื่อนไหวใดๆ แม้แต่การหัวเราะของท่าน ก็กล่าวว่าเป็นจิตตูปบาทอันหนึ่ง ไม่ประกอบด้วยเจตนา ไม่มีเจือด้วยกิเลส ท่านจะชอบใจหัวเราะขึ้นมา อย่างนี้ก็ไม่มีความผิด ก็เป็นแต่เพียงยิ้มๆ ไม่ถึงกับหัวเราะ. นี้กิริยา คือ ปกติภาวะของพระอรหันต์ตลอดเวลา แล้วก็เป็นที่ปกติของคนเราเป็นส่วนมาก เพราะว่าเราแบ่งเอาไปทำกรรมเสียบ้าง. คำว่ากิริยาในความหมายทางภาษาธรรม มันเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ คำว่ากิริยาในความหมายที่ ๓ นี้มันเป็นชื่อของ

ทฤษฎี คือความคิดเห็น ที่บัญญัติไว้ว่าเป็นทฤษฎีหรือลัทธิ เช่น กิริยวาท หรือกิริยาวาท แล้วมาเรียกเฉย ๆ ว่ากิริยานั่นเอง ไม่ต้องมีคำว่าวาท, กิริยาอย่างนี้เป็นชื่อของสัมมาทฤษฎีชนิดหนึ่ง คือยอมรับว่า กิริยาก็มี กรรมก็มี ความเพียรที่กระทำกรรม นั้นก็มี คือมีสำหรับที่จะมีผล มีความหมายในทางที่จะเป็นผล. ส่วนลัทธิที่ตรงกันข้าม เป็นมิจฉาทฤษฎีนั้น ก็เรียกว่า อกิริยา คือไม่มีกิริยา ไม่มีกรรม ไม่มีความเพียร.

อย่างน้อยคำว่า กิริยานี้ ก็มีอยู่ถึง ๓ ความหมายอย่างนี้, คำว่ากิริยานี้ ในบางทีก็ใช้คำว่า กิริยา กุริยา.

ก

ก หรือ กุ, คำว่า ก เป็นภาษาไทย เกือบจะไม่ต้องอธิบายเพราะพูดกันอยู่เป็นประจำ แต่มีนัยอันลึกซึ้งที่ควรศึกษา. ในภาษาพูดภาษาไทยเรา นี้ ในสมัยหนึ่งที่ล่วงมานานแล้ว คำว่า ก มิได้เป็นคำหยาบ เช่นคำว่า เจ้าก, หรือคำว่า ก ในจารึกสมัยสุโขทัย เป็นต้น, สมัยปัจจุบันความหมายเปลี่ยนคือใช้เฉพาะที่เป็นคำหยาบ นี้เรียกว่าต่างกันโดยความหมาย แม้ในภาษาไทยแท้ๆ.

ทีนี้คำว่า ฦ ในภาษาธรรมะ เราก็จะมองเห็นได้ว่าเป็นภาษาแห่งโทสะ เกิดมาจากโทสะ จึงจะเป็นคำพูดออกมาว่า“ฦ” จากความรู้สึกว่า ฦ ด้วยอำนาจของโทสะ คือความโกรธ, นี่ก็ความหมายหนึ่ง.

แล้วคำว่า ฦ ในภาษาแห่งมานะ ซึ่งเป็นความถือตัว นี้เป็นความรู้สึกที่มาจากมานะทิฏฐิ ไม่ยินยอม ก็ต้องการให้ภูติกว่าคนอื่น.

ทีนี้คำว่า ฦ ในภาษาโลภะ มีมูลมาจากโลภะ ก็คือความเห็นแก่ตัวที่มีอยู่เป็นประจำ อะไรๆ ก็จะน้อมมาเพื่อภูมิกูเป็นผู้อยาก หรือเป็นผู้ต้องการ.

สรุปแล้วคำว่าภูนี้ ในความหมายไหนก็ตาม ล้วนแต่เป็นความรู้สึกที่เป็นตัวอุปาทาน อันมีมาจากตัณหา คือความอยากด้วยอำนาจของอวิชชา กามตัณหาก็คงให้เกิดตัวภู, ภวตัณหาก็คงเกิดตัวภู, วิภวตัณหาก็คงเกิดความรู้สึกว่าตัวภู. ในเมื่อมันกลายรูปเป็นอุปาทาน คำว่าภูที่เป็นคำพูดนั้น มันมิได้เป็นเพียงคำพูด แต่ออกมาจากความรู้สึกที่เป็นภายในคือกิเลส ออกมาจากโลภะบ้าง โทสะบ้าง มานะบ้าง แล้วแต่กรณี.

ทีนี้เรื่องที่ควรทราบเกี่ยวกับตัวภูนี้ สรุปได้สั้นๆว่า มันเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อใด จะต้องมีความทุกข์เมื่อนั้น และทุกที, เกิดความรู้สึกว่าตัวภู หรือประเภทตัวภูขึ้นมาเมื่อใด จะต้องมีความทุกข์เมื่อนั้น และทุกที ไม่มียกเว้น, มันเป็น

สิ่งที่ต้องระวัง ในฐานะที่เป็นสิ่งที่ร้ายกาจ.

ระวังที่ไหน? ก็คือระวังในภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ใน**เบญจขันธ์**, อาจจะเป็นความรู้สึกว่าของกูขึ้นใน**รูปขันธ์** ว่าร่างกายนี้ของกู.

อาจจะเกิดความรู้สึกขึ้นใน**เวทนาขันธ์** ว่าความอร่อยของกู หรือกุกำลังอร่อย.

อาจจะเกิดความรู้สึกว่ากูขึ้นใน**สัญญาขันธ์** คือความหมายมั่นด้วยอวิชชาว่านี่เป็นกู หรือว่าของกู, หรือมีความหมายมั่นไปในทางว่าได้ ว่าเสีย ว่ากำไร ว่าขาดทุน มากมายหลายอย่างหลายประการ ล้วนแต่หมายมั่นเอาสัญญาขันธ์นั้นว่าเป็นกูบ้าง เป็นของกูบ้าง.

ความรู้สึกว่ากูใน**สังขารขันธ์** ก็คือความคิดนั่นเอง กูก็เป็นเพียงความคิดเท่านั้นเอง ไม่ได้มีตัวจริงอะไรมากกว่าความคิด, เอาความคิดนั้นว่าเป็นตัวกู เพราะมันหลงมันโง่ มันรู้สึกว่าเป็นกู นี่เอาตัวความคิดหรือตัวจิตนั้นว่าเป็นกู.

แล้วบางทีก็อาจจะเอา**วิญญานขันธ์** เป็นตัวกู คือรู้สึกทางตา ทางหู ทางจมูกนี้ กลายเป็นกูผู้รู้สึกไปเสีย ไม่ใช่เป็นเพียงวิญญานทางตา ทางหู เป็นต้น. หรือว่าจิตที่ทำหน้าที่รู้สึกอะไร เสวยอารมณ์อะไรนี้ มันเอาเป็นกูไปเสีย เอาจิตเป็นกูไปเสีย ก็รู้สึกเสวยอารมณ์อะไรอยู่.

ฉะนั้นขันธ์ทั้ง ๕ นี้ จะถูกยึดถือเป็นตัวกูหรือเป็นของ

กูได้ทั้งนั้น เสร็จแล้วก็จะกลายรูปเป็นอุปาทานชั้นธัมมา ก็
จะมีความทุกข์เป็นแน่นอน.

ทีนี้จะต้องดูต่อไปอีก ถึงข้อที่ว่า คำว่ากูนี้มันคู่กันอยู่
กับฝ่ายดี ถึงแม้ที่มันทำชั่ว ก็เพราะมันคิดว่าดี. ฉะนั้น สิ่ง
เรียกกันว่ากูนี้ จะต้องไปกันกับความดี คู่กันไปกับความดี
เรื่อยไปๆ ยิ่งดีมาก มันยังมีกูเหนียวแน่นมาก พอรู้สึกว่าการ
ที่สุด แล้วมันก็มีกูที่เหนียวแน่นที่สุด ไม่อยากจะละความรู้สึก
อันนี้. ฉะนั้นกูที่เหนียวแน่นที่สุด ท่านจึงยกให้แก่พวกพรหม
ซึ่งเป็นยอดสุดหรือสัตว์สูงสุดกว่าสัตว์ทั้งหลาย, พวกพรหม
ทั้งหลายจึงมีสัkkายทิฏฐิอันเหนียวแน่น ไม่ยอมละสัkkายะ
ได้โดยง่าย. นี่เป็นเหตุให้ตอบได้ว่า ทำไมพวกมนุษย์จะบรรลุ
มรรคผลได้ง่ายกว่าพวกพรหม ซึ่งเหนียวแน่นไปด้วยสัkkายะ
พอได้ยินคำว่า สัkkายนิโรธ ดับเสียซึ่งสัkkายะ พวก
พรหมจะสะดุ้งมากกว่าสัตว์พวกไหนหมด.

ทีนี้เมื่อพูดถึงหลักปฏิบัติ ในทางพุทธศาสนานี้ ท่าน
ทั้งหลายก็ทราบอยู่แล้วว่า ต้องการให้ตัดอุปาทานว่า กู เสีย.
อาตมาอยากจะบอกว่า ทุกศาสนามีเจตนาจะทำลายสิ่งที่
เรียกว่ากูหรือตัดตัวกูทั้งนั้น หากแต่มันมีวิธีต่างๆ กัน แม้ว่า
จะไปมีอัตตาสูงสุด มันก็ต้องตัดตัวกูที่นี้ ตัวกูชนิดนี้ ก็ไปมี
อัตตาอย่างอื่นซึ่งไม่ใช่ตัวกู.

ดังนั้นในลัทธิอันสูงสุดของฝ่ายลัทธิพราหมณ์ การที่

จะถึงอาตมันหรือปรมาตมัน ก็ต้องละอหังการมมังการด้วยเหมือนกัน เพราะว่านี่มันเป็นตัวกูแห่งกิเลส เป็นตัวกูที่เลวทราม. ให้ถือว่าทุกศาสนามุ่งหมายจะทำลายตัวกูด้วยกันทั้งนั้น, สำหรับศาสนาคริสต์แล้วดูกางเขนเดอะ นั้นสัญลักษณ์แห่งการตัดเสียซึ่งกู มันบังเอิญก็ได้ แต่อธิบายได้ มันมีเส้นตรงเป็นตัว I ตัวฉัน ตัวกู และมีเส้นขวางเป็นการตัดเสีย นั่นคือบันไดสำหรับจะไปถึงพระเจ้า.

สำหรับพุทธศาสนาเรา ก็มี หลักปฏิบัติ ที่จะให้ตัดเสียซึ่งอัสมิมานะ คือมานะว่า กูมีอยู่ ดังพระบาลีว่า อสมิมานสุส วินโย เอตฺ เว ปรมฺสุชฺ การนำออกเสียได้ซึ่งอัสมิมานะ นั้นเป็นความสุขสูงสุด ไม่มีอะไรยิ่งกว่า เว้ย!

ถ้าจะพูดถึงหลักที่ละเอียดลงไป ก็คือ ดับกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทเสีย. เมื่อเกิดการเห็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางจิตทางใจ กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทก็จะเป็นไปตามลำดับ จนกระทั่งเกิดตัณหา อุปาทาน ภพชาติ. เราก็หยุดกระแสนี้เสีย อย่าให้หมุนไปถึงตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ให้เป็นแต่เพียงว่า พอเกิดเวทนาขึ้นมาแล้ว ก็มีสติทันท่วงที พิจารณาเวทนามี สักว่าเวทนาเป็นปฏิจจสมุปป็นธรรม เกิดขึ้นจากปัจจัย เป็นเพียงสังขารซึ่งไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นอนัตตา, นี้จะสกัดกั้นการเกิดแห่งตัวกูเสียได้. ถ้าทำได้อยู่อย่างนี้ มันก็ไม่มีโอกาสจะเกิดตัวกู

แต่ต้องเป็นคนฉลาดในธรรม และฉลาดในการปฏิบัติธรรม
จึงจะทำได้.

การตัดตัวกู่นี้ ก็คือมีสตินั่นเอง ถ้ามีสติเพียงพอ ก็จะสกัดกั้นไม่ให้เกิดตัวกู หรือว่าแม้ว่ากระแสแห่ง
ปฏิจจนสมุปบาทจะดำเนินมาถึงเวทนาแล้ว สติเพ็งจะมา ก็
ยังพอจะทำทัน คือมีสติรู้สึกต่อเวทนานั้น สักว่าเป็นเวทนา
ดังที่กล่าวแล้วนั้น.

ถ้าพูดโดยผลของการปฏิบัติแล้ว การละสักกาย-
ทิฏฐินั้นแหละ เป็นระดับตั้งต้น หรือเป็นจุดตั้งต้นแห่งการละ
ตัวกู เป็นการละสังโยชนในชั้นพระโสดาบัน, แล้วก็มีการละ
มานะสังโยชน สังโยชนที่เรียกว่ามานะนั้น ในระดับสุดท้าย
ก็หมดตัวกูโดยสิ้นเชิง และเป็นเรื่องของพระอรหันต์ เพราะ
ฉะนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า หมดตัวกูก็คือเป็นพระอรหันต์.

เตี๋ยวนี้น้ำมันก็ต้องมีตัวกูกันไปก่อน แต่ให้มันตีขึ้น ๆ
ให้มันเบาบางลง ๆ น้อยลง ๆ จนกระทั่งถึงว่า มันจะหมด
แน่, แม้ยังไม่หมด แต่เป็นที่แน่นอนว่ามันจะหมดแน่ ก็เป็น
พระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี ไปตามลำดับ หมดเมื่อใด
ก็เป็นพระอรหันต์. นี่เรื่องของตัวกู คำเตี๋ยวเท่านั้น มันไม่ใช่
เล็กน้อย.

ภาษาบาลีมีคำอยู่คำหนึ่งว่า *มยุทโก* แปลว่าของฉับ

ของเรา หรือของกู นี่เป็นชื่อของนกเขา, แต่ในภาษาไทย นกนี้กลับเรียกชื่อว่าเป็นนกเขา มันกลายเป็นมิ่งไปเสีย. ฉะนั้นในภาษาบาลีก็แปลกกว่า เรียกนกเขาว่า มยุหโก คือนกที่ร้องอยู่ว่า ของกูๆ. ได้ยินนกเขาขัน ก็ควรจะนึกถึงธรรมะข้อนี้.

กูเป็นโค

คำว่า กูเป็นโค นี้ต้องเล่าเรื่อง ไม่อย่างนั้นฟังไม่เข้าใจ. กูเป็นโคนั้น ตามพระบาลีนี้ มันเป็นเรื่องของคนที่ยกตัว, ในที่นี้มันเป็นคำพูดของลา เป็นสัตว์เลวทราม มันยกตัวว่ามันเป็นโคเป็นวัว ว่ากูเป็นโค เป็นมานะที่ต้องการจะประกาศว่า ตัวดีกว่าเขา.

พระพุทธเจ้าท่านได้นำมาตรัสไว้เป็นอุปมาซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่ง: ภิกษุทั้งหลาย ลาที่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ๆ แม้มันจะคิดหรือจะร้องออกมาว่า กูเป็นโค กูเป็นโค ดังนี้ก็ตามที่ แต่สีของมันก็หาเป็นโคไปไม่ได้, เสียงร้องของมันก็หาเป็นเสียงโคไปไม่ได้, เท้าของมันก็หาเป็นเท้าโคไปไม่ได้, มันก็ได้แต่เดินตามฝูงโคไปข้างหลัง ร้องเอาเองว่า กูเป็นโค กูเป็นโค ดังนี้เท่านั้น.

ข้อนี้ฉันได้อภิมุขบางรูปก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน อภิมุขนั้นแม้จะเดินตามหมู่ภิมุขไปข้างหลังๆ ร้องประกาศอยู่ว่า ข้าก็เป็นภิมุข ข้าก็เป็นภิมุข ดังนี้ก็ตามที แต่ก็หาเป็นภิมุขไม่, ความใคร่ในการประพาศศีลของเธอ ไม่เหมือนของภิมุขทั้งหลาย, ความใคร่ในการปฏิบัติสมาธิของเธอ ก็ไม่เหมือนของภิมุขทั้งหลาย, ความใคร่ในการปฏิบัติสติปัญญาของเธอ ก็ไม่เหมือนของภิมุขทั้งหลาย, ภิมุขรูปนั้นได้แต่เดินตามหมู่ภิมุขไปข้างหลังๆ ร้องประกาศเอาเองว่า ข้าก็เป็นภิมุข ข้าก็เป็นภิมุข ดังนี้เท่านั้น.

ภิมุขทั้งหลาย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ พวกเธอพึงสำเหนียกใจว่า ความใคร่ในการประพาศศีลสิกขาของเรา จักต้องเคร่งครัดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศจิตสิกขาของเรา จักต้องเคร่งครัดเสมอ, ความใคร่ในการประพาศปัญญาสิกขาของเรา ก็จะต้องเคร่งครัดเสมอ. ภิมุขทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

นี่เราจะต้องนึกถึงข้อที่ว่า ทุกคนอาจจะมีมานะนึกคิดหรือประกาศออกมา ว่า กูเป็นโค หรือในความหมายของคำว่า กูเป็นโค อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เรียกว่าทุกวันก็ได้: คือมันรู้สึกที่ว่า กูก็ดีเหมือนกัน กูก็เก่งเหมือนกัน ใช้คำโสภโศกอะไรต่างๆ ตามประสาของคนพูด, คือกิเลสประจำวันของคนทุกคน ในความหมายนี้ว่า กูก็เป็นโค เป็นกูเฉยๆ ไม่พอ ยังเป็นกูที่ดีที่เด่น ที่โต่ง ที่ดังอะไรอีก.

เกจิจาจารย์

คำว่า เกจิจาจารย์ เป็นภาษาบาลี ถอดเอามาจากภาษาบาลี ตามตัวหนังสือก็แปลว่า อาจารย์ใดๆ คืออาจารย์บางพวก เป็นพวกๆ ไป หลายคนหลายพวก อย่างนี้ก็เรียกว่า เกจิจาจารย์. พวกนี้ทำให้มีปัญหามาก เรียกว่า มากหมอกก็มากความ เมื่อมากเกจิจาจารย์ ก็เกิดคำอธิบายขึ้นต่างๆ นานา ในการอธิบายพระพุทธภาษิตนั้น.

ฉะนั้นจะต้องระวังให้ดี อย่าให้พลอยไปรับบาปของพวกเกจิจาจารย์เหล่านั้น.

ข้อนี้มันช่วยไม่ได้ ที่ว่าจะไม่ให้เกิด เกจิจาจารย์ เพราะว่าพระพุทธวจนะมีความหมายลึก ยากที่จะเข้าใจ ต้องมีผู้ช่วยอธิบาย อธิบายคนหนึ่งยังไม่เป็นที่พอใจ ก็มีอีกคนหนึ่ง ก็เพิ่มขึ้นไปเป็นมากกระแสมากทิศทาง. ฉะนั้นวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดอันตราย ก็คือว่า ถ้าคำอธิบายชนิดไหนประพจน์แล้ว มันดับทุกข์ได้ แล้วก็ให้ถือว่าถูก ให้ถือเอาตามหลักของมหาปเทศ ในมหาปรินิพพานสูตร; แม้เขาจะบอกว่าเขาอธิบายถูก หรือเขาเป็นคนเก่ง เป็นที่ยกย่องนับถือของคนทั้งบ้านทั้งเมือง ก็ดี, หรือแม้ว่าเขาจะยืนยันว่า รับฟังมาจากพระพุทธองค์โดยตรงก็ดี อย่างนี้ก็อย่าได้เพ้อเชื่อเขา ต้องฟังดูว่า คำที่เขากล่าวนั้น ประพจน์ตามแล้ว มันจะ

ดับทุกข์ได้หรือไม่ แล้วมันเป็นไปเพื่อเป้าหมายคลายกำหนด
ดับทุกข์ได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็ว่าถูก.

เดี๋ยวนี้เกจิอาจารย์มาก แล้วกำลังทำให้เกิดความ
เสื่อมเสีย ความเสียหาย ความฉิบหายขึ้นในวงธรรมวินัยนี้
เป็นอันมาก คือพวกที่สร้างสังฆกรรมปฏิรูปขึ้นมา, ควรจะ
ศึกษาพระพุทธภาษิตในกาลามสูตร ไว้เป็นเครื่องป้องกัน
อันตรายเหล่านี้; พวกเกจิอาจารย์นี้ก็เคยมีมาแล้วเป็นอัน
มาก แล้วก็จักมีต่อไปอีกในอนาคตเป็นอันมาก.

เกลื่อ

เกลื่อ ทุกคนก็รู้จักเกลื่อ, อาจจะมีสงสัยว่า ทำไม
ต้องเอาเรื่องเกลื่อในครีวมาพูดเป็นภาษาธรรมะ เพราะว่า
พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ทรงเห็นความหมายแห่งคำว่าเกลื่อ,
เกลื่อนี้มันต้องเค็มแน่ ไม่มีเกลื่อที่ไม่เค็ม ถ้าไม่เค็มก็ไม่
เรียกว่าเกลื่อ. ฉะนั้นจะต้องรักษาความดีของตน อย่างที่
เกลื่อรักษาความเค็มของมัน คือไม่ให้ใครต้องผิดหวังว่า
เกลื่อนั้นไม่เค็ม.

นี้คุณธรรมของเราก็เหมือนกัน จะต้องรักษาไว้ให้เป็น
คุณธรรม คือ ต้องให้มันคุณกิเลสให้ได้แน่ เช่นเดียวกับ

เกลือกักขังไม่ให้เกิดความน่าเบื่อ, เราก็ต้องมีคุณธรรมสำหรับป้องกันความน่าเบื่อ อันจะเกิดขึ้นจากกิเลส, มีธรรมะเหมือนกับเกลือกักขังไม่ให้เกิดการน่าเบื่อ.

ก็เป็นอันว่า เราอย่าให้เลวกว่าเกลือกักขังมันไม่เคยเหลวไหลในหน้าที่, นี้มนุษย์ก็ไม่ควรจะเหลวไหลในหน้าที่ ในการที่จะรักษาคุณธรรมของตน แล้วก็ระวังอย่าให้เกลือกักขังเป็นหนอนเสียเอง. เกลือกักขังเป็นหนอนนี้ อาตมาได้ยินมาตั้งแต่เด็กๆ ที่แรกก็ไม่เข้าใจ, ต่อมาก็มองเห็นว่า คุณธรรมนี้ที่ไม่สุจริต มันก็มีอยู่ คือประพฤติกุศลธรรมไม่สุจริต ประพฤติกุศลธรรมอย่างคดโกง มันก็เป็นธรรมะปลอมหรือเทียม นี้มันเป็นเกลือกักขังที่เป็นหนอน.

ระวังให้ดี คำว่า ปัญญาในภาษาบาลีนั้นมีอยู่อีกคำหนึ่งเรียกว่า เจโก แปลว่าฉลาดหรือปัญญานั้นแหละ แต่มันเป็นไปในทางโลกียะ มันเอาความเห็นแก่ตัวเข้ามาผสมโรง มันก็เลยมีปัญหาแต่ในทางเห็นแก่ตัว, อันนี้เขาเรียกว่า เจโก ซึ่งดูจะตรงกับคำว่า cunning ในภาษาอังกฤษ.

ที่มองเห็นได้ง่าย ๆ ก็คือ พรหมจรรย์ ที่เป็นลาภูปนิสา การประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อหวังลาภ พรหมจรรย์นั้นก็คือเกลือกักขังที่เป็นหนอน. แม้ที่สุดแต่การเรียนปริยัติ ศึกษาปริยัติเพื่อหวังลาภที่เรียกว่า อลคัททูปริยัติ ปริยัตินั้นก็เป็นหนอนเหมือนกับเกลือกักขังที่เป็นหนอน. ฉะนั้นถ้าเราจะมีเกลือกักขังบ้าง

ก็ขอให้เปลี่ยนเกลือกที่ไม่เป็นหนอน แล้วก็มีความเค็ม รักษาความเค็มไว้ได้โดยสมบูรณ์.

เกษม

เกษม เป็นรูปที่ถอดมาจากสันสกฤต ถ้าภาษาบาลีก็เขมะ แปลว่า เกษม. คำนี้มีความหมายว่า ปลอดภัย ที่เป็นภาษาไทยเราใช้ความหมายว่า เกษมเปรมปรีดานี้ ก็เป็นเรื่องเหมือนกับเด็กอมมือ. ในภาษาธรรมะนั้น เกษมจากโยคะ โยคะเกษม อนุตตร ความเกษมอันสูงสุด คือเกษมจากโยคะ, โยคะคือกิเลส ถ้าเราปลอดภัยจากกิเลสอันนั้นคือความเกษม.

จะนั้นอย่าได้หลงไหล คำว่าเกษม เกษม ซึ่งที่แท้มันไม่ใช่เกษม หลงไหลในเบญจกามคุณเข้าใจว่าเกษม ที่แท้มันเป็นการจมอยู่ในกองไฟ; ต่อเมื่อไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งเหล่านั้น มันจึงจะเกษม. จะนั้นอย่าได้หลงในความรู้สึกเหมือนที่คนสมัยนี้กำลังหลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนหนุ่มคนสาว เด็กวัยรุ่นของเราสมัยนี้ มันหลงสิ่งที่เรียกว่าเกษมนี้แหละผิด จึงได้ไปหลงในเรื่องของกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ.

ถ้าเขารู้จักคำว่าเกษมดี ก็จะต้องหวังในความเกษมจากโลภะ โทสะ โมหะ, ถ้าต้องการเกษมกันจริงๆ ก็ต้อง

ทำลายกิเลส ไม่มีกิเลสก็คือเกษม เกษมสูงสุดก็คือ พระนิพพาน ที่เรียกว่า โยคฺคฺเขมํ อนุตฺตํ เกษมจากโยคะ ไม่มีเกษมอื่นยิ่งกว่า ก็คือพระนิพพาน.

เกิน

เกิน เป็นคำธรรมดาที่ไม่มีใครสนใจ แต่ถ้าสนใจแล้ว ก็จะได้รู้ว่า คำว่าเกินนี้มันเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นต้นเหตุแห่งความผิดพลาด ต้นเหตุแห่งความยุ่งยากลำบาก.

คำว่าเกิน คือ ไม่พอดี มันน้อยไปบ้าง มันมากไปบ้าง, หรือมันแห้งไปบ้าง มันเปียกไปบ้าง, อะไรก็ตามที่เรียกว่ามันเกิน; พอเกินเมื่อไร ก็สร้างความผิดพลาด หรือความวุ่นวายเป็นทุกข์ขึ้นมาทั้งนั้น. เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า ท่านจึงถือเอาเป็นหลักสำคัญ สำหรับแสดงใจความแห่งพรหมจรรย์ ว่าอย่าให้มันเกิน เช่น กามสุขัลลิกานุโยคนี้มันเกิน อตฺถกิลมณานุโยคนี้มันขาด, หรืออะไรก็ตาม ถ้ามันเป็นไปในทางใดทางหนึ่งอย่างสุดเหวี่ยงแล้วก็เรียกว่าเกิน เมื่ออยู่ตรงกลาง คือ พอดี นั้นจะสำเร็จประโยชน์.

เดี๋ยวนี้เราดูกันอย่างโลก ๆ โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบันนี้ ความวุ่นวายมันเกิดมาจากเรื่องเกิน มันยากจนเกินไปบ้าง,

มันมั่งมีเกินไปบ้าง, หรือว่ามันคอยเอาส่วนเกินมากเกินไป. เกินนี้หมายความว่า ไม่สมควรแล้ว เขาไม่ควรจะเอาแล้ว เขาก็ยังเอาอยู่เรื่อยไป ไม่เห็นว่าเป็นส่วนเกิน ก็เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองอะไรขึ้นมาในโลกนี้ สับสนวนวายไปหมด เพราะมีแต่เอาส่วนเกิน กอบโกยส่วนเกิน. ถ้าเราจะผลิตส่วนเกิน ก็อย่าผลิตเอาเอง ผลิตเพื่อช่วยผู้อื่น ไม่เอาส่วนเกิน, ไม่กระทำส่วนเกิน, ไม่สะสมส่วนเกิน คือมัชฌิมา-ปฏิบัติ มันไม่ใช่เกิน แล้วก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น.

นี่ถ้ามองอีกทางหนึ่ง ถ้ามันประกอบอยู่ด้วยความถูกต้องแล้ว มันไม่เกิน ถ้าว่าคนร่ำรวยจะมีใจบุญ คนยากจนก็มีใจบุญ ปัญหาก็ไม่เกิดขึ้นเหมือนกัน. เดียวนี้คนร่ำรวยก็ใจบาป คนยากจนก็ใจบาป มันมีส่วนเกินในข้อนี้ มันจึงเกิดปัญหาขึ้นมา.

พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า *กินอยู่แต่พอดี มตตณฺณุตตา จ มตตสมิ* ความพอดีในการบริโภค. ความพอดีในการกินอยู่ ในการเป็นอยู่ ในการประพฤติกกระทำอะไรทั้งหลายนั้น เป็นหัวใจของพรหมจรรย์ เป็นหัวใจของพระศาสนา มีรายละเอียดมากมาย จะไว้อธิบายในคำว่า มัชฌิมาปฏิบัติ.

แก้วสารพัดนึก

สารพัดนึก ก็คือ ช่วยให้ทำอะไรก็ได้ ได้รับสิ่งนั้นตาม ที่ตนนึก. คำนี้เป็นคำโบราณมาก และเชื่อว่า มีอยู่ด้วยกัน ทุกชาติทุกภาษา เพราะเราไปค้นหนังสือโบราณเก่าแก่ ของต่างชาติต่างภาษา ก็พบเรื่องอย่างนี้: คือมันมีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้นั้น ตามความประสงค์ทุก ประการ แล้วก็มาเรียกกันว่า แก้ว; ก็ดูเหมือนว่า จะไม่มีอะไร ดีไปกว่าที่จะเรียกว่า แก้ว. แล้วคนก็หลงใหลแก้วสารพัดนึก นี้ ว่าอยู่ที่ไหน? ทำอย่างไรจึงจะได้มา? ข้อนี้เข้าใจว่า ถ้าไม่ รู้จักความหมายนี้แล้ว หาเท่าไรมันก็ไม่พบ, ถ้ารู้เรื่องนี้ดี แล้ว คงจะไม่ต้องหาลำบากมากมายนัก แล้วก็พบ.

เดี๋ยวนี้เรามาดูข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งกันเสียก่อน คือว่า ที่คนปรารถนาแก่นักนั้น ปรารถนาอะไร? ปรารถนาสิ่งที่จะ ดับทุกข์ หรือว่าปรารถนาสิ่งที่จะเอามาเพิ่มทุกข์, เอา คนปัจจุบันนี้ หรือที่นั่งอยู่แถวนี้ทั้งหมดนี้ก็ได้ ว่าไอ้สิ่งที่ ปรารถนาหวังจะได้มานั้น เพื่อจะดับทุกข์ หรือเพื่อจะเอามา เพิ่มทุกข์?

ข้อนี้มันขึ้นอยู่กับสติปัญญา ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ถ้าสติปัญญาไม่ถูกต้องไม่สมบูรณ์ มันจะเห็นกลับกันเสีย คือ จะเห็นทุกข์เป็นสุข เห็นสุขเป็นทุกข์ อย่างที่เรียกว่า เห็น

กงจักรเป็นดอกบัว เห็นดอกบัวเป็นกงจักร. นี่มันพิสูจน์ได้ตรงที่ว่า ใครๆ ก็พยายามดิ้นรนเพื่อจะได้สิ่งนี้ คือสิ่งที่ตนคิดว่าจะดับทุกข์ แต่แล้วทำไมมันไม่ดับทุกข์ มันยังเต็มอยู่ด้วยความทุกข์ หรือปัญหาของความทุกข์; ฉะนั้นคงจะไปจับฉวยเอามาผิดแล้วเป็นแน่.

คำว่า สารพัดนึกนี้ เราดูได้ใน ๒ แง่ ๒ มุม คือในภาษาคนธรรมดา สารพัดนึกนั่นคือนึกเอาอะไรเป็นได้สิ่งนั้น เป็นสมบัติอย่างโลกๆ ของคนในโลก ซึ่งเขาถือกันว่าประเสริฐที่สุด. ก็ดูให้ดีเถอะ มันจริงอย่างนั้นหรือเปล่า? โลภียทรัพย์ทั้งหลาย มันจะช่วยกำจัดความทุกข์จริงหรือเปล่า หรือว่ามันอาจจะกลายเป็นอันตรายอย่างยิ่งขึ้นมา ไม่ทันรู้ตัวในแง่ไหน, เราเองทุกคนนี่ กำลังต้องการอย่างนั้นอยู่ด้วยหรือเปล่า?

นี่ถ้าดูกันในแง่ของภาษาธรรม ธรรมะนั้นเอง การปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามกฎหมายของพระธรรมนั่นเอง เป็นแก้วสารพัดนึก, กฎของอิทัปปัจจยตา หรือกฎของกรรม หรือกฎของอะไรก็ตาม มันไม่เคยหลอกใคร ลองปฏิบัติลงไปเถอะ มันจะให้ผลสมแก่การปฏิบัติเสมอ. ฉะนั้นเรานึกเอาอะไรก็ได้ เมื่อปฏิบัติธรรมไปในลักษณะนั้นแล้ว, มันก็ต้องได้สิ่งนั้น, เราอยากจะให้ชั่วไปลงนรกก็ได้ เราก็ปฏิบัติธรรมที่เป็นอกุศล, จะไปสวรรค์ก็ได้ ถ้าปฏิบัติธรรมะเพื่อไป

สวรรค์, จะบรรลุนิพพานก็ได้ ถ้าปฏิบัติธรรมะที่เป็นไปเพื่อ
นิพพาน. แล้วจะเอาสารพัดนึกอย่างไรอีก ที่ยิ่งไปกว่านี้?

แก้วสารพัดนึกของพวกชาวบ้าน ที่เขามียุกันอยู่นั้น
คงนึกเอาพระนิพพานไม่ได้แน่ แล้วมันไม่ได้ทำให้รู้จักนึกเอา
พระนิพพานเสียด้วย, หรือแม้แต่จะนึกเอาอรก ก็คงจะไม่ได้
ด้วยซ้ำไป เพราะมันหวังอยู่แต่เรื่องแก้วแหวนเงินทอง หรือ
สิ่งของที่ส่งเสริมความสุขทางเนื้อทางหนัง ที่นี้และเดี๋ยวนี้
อย่างเดียวก่อน.

ฉะนั้นเราควรจะถือเอาพระธรรมอันถูกต้องและ
สมบูรณ์นั้น เป็นดวงแก้วสารพัดนึก, จะเรียกกันอย่างไรสมมติ ๆ
ว่าเป็นพระเจ้าก็ได้ แต่เป็นพระเป็นเจ้าที่แท้จริง ไม่ใช่
พระเป็นเจ้าที่ลม ๆ แล้ง ๆ อย่างที่เขาถือกันโดยมาก. แล้วต่อ
มาก็โกรธขึ้นมา จนไม่ถือ แล้วเหยียบย่ำพระเจ้า ให้สูญหาย
ตายไปจากโลก เพราะความเข้าใจผิด ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ขอให้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า แก้วสารพัดนึก กันให้ดี ๆ
และให้เห็นว่ามันมีอยู่จริง มันเป็นอย่างนั้นจริง, ขอให้ควา
มาให้ถูก แล้วทำอย่างไร หรือต้องการอย่างไร ก็จะได้อย่าง
นั้นจริงเหมือนกัน. ให้ศึกษาเรื่องธรรมชาติ เรื่องกฎ
ของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ แล้ว
ผลที่จะได้รับจากการทำหน้าที่นั้น ๆ นั้นแหละจะเป็นแก้ว
สารพัดนึกที่จริงโดยสมบูรณ์.

โกกิลลา

คำว่าโกกิลลา ตามตัวหนังสือก็แปลว่า นกกาเหว่า หรือดูเหว่า. ทำไมเอาคำนี้มาพูด ในฐานะเป็นปทานุกรมธรรมะ? เพราะว่าเมื่อได้อ่านดู รวบรวมดูหลายทิศทางแล้วก็พบว่า นกกาเหว่านี้มีอยู่ในหนังสือหงษา คัมภีร์ตำรับตำราหลายแขนงด้วยกัน, แล้วกลายเป็นนกที่เป็นปริศนา หรือนกที่เป็นปัญหา ยากแก่การตีความหมาย หรือการตีค่าของมัน.

คติของคนไทยที่ได้มาจากประเทศอินเดีย ก็ว่าเป็นนกที่ถือกันว่า มีเสียงเพราะกว่านกทั้งหลาย จะต้องเสาะหามาเลี้ยงประจำบ้านเรือน ประจำราชอุทยาน ค่าของมันก็มีไปในการทำงาน. หรือว่าคติของไทยแท้ ไฉนกกาเหว่านี้มันเป็นนกอันธพาล มันคดโกงเหลือประมาณ มันเที่ยวไขลงไปในรังของอีกา หลอกให้อีกาฟัก ซึ่งก็เป็นความจริง ก็เป็นนกอันธพาล หรือไม่พึงปรารถนา.

ในคัมภีร์ของธเบต ได้ยกย่องกาเหว่าว่า เป็นจอมแห่งนกในทางสติปัญญา อบรมสั่งสอนบรรดานกทั้งหลายที่เข้ามาเป็นสาธุศิษย์, เป็นผู้ให้อาหากันกันทั้งหลาย อย่างนี้ไปก็มี, คงจะเป็นเพราะความฉลาดในสันดานของมัน ถึงขนาดไปไขหลอกให้คนอื่นช่วยฟักก็ได้ ปัญญามันใช้ไปอย่าง

นั่น มันก็ไปอย่างนั้น; แต่ถ้าปัญญามันถูกใช้ไปในทางที่ถูก
ต้อง มันก็ตรงกันข้าม หรือว่าตีเท่า ๆ กัน.

นี่เรียกว่า นกตัวเดียวกันนี้ ถูกมองกันไปในหลาย
แง่หลายมุม ต่างชาติต่างภาษา, หรือเป็นเครื่องแสดงอย่าง
หนึ่งว่า สิ่งสิ่งเดียวกันนั้น เราจะมองมันในแง่เลวแง่ร้าย แง่
เสียหายก็ได้ จะมองมันในแง่ดีมีประโยชน์ก็ได้เหมือนกัน.
ขอให้ระวังกันไว้ให้ดี ๆ อย่าประนามสิ่งใดลงไปโดยส่วนเดียว,
อย่ายกย่องสิ่งใดขึ้นมาโดยส่วนเดียว มันจะมีได้ทั้งสอง
ส่วน แล้วแต่ว่าจะมองกันในแง่ไหน, แล้วเราก็เอาแต่ในแง่ที่
ดีหรือมีประโยชน์ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ที่ไม่ดีของมัน
ก็อย่าไปสนใจกับมันก็แล้วกัน.

เดี๋ยวนี้เรากำลังง ไม่รู้ว่าเอาคติจากนกกาเหว่ามาได้
อย่างไร ดูเหมือนจะเอาไว้ร้องกระตุ้นให้คนอื่นเขาตกใจเล่น,
นี่มันก็เป็นเด็กอมมือ. แล้วอย่าลืมนะ เราอาจจะมึนลักษณะ
เป็นคนคดโกงอย่างนกกาเหว่านั้นอยู่ โดยไม่รู้สึกรู้สีกี่ได้
อย่าได้ประมาทเลย, เราจะกำลังเป็นนกกาเหว่าที่คดโกงอยู่
ในโลกนี้ก็ได้อีก ขอให้ระวังให้มาก.

โกหก

บางคนจะสงสัยว่า ทำไมเอาคำอย่างนี้มาอธิบาย ในรูปทานุกรมธรรมะ? ก็เพราะว่า คำอย่างนี้นั้นแหละมันมีความสำคัญมาก มันมีความหมายในเรื่องของธรรมะมาก.

คำว่า โก-ห-ก (โกหะกะ) นี้ ไม่ค่อยพบในบาลีพบแต่ กุ-ห-ก (กุหะกะ) ซึ่งเป็นคำเดียวกัน, โก-ห-ก หรือโกหกนี้ ที่เราใช้พูดกันอยู่ หมายถึงพูดเท็จ. แต่บาลีเดิมเขาหมายถึงคดโกงและหลอกลวง พูดเท็จมีคำว่ามุสาใช้ นั้นมันพูดเท็จ, แต่ถ้าว่าโกหกแล้ว ไม่ได้หมายถึงแต่พูดเท็จ หมายถึงคดโกงและหลอกลวง และกระทำทุกอย่างไปตามความต้องการอันนั้น. ภาษาชาวบ้านพูดโกหก ก็คือเท็จ แต่ภาษาพระวินัยภาษาพระธรรม นั้นคือคนคดโกงและหลอกลวง.

ภาษาธรรมะ คนโกหก ก็คือ คนไม่ตรง หรือคดโกงต่อพระธรรม, ต่อพระธรรมหมายถึงต่อธรรมสังฆะของธรรมชาติ นั้นเป็นข้อแรก. ตัวพระธรรมหรือธรรมสังฆะนั้นเป็นของตายตัว คนก็คดโกง หรือหลอกลวง ไม่ยอมรับนับถือบ้าง, เหยียบย่ำไปเสียบ้าง. กระทั่งโกหกต่ออุตมคติที่ตัวถืออยู่ ปากนี้ก็ยอมรับอุตมคติตามบทพระธรรมทั้งหลาย อันถูกต้องอันศักดิ์สิทธิ์ ที่เขาถือ ๆ กันอยู่. เขาว่าเขาถืออุตมคติ แต่พอทำเข้าจริง ๆ เขาโกหกต่ออุตมคติ ที่เขาได้

ประกาศว่าเขาถือมันเอง อย่างนี้เรียกว่าคดโกงต่อพระธรรม.

ทีนี้คดโกงต่อตัวเอง ก็คือ ไม่ซื่อตรงต่อตัวเอง อย่างที่ว่ามันไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะว่าใครๆ ก็รักตัว อยากให้ตัวดี ทำทุกอย่างทุกประการเพื่อให้ตัวดี แล้วการโกหกต่อตัวเองมันจะมีขึ้นมาอย่างไรได้. นี่เป็นสิ่งที่ต้องไปสอบสวนให้พบ ว่าการหลอกตัวเองนี้ มันมีวันละกี่ครั้งก็หน แม้แต่ความเกียจคร้าน มันก็อยู่ในรูปของการหลอกตัวเองด้วยเหมือนกัน, การผิดเพี้ยนต่างๆ นี้ มันเป็นเรื่องหลอกตัวเอง มันเจตนาไว้ดี แต่พอถึงคราวจะทำเข้า กิเลสมาถึงเอาไปเสีย ก็ทำไปตามอำนาจของกิเลส คือมันดีไม่ได้, นี่เราจึงต้องเป็นคนทีคดโกงต่อตัวเองขึ้นมา เพราะเหตุนี้.

ถ้าจะดูกันให้ดีแล้ว จะมีกันอยู่ทุกคนตามมากตามน้อย มันซ่อนอยู่อย่างลับๆ; ถ้าเอาชนะสิ่งนี้ได้ คือเอาชนะโกหกนี้ได้แล้ว ก็จะเป็นคนซื่อตรง แล้วสิ่งต่างๆ มันจึงจะไปตามทางของความซื่อตรง คือธรรมะ.

ฉะนั้นคำว่า โก-ห-ก กุ-ห-ก นี้ ไม่ใช่คำเล็กน้อย คือจะเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไปพระนิพพานไม่ได้. คนที่พูดว่าอยากไปพระนิพพานนี้ กำลังโกหกตัวเองอยู่ทุกคน, ใครที่พูดว่าอยากไปพระนิพพาน กำลังโกหกตัวเองอยู่ด้วยกันทุกคน. ไปดูให้ดี มันซ่อนอยู่ มันต้องจัดกันเสียใหม่ ให้ความอยากไปนิพพานนั้น เป็นความจริงขึ้นมาเสียก่อน คือไม่โกหกต่อพระนิพพาน.

ไก่

บางคนจะฉงนว่า เอาคำว่า ไก่ มาพูดทำไมในเรื่องของบทพระธรรม. ในความหมายแรกตามคัมภีร์มิลินทปัญหา สอนให้ภิกษุโยคาวจรทั้งหลาย เอาอย่างไก่ ไก่นี้มันมีคติอะไรบ้าง ท่านแจกไว้ดังนี้ :-

องค์ที่ ๑ ของไก่ คือมันชอบหลีกเร้นอยู่ในสมุทุม ในปลักในแปลง ตามกาลสมัย. นี้ขอให้ภิกษุโยคาวจรนั้น ละกิจการประจำวันบางอย่างเสียบ้าง แล้วก็ไปสู่ที่สงบเหมาะสมที่จะกระทำความเพียร สมาธิภาวนาทางจิตใจ คือไม่ให้มัวแต่ทำงานอยู่ในที่คลุกคลีอย่างเดียว, แต่นี่เราไหว้พระสวดมนต์ บิณฑบาต ปัดกวาดวัดอะไรก็ตาม มันเป็นเรื่องสังคัมหรือคลุกคลี ก็ให้หลีกจากไ้ออย่างนี้เสียบ้างในบางเวลา ไปชุ่มทำสมาธิภาวนา เหมือนกับไก่ป่าที่มันหลีกไปกกแปลงอยู่ในสมุทุมพุ่มไม้ ในบางโอกาส.

องค์ที่ ๒ ของไก่ คือว่า ออกมาจากที่หลีกเร้นเช่นนั้น โดยสมัยโดยเวลา ก็ย่ออยู่ในที่เช่นนั้นตลอดไป ออกมาทำกิจวัตรต่าง ๆ ตามเวลา.

องค์ที่ ๓ ของไก่ มันคู้ยเขี่ยดิน แล้วก็เลือกจิกกินแต่สิ่งที่ควรกิน. ขอให้ภิกษุโยคาวจรนี้ อย่าลุ่มลุ่มแกกเกส

กินตะกละตะกลามเข้าไป โดยไม่ดูว่าเป็นอะไร ให้พิจารณา โดยบทปฏิบัติสงฆา โยนิโส ปิณฑปาตํ เป็นต้น. จะกินแต่อาหารที่บริสุทธิ์ในการได้มา คือว่าอย่าเสี่ยงชีวิตทุจริต, แล้วแม่ได้มา โดยสุจริตแล้ว ก็ต้องดูอาหารนี้มันควรกินหรือไม่ควรกิน กินเข้าไปแล้วมันส่งเสริมอะไร เป็นข้าศึกแก่จิตใจหรือไม่ อย่างนี้ก็เรียกว่า เลือกกิน. แล้วก็เลือกกินในลักษณะที่ว่าแต่พอดี อย่าให้เกินหรือเป็นส่วนเกิน อย่างที่เรียกว่า กินอาหารก็เหมือนกับน้ำมันหยอดเพลลาเกวียน ให้มันลื่นไปเท่านั้น, หรือกินอาหารยิ่งกว่านั้นอย่างจำเป็นที่สุด ก็เหมือนกับว่าพ่อแม่จำใจกินเมื่อลูกที่ตายแล้วกลางทะเลทราย เพื่ออย่าให้ตัวต้องตายตามไปด้วย จะได้ออกมาจากทะเลทรายได้เท่านั้นเอง.

องค์ที่ ๔ ของไก่ ตาฟางในบางเวลา คือกลางคืนบางเวลาตามันฟาง มันไม่เห็นอะไร. ภิกษุโยคาวจรก็เหมือนกัน ควรจะมีเวลาที่ทำตาให้ฟางเสียบ้าง อย่าเที่ยวไปสอดสายตุนั่นดูนี่ ที่เป็นอโคจร ที่เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ หรือทำให้บอดเสียเลย ในบางเวลาบางโอกาส โดยเฉพาะเมื่อกระทบอารมณ์ ที่เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส ไม่ถือเอาทั้งโดยนิमित, ไม่ถือเอาทั้งโดยพยัญชนะ ไม่ให้เกิดกิเลสขึ้นมาได้ นี้เรียกว่าทำตาบอดเสียเลย, แล้วก็อาจจะเลยไปถึงว่า มีตาก็เหมือนตาบอด มีหูก็เหมือนหูหนวก มีลิ้นก็เหมือนกับคนใบ้เสีย อย่าไปพูดมันเลย บางโอกาสจะต้องทำอย่างนี้.

ที่นี้องค์ที่ ๕ ของไถ่ คือใครจะไล่จะขว้างจะปา ให้ทิ้ง
 รั้งของมัน มันไม่ยอมทิ้ง. ภิกษุโยคาวจรไม่ยอมทิ้งรั้ง คือ
 การปฏิบัติในสติปัฏฐานทั้ง ๔ หรือวัตรปฏิบัติสำหรับการศึก
 ษาเล่าเรียนอะไรก็ตาม ที่มันจะเป็นรั้ง ที่พึงที่อยู่อาศัย
 ได้ แม้จะมีอะไรมาขั้ว มาหลอก มาชู้ให้ทิ้งสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่
 ยอมทิ้ง คงมันอยู่ในการศึกษาและการปฏิบัติอยู่ด้วย
 โยนิโสมนสิการ.

นี่คือไถ่ภิกษุ ภิกษุที่เป็นไถ่ หรือว่าไถ่ ที่มันเป็นภิกษุ

๑๗ คารวะ โก่อ

๑) ทัคนาท เปรียมกับ โก่อ ดูให้ดี
มันไม่มันอนไม่ล้ม ไม่มอดฉนิ้ว
ไม่มีไรศ ประสาท ประจิมตัว
โรคาตไม่มากแล้วกับ โก่อพอ .

๒) คนหาโลกกีนุ เมืงตัญ
พวกโก่มันไม่ต้องกินสักแทก้อ
นลัมสนิทตวบาย ร้อยทั้งร้อย
รู้จักน้อยแน่แท้ โก่อพอ โก่อพอ .

๓) ไรต์ เมืงคนหรือจิวได้นอนไม่ล้ม
ควรจะนับว่าเมืงบดหรือมดในบด
มีกรรมะกันแล้วนะ ๑๗ คารวะ
อยู่เฉยบไม่ละเลย แก่ โก่อ มีช .

พ.อินทร์

อัตถะ นิ อัตถโน อัตโต.

ฌายีติระ จะมิง ชิงพระแท้
 แต่พวกเรา ชาวพุทธ ศาสนา
 ผู้เชื่อฟัง ใจจาก พระศาสนา
 มิ่ง ชรามมา คือมิ่ง ชิงตัวเอง ;
 ประกอบกรรม ฆ่ามา ชิงโรคฉก
 ตั้งแต่ต้น จนปลาย ได้ใหม่=เหมง
 ทั้งทางโลก ทางธรรม ก็ยังเกรง
 ต่อเคบง สรรค์ตัว อยู่ทั่วกัน
 "อัตถะ นิ อัตถโน อัตโต" แปล
 ว่าตัวมิ่ง ตัวแน่ ที่ปดเฝ้ม
 เป้นอื่นไป จนเวียน มาเห็นครัน
 มิ่งเท่านั้น มี "นิมิง" เหมือนมิ่งตัว ฯ

พุทธธรรมศึกษา

เราสองคน ๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี

เราสองคน ๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี เพชร-ธัญญ์-
 ก็เรา, สักก่าพี่สาว

อันธัญญ์นั้นแหละเราหนุ่ม เราสองคน
 มาทำใจดี ๆ ๖๐ ปี

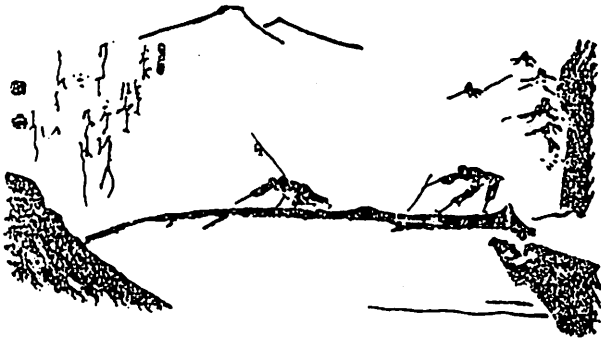
๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี ที่เราชอบ
 ๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี

๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี เพชร-ธัญญ์
 ๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี

๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี ก็เพชร-ธัญญ์
 เราทั้งคู่มีเงิน เงินมี ?

๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี เพชร-ธัญญ์
 ๑๐ ปี ๕๐ ปี ๖๐ ปี

เพชร-ธัญญ์

ความแก่

ความแก่ ขบ่อม ย่อมหลัก อาเลมาก
 ดับ อลข ฆอด ชำมพิก ผังคละง, ฆ
 วัธไธ ฝัดลั คลาหคละม
 กี่มียา แลลลลลลลลลล ;

ถ้าไม่อดยาก ไร้หลัก อาเลมาก
 อดช่ำมพิก ไร้พิน ก้อนตพแก่
 ก้อนตพลลล ลูนพอก, ลลลลลลลล
 อดลลลลลลลล แต่พ่นง มีปเคินเคอ ๔

The Best of Patience Strong

SAY IT NICELY

Why not say it nicely when there's something to be said? Why not put a little bit of jam upon the bread? If you want to pass opinions or to criticize—if you want to help, to give an order, or advise—do it in a pleasant way and choose your words with care. Rubbing folks the wrong way up won't get you anywhere. Say it in a friendly tone and not offensively. A little tact—a little charm will make for harmony.

Some there are who take delight in being blunt and plain—but they get themselves in trouble, giving needless pain. It doesn't cost you anything a little jam to spread. Why not say it nicely if there's something to be said?

เมื่อต้องพูด โยมีพูดให้ไพเราะ? โยมีเหต-แปลมีกิริยา ชัดฉวยชม?
เมื่อต้องฝาก ความดี หรือตำหนิ, สบายประหม่อม, อวดกมลวิเศษ, หรือว่าคำ
คบเลื้อยอวดดี, เลื้อยอวดดี, เลื้อยอวดดี คำฉลาดดี หรือจะทบทน์ว่ามางๆ
หรือคำให้ไป มิตรภาพ มิลาบคำ; ถูกใจน้อง, จมใจใจ, ได้ลมกลั่น
ที่ขาดลม สดชื่นๆ จมใจใจ; ก็ต้องได้ ทักษะที่ไม่ ควรจะดีมี
เสียแบบ วาจา กลิ่นก้นน้อง สบายอื่น โยมีพูด คำชมหรือ เมื่อพูดๆ?

บันทึกการจัดพิมพ์

ธรรมสภา ขอรายนมัสการขอพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม องค์บรรยายหนังสือ ชุด
หมุนล้อธรรมจักร รักษาต้นฉบับเดิม เป็นอย่างสูง

ขอรายขอพระคุณ คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิธรรมทาน ที่ อนุญาต
และสนับสนุนการจัดพิมพ์ ขอรายขอพระคุณ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ
องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ผู้จัดพิมพ์ในครั้งแรก เป็นอย่างสูง

หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรของพุทธทาสภิกขุ

๑ ชุด มี ๒๐ เล่ม ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท

๑. ความสุขสามระดับ	๒. ความหมดทุกข์
๓. คุณพระไม่ตาย	๔. ความวิเวก
๕. ธรรมะคุ้มครองโลก	๖. ชีวิตคือขันธุ์ ๕
๗. พระไตรลักษณ์	๘. สัมมาทิฎฐิ
๙. กระแสชีวิต	๑๐. กุญแจของชีวิต
๑๑. ภูมิอานาปานสติ	๑๒. มาร - นีวรณ
๑๓. พระพุทธระองค์จริง	๑๔. อะไรเป็นอะไร
๑๕. อตัมมยตาภดา	๑๖. อคัมมยตาประยุกต์
๑๗. การศึกษาของโลก	๑๘. พระ - ครู - แพทย์
๑๙. สากลพรหมจรรย์	๒๐. หัวใจธรรมศาสตร์

ท่านที่ประสงค์มีไว้เพื่อศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...

ธรรมทานมูลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ ๖ ต. เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๕๖-๗, ๔๓๑๖๖๑-๒ โทรสาร. ๔๓๑๕๕๗

ธรรมสภา ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๓๐

โทร. (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๘๘๘๗๕๔๐, ๔๔๑๑๕๘๘ โทรสาร. (๐๒)๔๔๑๑๕๑๗

๑. วรรณกรรมบุคกรรมโมษณ์จากพระโษษฐ์
ลอสปทุม หมุนล้อธรรมจักร ขอฝักไ้เป็นมรดก
อนุสรณ์ของผู้ประคองจิตร้อยกรอง แล้วประคอง
ปล่อยลงสู่ธรรมวารี คือห้วงทฤทัยแห่งท่านศาตุบ
ทั้งหลาย ทิวพื้นปฐนี เพื่องอกงามในห้วงแห่ง
ธรรมวารีนัน ตลอดจนปลาวสาน อย่างรู้ลัน

มรดกที่ขอฝักไ้ ของ มุทธทาตภิกขุ

ขอกราบอนุโมทนามค้ทุกท่านที่ช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์
โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในราคา ๑๐๐ บาท